

2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

บทที่ 1 บทนำ

อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี

วิชาเฉพาะด้านบังคับ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Disclaimer: หากพบว่ามี การคัดลอกผลงานจากที่ใดๆ โดยไม่มีการอ้างอิง ในสื่อการ
สอนนี้ ข้าพเจ้า อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี ขอเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

แนะนำผู้บรรยาย

ชื่อ: อาจารย์ ดร. ชญาพัฒน์ เลิศอำนาจกิจเสรี

วุฒิการศึกษา:

- รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)
- รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- บริหารธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Email: Chayapadhana@aru.ac.th

ID Line: ชญาพัฒน์ (Pad)

สถานที่และเวลาให้คำปรึกษา: ห้องพักอาจารย์ 43113 ทุกวันพุธ เวลา 13.00 – 15.00 น.

แนะนำรายวิชา

- รหัสและชื่อรายวิชา: 2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย
- วิชาบรรยาย 3 หน่วยกิต 3(3-0-6)
- ชั่วโมงเรียนขั้นต่ำ: 45 ชั่วโมง ศึกษาด้วยตนเอง: 90 ชั่วโมง
- จุดมุ่งหมายของรายวิชา: เพื่อให้นักศึกษาได้ทราบถึงความรู้กฎหมายพื้นฐานทั่วไป กฎหมายในชีวิตประจำวัน โดยคาดหวังว่านักศึกษาจะสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้
- คำอธิบายรายวิชา: ความหมาย ประเภท ความสำคัญ การจัดทำ การใช้ การยกเลิก การตีความ และกระบวนการยุติธรรม ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายมหาชน กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอาญา

แผนการประเมินผล

การประเมิน	งานที่จะใช้ประเมินผล	สัปดาห์	สัดส่วนการประเมินผล
1.	สอบกลางภาค		30%
2.	สอบปลายภาค		30%
3.	ความตั้งใจในชั้นเรียน	ตลอดภาคเรียน	10%
4.	งานที่มอบหมาย		10%
5.	รายงานกลุ่ม		20%

เกณฑ์ตัดสินผลการเรียน

เกรด	คะแนน / ช่วงคะแนน	ความหมาย	ค่าระดับคะแนน
A	85-100	ดีเยี่ยม	4.0
B+	80-84	ดีมาก	3.5
B	75-79	ดี	3.0
C+	70-74	ดีพอใช้	2.5
C	60-69	พอใช้	2.0
D+	55-59	อ่อน	1.5
D	50-54	อ่อนมาก	1.0
F	0-49	ตก	0.00

ข้อแนะนำในการเรียน

มารยาทในการเข้าเรียนในชั้นเรียน

- เข้าเรียนให้ตรงเวลา
- ปิดเสียงโทรศัพท์มือถือหรือเปิดให้เป็นระบบสั่น
- ไม่พูดคุยเสียงดังหรือหยอกล้อกันในระหว่างเรียน

การเตรียมความพร้อมและทักษะที่จำเป็นในการเรียน

- ทักษะในการใช้โปรแกรมประกอบการเรียน (MS Office – Word, Excel, Power Point, Canva)
- ทักษะด้านความจำ การคิดอย่างมีเหตุผล การมีวาทศิลป์

เนื้อหาสื่อการสอน (15 สัปดาห์)

บทที่ 1 บทนำ	3 ชั่วโมง
บทที่ 2 ระบบกฎหมายและที่มาของกฎหมาย	1.5 ชั่วโมง
บทที่ 3 ประเภทของกฎหมาย	1.5 ชั่วโมง
บทที่ 4 ขอบเขตที่กฎหมายจะใช้บังคับ	3 ชั่วโมง
บทที่ 5 สิทธิ	6 ชั่วโมง
บทที่ 6 บุคคล	9 ชั่วโมง
บทที่ 7 หนี้	3 ชั่วโมง

เนื้อหาสื่อการสอน (15 สัปดาห์)

บทที่ 8	ทรัพย์สินและทรัพย์สิน	3 ชั่วโมง
บทที่ 9	ครอบครัวและมรดก	3 ชั่วโมง
บทที่ 10	เอกเทศสัญญา	3 ชั่วโมง
บทที่ 11	กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม	6 ชั่วโมง
บทที่ 12	การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท	3 ชั่วโมง

หนังสือประกอบการบรรยาย

- กฤติญา สุขเพิ่ม. (2564). **หลักกฎหมายเช่าทรัพย์และเช่าซื้อ**. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2559). **เอกสารการสอนวิชากฎหมายอาญา 1: ภาคบทบัญญัติทั่วไป หน่วยที่ 1-7**.
นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- คณิต ณ นคร. (2563). **กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 7**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- คมสัน โพธิ์คง. (2557). **เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน่วยที่ 1-7**.
นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- จิตรา เพียรเลิศล้ำ. (2559). **เอกสารการสอนวิชากฎหมายอาญา 1: ภาคบทบัญญัติทั่วไป หน่วยที่ 8-15**.
นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ดาราพร ธีระวัฒน์ (2563). **กฎหมายหนี้: หลักทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

หนังสือประกอบการบรรยาย

- ดิเรก ควรสมาคม. (2564). **ความรู้ทั่วไปและหลักการพื้นฐานทางกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2549). **กฎหมายเบื้องต้นทางธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ธิติพล ศรีประทักษ์. (2566). **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับกายวิภาค**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา
- นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์. (2564). **กฎหมายเอกเทศสัญญา ลักษณะตัวแทน – ลักษณะนายหน้า**. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประทีป หับอัฒตานนท์. (2563). **คู่มือการจัดการมรดกด้วยตนเอง**. กรุงเทพมหานคร: กรุงสยาม พับลิชชิง
- ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2559). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หนังสือประกอบการบรรยาย

- ปราโมทย์ จารุณิล. (2556). **กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2561). **นิติปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์. (2559). **หนี้: บทเบ็ดเสร็จทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- พัจจภา เพชรรัตน์. (2560). **กฎหมายมรดก ทายาทและส่วนแบ่งมรดก**. คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
- พิณิจ ทิพย์มณี. (2558). **หลักกฎหมายธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- เปรียบ หุตารังกูร. (2566). **คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก**. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หนังสือประกอบการบรรยาย

- ไพโรจน์ กัมพูสิริ. (2562). **หลักกฎหมายมรดก**. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- มานิตย์ จุมปา. (2564). **ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ยืนยงค์ ใจสมุทร และประเสริฐ เสียงสุทธีวงศ์. (2559). **เอกสารการสอนวิชากฎหมายอาญา 1: ภาคทบทวนคดีทั่วไป หน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ไยแก้ว ศीलักษ์. (2565). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- รวินท์ ลีละพัฒนะ. (2556). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- รัฐสิทธิ์ ศุรุสุวรรณ. (2558). **กฎหมายเกี่ยวกับเอกสารสัญญา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือประกอบการบรรยาย

- วิกรณ์ รักษ์ปวงชน. (2559). เอกสารการสอนวิชากฎหมายอาญา 1: ภาควิชาบัญญัติทั่วไป หน่วยที่ 1-7.
นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม. (2561). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
เดือน ตุลา
- วิเชียร วิทย์อุดม. (2559). กฎหมายธุรกิจ. นนทบุรี: ธนรัชการพิมพ์
- วิณัฏฐา แสงสุขและฐิติพร ลี้มแหลมทอง. (2555). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์. (2565). คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- สมเกียรติ วรรณปัญญานันต์. (2561). ความรู้กฎหมายทั่วไป กฎหมายในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หนังสือประกอบการบรรยาย

- สมคิด บางโม. (2556). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: เอส เค บุ๊คส์
- สมคิด บางโม. (2563). การจัดการแรงงานสัมพันธ์และกฎหมายแรงงาน. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ด
ยูเคชั่น
- สมยศ เชื้อไทย. (2557). คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่. (2557). มรดก: ภาควิชาทฤษฎี ปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม
- สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่. (2556). เกร็ดกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บัณฑิต
อักษร
- สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่. (2556). เกร็ดกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เล่ม 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บัณฑิต
อักษร

หนังสือประกอบการบรรยาย

- สราวุธ ปิตียาศักดิ์. (2555). คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม
- สุรรัตน์ ประจณปัจจนีก. (2557). เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- เสณีย์ ปราโมช. (2561). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค1-2) กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2498). พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498. ค้นจาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%BE02/%BE02-20-9999-update.htm>
- หยุต แสงอุทัย. (2555). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทนำ

ความเป็นมา

- ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย เดิมเรียกชื่อว่า “ธรรมศาสตร์” (Jurisprudence) มาจากคำว่า Jurisprudentia ซึ่งพระเจ้าจัสติเนียน ยุคสมัยโรมันทรงบัญญัติใช้เป็นครั้งแรก
- สำหรับประเทศไทย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระบิดาแห่งกฎหมายไทย ได้สำเร็จวิชากฎหมายจากประเทศอังกฤษ และนำมาสอนที่โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรมเป็นครั้งแรก
- วิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย เป็นวิชามุ่งศึกษาหลักเกณฑ์ทั่วไปที่เป็นรากฐานและแนวความคิดในการก่อให้เกิดกฎหมาย ซึ่งแตกต่างกันไปตามระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ อันเป็นพื้นฐานในการศึกษากฎหมายอื่นๆหรือกฎหมายเฉพาะได้ง่ายและสะดวกขึ้น

บทนำ

ความสำคัญของกฎหมาย

- กฎหมายเกิดขึ้นพร้อมกับการเกิดขึ้นของสังคม โดยมีจุดเริ่มต้นของสังคมมนุษย์คือ ครอบครัว และจากครอบครัวที่เชื้อสายเดียวกันคือ “โคตรตระกูล” “ชนเผ่า” แล้วจึงขยายตัวเป็นสังคมขนาดใหญ่ที่เรียกว่ารัฐ เมื่อมนุษย์ที่มีความแตกต่างมาอยู่ร่วมกัน จึงจำเป็นต้องมีกลไกควบคุมทางสังคมซึ่งคือ “กฎหมาย” (สมยศ เชื้อไทย, 2557)
- ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 64 บัญญัติว่า บุคคลจะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมายเพื่อให้พ้นจากความรับผิดในทางอาญาไม่ได้ แต่ถ้าศาลเห็นว่า ตามสภาพและพฤติการณ์ผู้กระทำความผิดอาจจะไม่รู้ว่ากฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด ศาลอาจอนุญาตให้แสดงพยานหลักฐานต่อศาล และถ้าศาลเชื่อว่าผู้กระทำไม่รู้ว่ากฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้น ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

บทนำ

ความสำคัญของกฎหมาย

- กฎหมายยังมีประโยชน์ต่อประชาชนเรื่องสิทธิเสรีภาพ ให้สามารถใช้สิทธิได้โดยไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น ให้ประชาชนรู้จักหน้าที่พลเมือง การกระทำที่ชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม เพื่อให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข
- กฎหมายมีประโยชน์ในด้านวิชาชีพ เป็นพื้นฐานความรู้และแนวทางปฏิบัติในการทำงานแต่ละสายอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายแรงงาน แรงงานสัมพันธ์ จริยธรรมและจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพ

บทนำ

แนวคิดและความหมายของกฎหมาย

แนวคิดด้านพฤติกรรมมนุษย์

- กฎหมาย หมายถึง กฎเกณฑ์ คำสั่ง ข้อบังคับที่รัฐหรือผู้มีอำนาจสูงสุดของสังคมกำหนดขึ้น เพื่อควบคุมความประพฤติของมนุษย์

แนวคิดด้านปรัชญา

- สำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law Theory) สำนักนี้มีแนวคิดที่ว่า กฎหมายคือสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติโดยตรงหรือสิ่งที่พระเจ้ากำหนด เกิดจากความรู้สึกผิดชอบของมนุษย์เอง ใช้ได้ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ กฎหมายของรัฐจะขัดหรือแย้งกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้ ดังที่ซีเซโร (Cicero) ปรัชญาเมธีทางนิติศาสตร์ได้อธิบายว่า “กฎหมายที่แท้จริง คือเหตุผล ที่ถูกต้อง กลมกลืน สอดคล้องกับธรรมชาติ”

บทนำ

แนวคิดและความหมายของกฎหมาย

แนวคิดด้านปรัชญา

- สำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง (School of Positive Law) จอห์น ออสติน (John Austin) นักปราชญ์ชาวอังกฤษได้อธิบายว่า “กฎหมายคือ คำสั่งคำบัญชาของรัฐบาลิปไตยซึ่งกำหนดมาตรฐานความประพฤติให้กับผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองของตน ซึ่งหากไม่ปฏิบัติตามแล้ว จะต้องได้รับโทษ” จากแนวคิดนี้กฎหมายประกอบด้วยสาระสำคัญ 5 ประการ คือ ความประสงค์หรือความปรารถนาของผู้สั่ง, การประกาศใช้โดยรัฐบาลิปไตยผู้มีอำนาจสูงสุด, เป็นการแสดงออกถึงจุดมุ่งหมาย, มีผลบังคับทั่วไปและมีบทลงโทษหรือสภาพบังคับ

บทนำ

แนวคิดและความหมายของกฎหมาย

แนวคิดด้านปรัชญา

- สำนักกฎหมายประวัติศาสตร์ (Historical School of Law) นักปรัชญาชื่อ ซาวิญญี่ (Savigny) เป็นผู้อธิบายว่า “กฎหมายหาใช่ที่ผู้มีอำนาจตรากฎหมายตามใจปรารถนาโดยพลการทว่า กฎหมายเป็นผลผลิตของพลังภายในสังคมที่มีรากเหง้าหยั่งลึกอยู่ในประวัติศาสตร์ของประชาชาติโดยมีกำเนิดและเติบโตเรื่อยมาจากประสบการณ์และหลักความประพฤติทั่วไปของประชาชน”

บทนำ

แนวคิดและความหมายของกฎหมาย

แนวคิดด้านสังคม

- กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ของสังคม จึงต้องพิจารณาตามวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย (Spirit of Law) อันเป็นการควบคุมให้สมาชิกในสังคมอยู่กันอย่างสงบสุข ระวังข้อพิพาทเพื่อยุติความขัดแย้ง บันที่กนิติการณที่จจะนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหา ตรากฎหมายและบังคับใช้กฎหมายเหมาะสมและสอดคล้องกับสังคม รวมถึงการสร้างคามยุติธรรมแก่สังคมโดยรวม

บทนำ

พัฒนาการของกฎหมาย

กฎหมายสามารถแบ่งออกเป็น 3 ยุค (วิณัฏฐา แสงสุข และฐิติพร ลี้มแหลมทอง, 2555) ได้แก่

- ยุคกฎหมายชาวบ้าน (Volksrecht) หรือ ยุคกฎหมายจารีตประเพณี
- ยุคกฎหมายนักกฎหมาย (Juristenrecht)
- ยุคกฎหมายเทคนิค (Technical Law) หรือยุคกฎหมายบัญญัติ

บทนำ

พัฒนาการของกฎหมาย

ยุคกฎหมายชาวบ้าน (Volksrecht) หรือ ยุคกฎหมายจารีตประเพณี

- เป็นความประเพณีในรูปแบบของขนบธรรมเนียมประเพณี ประพฤติอย่างสม่ำเสมอเป็นเวลานาน และเป็นสิ่งที่สังคมหรือชุมชนยอมรับกันว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง (Opinio juris)
- บางครั้งเรียกว่า “กฎหมายที่ดีของบรรพบุรุษ” (The Good Old Law) เพราะเป็นการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ

บทนำ

พัฒนาการของกฎหมาย

ลักษณะของจารีตประเพณีที่สำคัญมีดังนี้

- จารีตประเพณีที่ใช้ไม่ซับซ้อน ส่วนใหญ่เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน
- สภาพบังคับของจารีตประเพณีขึ้นอยู่กับสมาชิกในสังคมนั้นๆ ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งมีอำนาจเด็ดขาดในการลงโทษ ไม่มีการรวมศูนย์อำนาจ
- เมื่อมีการฝ่าฝืนจารีตประเพณีใด โดยหลักจะใช้หลักสายโลหิตบังคับ ให้คนในครอบครัวเป็นผู้ตัดสิน
- มีสภาพบังคับโดยเสมอภาค ไม่ว่าจะเป็นหัวหน้าเผ่าหรือลูกเผ่า

บทนำ

พัฒนาการของกฎหมาย

ยุคกฎหมายนักกฎหมาย (Juristenrecht) เป็นสังคมที่มีการปกครองอย่างแท้จริง ซึ่งมีกระบวนการยุติธรรมหรือกระบวนการรักษาความเป็นธรรมอย่างเป็นกิจจะลักษณะ

- จารีตประเพณีจะเปลี่ยนจากการใช้หลักสายโลหิตมาเป็นหลักดินแดงเพราะมีคนหลายเผ่ามารวมกัน
- กระบวนการซื้อขายพิพาทจำเป็นต้องมีหน่วยงานพิเศษมาทำหน้าที่ตัดสินข้อพิพาท เบื้องต้นอาจเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในสังคม ต่อมาเมื่อทำไม่ไหวจึงต้องมีผู้พิพากษา บางกรณีไม่มีหลักจารีตประเพณี ผู้พิพากษาก็ต้องกำหนดหลักขึ้นมาเอง จึงเกิดเป็นกฎหมายจากการตัดสินคดีอันเป็นที่มาของกฎหมายตามคำพิพากษา (Common Law)

บทนำ

พัฒนาการของกฎหมาย

ลักษณะของยุคกฎหมายนักกฎหมาย ที่สำคัญมีดังนี้

- กฎเกณฑ์แห่งกฎหมายที่ใช้เป็นจารีตประเพณีที่ถือตามหลักดินแดน โดยมีการบันทึกจารีตประเพณีนั้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
- กฎเกณฑ์แห่งกฎหมายบางส่วนเกิดจากระบวนการตัดสินใจของศาล และเมื่อตัดสินใจแล้วสิ่งที่ตัดสินก็จะเป็นกฎเกณฑ์แห่งกฎหมายที่ใช้บังคับต่อไป
- มีการรวมศูนย์การบังคับใช้กฎหมาย โดยศาลเป็นผู้มีอำนาจชี้ขาดข้อพิพาท

บทนำ

พัฒนาการของกฎหมาย

ยุคกฎหมายเทคนิค (Technical Law) หรือยุคกฎหมายบัญญัติ

- เมื่อสังคมมีความซับซ้อนขึ้น โดยเฉพาะหลังศตวรรษที่ 18 ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว กฎหมายจารีตประเพณีพัฒนาไม่ทัน จึงต้องมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาโดยสภา เรียกว่ากฎหมายบัญญัติ หรือ กฎหมายนิติบัญญัติ

พัฒนาการของกฎหมาย

- กฎหมายที่บัญญัติขึ้นทันทีเพื่อวัตถุประสงค์บางประการซึ่งเห็นเหตุผลทางเทคนิคและกฎเกณฑ์เหล่านั้นไม่มีหลักในทางศีลธรรม เช่น กฎจราจร คนที่ไม่ปฏิบัติ ไม่ใช่ดีหรือชั่ว แต่เป็นถูกหรือผิด
- กฎหมายเทคนิคไม่มีลักษณะบังคับตามธรรมชาติ (Spontaneous sanction) ซึ่งอาจทำให้กฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์

บทนำ

พัฒนาการของกฎหมาย

แนวทางในการแก้ไขลักษณะบังคับ ที่สำคัญมีดังนี้

- การกำหนดโทษหรือลงโทษจะต้องหนัก เพื่อให้คนเกิดความเกรงกลัว
- ต้องให้มีการบังคับลงโทษอย่างมีประสิทธิภาพและสม่ำเสมอ
- รัฐต้องมีเครื่องมือบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ตำรวจ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เจ้าหน้าที่ศุลกากร
- ประชาชนต้องมีจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองดีที่เคารพกฎหมายอย่างเคร่งครัด

บทนำ

กฎหมายและกฎเกณฑ์ของสังคมประเภทอื่น

กฎ กติกา มารยาท เป็นสิ่งที่สังคมมนุษย์ที่อยู่รวมกันสร้างขึ้นเพื่อจัดระเบียบในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อย แต่มีข้อแตกต่างจากกฎหมายคือ

- กฎ กติกา มารยาทเป็นกฎ กติกา มารยาท ที่สังคมถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ซึ่งมีความสำคัญน้อยกว่ากฎหมาย
- กฎ กติกา มารยาทเป็นกฎที่ใช้เฉพาะกลุ่ม ไม่ใช้กับคนทั้งหมดในสังคม
- เมื่อมีการฝ่าฝืน สภาพบังคับจะมาจากกลุ่มนั้นๆเอง

บทนำ

กฎหมายและกฎเกณฑ์ของสังคมประเภทอื่น

ศีลธรรม คือความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของมนุษย์แต่ละคนว่าการกระทำอย่างไรเป็นการกระทำที่ชอบ การกระทำอย่างไรเป็นการกระทำที่ผิด ศีลธรรมเกิดจากมโนสำนึกและมโนธรรมของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายคือ

- ศีลธรรมมีวัตถุประสงค์มุ่งความสมบูรณ์ของจิตใจ ส่วนกฎหมายมุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งเป็นภายนอกจิตใจ
- ศีลธรรมควบคุมสำนึกซึ่งลึกและละเอียดกว่าสิ่งที่กฎหมายควบคุม เพราะกฎหมายควบคุมแค่ความประพฤติภายนอก
- สภาพบังคับของการฝ่าฝืนศีลธรรมอยู่ที่ความสำนึกของแต่ละคน แต่สภาพบังคับการฝ่าฝืนของกฎหมายคือรัฐเป็นผู้บังคับ

บทนำ

กฎหมายและกฎเกณฑ์ของสังคมประเภทอื่น

กฎเกณฑ์ทางศาสนาคือกฎข้อบังคับที่ศาสนาแต่ละศาสนากำหนดไว้เพื่อให้บุคคลประพฤติปฏิบัติ ซึ่งต่างจากกฎหมายคือ

- กฎเกณฑ์ทางศาสนาคือกฎข้อบังคับที่ใช้ได้กับคนที่นับถือศาสนานั้นๆ เท่านั้น ส่วนกฎหมายใช้บังคับกับบุคคลทั่วไป
- การฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ทางศาสนา สภาพบังคับจะอยู่ที่ความเชื่อในโลกหน้า ส่วนกฎหมายบังคับ ณ ปัจจุบัน

บทนำ

กฎหมายและกฎเกณฑ์ของสังคมประเภทอื่น

จารีตประเพณีคือสิ่งที่บุคคลในสังคมประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานจนมีความรู้สึก
ร่วมว่าจะต้องปฏิบัติตาม แต่ต่างจากกฎหมายคือ

- การฝ่าฝืนจารีตประเพณีผลอาจไม่ชัดเจน เช่นการประณาม แต่การฝ่าฝืนกฎหมายชัดเจนกว่า
- จารีตประเพณีเป็นข้อบังคับของสังคมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ส่วนกฎหมายเกิดจากผู้มีอำนาจ
เป็นผู้บัญญัติ
- จารีตประเพณีกำหนดความประพฤติของบุคคลครอบคลุมทุกมิติ แต่กฎหมายควบคุมความ
ประพฤติแค่บางมิติ

บทนำ

ลักษณะของกฎหมายที่สำคัญ

- กฎหมายต้องมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ (Norm) กฎหมายต้องเป็นข้อบังคับที่เป็นมาตรฐาน ใช้วัดและใช้กำหนดความประพฤติของสมาชิกของสังคมว่าถูกหรือผิด ทำได้หรือทำไม่ได้ เช่น ป.อ.มาตรา 334 บัญญัติว่า “ผู้ใดเอาทรัพย์สินของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริตผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกพันบาท”
- กฎหมายต้องกำหนดความประพฤติของบุคคล (Behavior) ได้แก่การเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายภายใต้การควบคุมของจิตใจ ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขสองประการคือ ต้องมีการเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายและกระทำภายใต้การควบคุมของจิตใจ

บทนำ

ลักษณะของกฎหมายที่สำคัญ

- กฎหมายต้องมีสภาพบังคับ (Sanction) เพื่อให้มนุษย์จำต้องปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งสภาพที่เป็นผลร้าย เป็นโทษทางอาญา เช่น ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน และสภาพที่เป็นผลดี เช่น กฎหมายส่งเสริมการลงทุนด้วยการลดหย่อนภาษี
- กฎหมายต้องมีกระบวนการที่แน่นอน กล่าวคือ รัฐเป็นศูนย์รวมอำนาจทั้งการออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายโดยผ่านองค์กรต่างๆ เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ แต่กฎหมายก็ยินยอมให้ประชาชนบังคับกันเองได้ในสองลักษณะคือ การกระทำโดยป้องกันตามกฎหมายอาญา เช่น มาตรา 68 และการกระทำที่ได้รับการนิรโทษกรรมตามกฎหมายแพ่ง เช่น มาตรา 451

สรุป

- เนื้อหาในบทนี้เป็นการเกริ่นนำ อธิบายถึงสังคมและกฎหมาย มุ่งศึกษาหลักเกณฑ์ทั่วไปที่เป็นรากฐานและแนวความคิดในการก่อให้เกิดกฎหมาย ทั้งในแนวคิดด้านพฤติกรรมมนุษย์ แนวคิดทางปรัชญา และแนวคิดทางสังคม อันแตกต่างกันไปตามระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการศึกษากฎหมายอื่นๆ หรือกฎหมายเฉพาะ ความสำคัญของกฎหมาย ลักษณะของกฎหมาย พัฒนาการของกฎหมายในแต่ละยุคสมัย รวมถึงกฎหมายอื่นๆ ที่สังคมนำมาใช้ปฏิบัติในการรักษาความสงบเรียบร้อย เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระเบียบข้อบังคับ รวมถึงการส่งเสริมศีลธรรมอันดีของประชาชน

แบบฝึกหัด

1. จงอธิบายถึงความสำคัญของกฎหมาย
2. จงอธิบายถึงพัฒนาการทางกฎหมายว่าแบ่งเป็นกี่ยุค และรายละเอียดในแต่ละยุค
3. นอกเหนือจากกฎหมาย ยังมีกฎเกณฑ์อื่นของสังคมที่นำมาประกอบใช้ จงอธิบายว่ามีอะไรบ้าง และมีข้อแตกต่างจากกฎหมายอย่างไร
4. จงอธิบายลักษณะทั่วไปของกฎหมายว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง

เอกสารอ้างอิง

- คมสัน โพธิ์คง. (2557). เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2561). **นิติปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ไยแก้ว ศीलักษ์. (2565). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- รวินท์ ลีละพัฒนะ. (2556). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม. (2561). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา

เอกสารอ้างอิง

- วิณัฏฐา แสงสุขและจิตติพร ลิ้มแหลมทอง. (2555). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมยศ เชื้อไทย. (2557). คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน

2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

บทที่ 2 ระบบกฎหมายและที่มาของกฎหมาย

อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี

วิชาเฉพาะด้านบังคับ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Disclaimer: หากพบว่ามี การคัดลอกผลงานจากที่ใดๆ โดยไม่มีการอ้างอิง ในสื่อการสอน

นี้ ข้าพเจ้า อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี ขอเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

ระบบกฎหมาย

ระบบกฎหมาย (Legal system) หรือสกุลกฎหมาย (Law family) หมายถึงกฎหมายต่างๆที่พอจะจัดกลุ่มรวมเข้าด้วยกันได้ เพราะมีความสัมพันธ์หรือจุดร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประวัติศาสตร์กฎหมาย ซึ่งมีสองระบบคือ

- ระบบกฎหมายซีวิล ลอว์ (Civil Law)
- ระบบกฎหมายคอมมอน ลอว์ (Common Law)

ระบบกฎหมาย

- ระบบกฎหมายซีวิล ลอว์ (Civil Law) หรือระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือ ระบบประมวลกฎหมาย ได้รวบรวมกฎหมายจารีตประเพณีขึ้นมาไว้ในกฎหมายสิบสองโต๊ะ (Law of Twelve Tables 450 B.C.) ต่อมาในสมัยพระเจ้าจัสติเนียน แห่งกรุงโรมก็นำมาบันทึกไว้ในประมวลกฎหมายของพระเจ้าจัสติเนียนชื่อ Corpus Juris Civils (The Body of Law) ในศตวรรษที่ 11, 12 ได้นำมาศึกษาในวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่ Bologna และภายหลังนำไปใช้เป็นกฎหมายทั่วภาคพื้นยุโรป
- ต่อมา มีการจัดทำประมวลกฎหมาย (Codification) ครั้งแรกในประเทศฝรั่งเศสที่เหมือนกับลักษณะประมวลกฎหมายในปัจจุบันที่มีการแบ่งโครงสร้างอย่างเป็นเหตุเป็นผล

ระบบกฎหมาย

- ระบบกฎหมายคอมมอน ลอว์ (Common Law) หรือระบบกฎหมายจารีตประเพณี ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกิดจากจารีตประเพณีและคำพิพากษาของศาล คำพิพากษาของศาลยุติธรรมเป็นที่มาของกฎหมาย ระบบนี้กำเนิดในประเทศอังกฤษ พระมหากษัตริย์ในฐานะผู้พิพากษาสูงสุดและเป็นที่มาของความยุติธรรม ซึ่งพยายามรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ได้จัดตั้งศาลหลวงและส่งผู้พิพากษาเดินทางหมุนเวียนไปพิพากษาคดีทั่วราชอาณาจักร และผู้พิพากษาได้สร้างหลักเกณฑ์ทั่วไปซึ่งเป็นสามัญ (Common) เป็นลักษณะเดียวกันใช้บังคับในทุกส่วนราชอาณาจักร

ระบบกฎหมายในประเทศไทย

- ในช่วงรัชกาลที่ 5 ได้มีการนำระบบกฎหมายคอมมอน ลอร์ (Common Law) จากอังกฤษ มาปรับใช้ผสมกับกฎหมายตราสามดวงของไทย
- ในช่วงรัชกาลที่ 6 มีการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมาย โดยให้ที่ปรึกษากฎหมายชาวฝรั่งเศส ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับที่ 1 และ 2 มาใช้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2466
- เมื่อใช้ไปสองปี ในปีพ.ศ.2468 ได้ยกเลิกประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับที่ 1 และ 2 ที่ชาวฝรั่งเศสร่าง มาใช้ฉบับใหม่แบบเยอรมัน ซึ่งแตกต่างจากฝรั่งเศส เพราะประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้รับอิทธิพลจากสำนักกฎหมายประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับกฎหมายที่มาจากจารีตประเพณี

ความแตกต่างของกฎหมายทั้งสองระบบ

	ระบบซีวิล ลอว์	ระบบคอมมอน ลอว์
ทัศนคติที่มีต่อกฎหมายลายลักษณ์อักษร	กฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นบ่อเกิดแห่งกฎหมาย	บ่อเกิดแห่งกฎหมายมาจากคำพิพากษา
ทัศนคติที่มีต่อคำพิพากษา	คำพิพากษาของศาลเป็นเพียงคำอธิบายการใช้กฎหมายปรับแก้คดี สามารถเปลี่ยนแปลงหรือกลับคำพิพากษาได้โดยอาศัยเหตุผลความคลาดเคลื่อนไม่สอดคล้องกับหลักตัวบทกฎหมาย	คำพิพากษาเป็นตัวบทกฎหมาย ฉะนั้นคำพิพากษาต่อๆมาในกรณีอย่างเดียวกันย่อมต้องตัดสินตามแนวคำพิพากษาก่อนหน้านั้นเสมอ
ทัศนคติที่มีต่อขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีและศีลธรรม	ยอมรับว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษรอยู่คู่กับจารีตประเพณีและถือว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่จำจนศีลธรรมด้วย	ศีลธรรมและประเพณีเป็นคนละเรื่อง
การใช้และการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษร	ใช้ปรับกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ทุกกรณีที่อยู่ในขอบเขตกฎหมายนั้นๆและตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรโดยนัยต่างๆได้	กรณีเป็นที่สงสัยศาลจะตีความให้มีความหมายอย่างแคบ เรียกว่า วิธีการตีความตามตัวอักษร ไม่สามารถใช้บทบัญญัติกฎหมายมาเทียบเคียงได้

ที่มาของกฎหมาย

ที่มาของกฎหมายหรือบ่อเกิดแห่งกฎหมาย หมายถึงรูปแบบการแสดงออกซึ่งกฎหมาย
กฎหมายไทยมีที่มา 3 ประการคือ

- กฎหมายลายลักษณ์อักษร
- จารีตประเพณี
- หลักกฎหมายทั่วไป

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

กฎหมายลายลักษณ์อักษรอาจแบ่งตามรูปแบบและองค์กรที่ตราไว้ดังนี้

- รัฐธรรมนูญ
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ
- พระราชบัญญัติ
- พระราชกำหนด
- พระราชกฤษฎีกา
- กฎกระทรวง
- กฎหมายที่ตราโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ลำดับศักดิ์กฎหมายจากสูงสุดไปต่ำสุด

- รัฐธรรมนูญ
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ
- พระราชบัญญัติ ประมวลกฎหมาย พระราชกำหนด
- พระราชกฤษฎีกา
- กฎกระทรวง
- กฎหมายที่ตราโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

- รัฐธรรมนูญ (Constitution, Basic Law) เป็นชื่อเฉพาะของกฎหมาย ซึ่งต่างจากคำว่า “กฎหมายรัฐธรรมนูญ” (Constitutional Law) ซึ่งเป็นวิชาที่ศึกษาหลักรัฐธรรมนูญ
- รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ปกครองประเทศ กฎหมายใดที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายนั้นจึงใช้บังคับไม่ได้ เพราะ
 1. ในทางปรัชญาการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตยถือว่า รัฐธรรมนูญเป็นสัญญาประชาคม (Social Contract) ที่สมาชิกทุกคนในสังคมตกลงยินยอมร่วมกันว่าจะปกครองสังคมนั้นอย่างไร เพื่อผลประโยชน์ของทุกคนในสังคม
 2. กระบวนการจัดให้มีรัฐธรรมนูญ เป็นกระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นเป็นรัฐธรรมนูญ ประชาชนเป็นผู้ออกเสียงประชามติ

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ (Organic Law) เริ่มนำมาใช้ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 หมายถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์การปกครองประเทศซึ่งแยกออกมาบัญญัติรายละเอียดต่างหากออกไปจากรัฐธรรมนูญเพื่อช่วยขยายบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ความแตกต่างระหว่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ กับพระราชบัญญัติทั่วไปคือ ผู้ที่มีอำนาจเสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ	พระราชบัญญัติทั่วไป
1. คณะรัฐมนตรีโดยข้อเสนอแนะของศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง	1. คณะรัฐมนตรี
2. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมด (รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 มาตรา 131)	2. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 20 คน
	3. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคนเข้าชื่อเสนอกฎหมายตามหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย หรือ หมวด 5 หน้าที่ของรัฐ (รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 มาตรา 133)

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ความแตกต่างระหว่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ กับพระราชบัญญัติทั่วไปคือ
กระบวนการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

- ให้เสนอต่อรัฐสภา และให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายในเวลา 180 วันโดยการออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สาม ต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของรัฐสภา ถ้าที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาพิจารณาไม่แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ถือว่ารัฐสภาให้ความเห็นชอบตามร่างที่เสนอตามมาตรา 131

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ความแตกต่างระหว่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ กับพระราชบัญญัติทั่วไปคือ กระบวนการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

- ภายใน 15 วันนับแต่วันที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ให้รัฐสภาส่งร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นไปยังศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความเห็น ในกรณีที่ศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องไม่มีข้อทักท้วงภายใน 10 วันนับแต่วันที่ได้รับร่างดังกล่าว ให้รัฐสภาดำเนินการต่อไป

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ความแตกต่างระหว่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ กับพระราชบัญญัติทั่วไปคือ กระบวนการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

- ในกรณีที่ศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง เห็นว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบมีข้อความใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้ ให้เสนอความเห็นไปยังรัฐสภา และให้รัฐสภาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับความเห็นดังกล่าว ในการนี้ให้รัฐสภามีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมตามข้อเสนอของศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระตามที่เห็นสมควรได้ เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จให้รัฐสภาดำเนินการต่อไป (รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 มาตรา 132)

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

กฎหมายที่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 กำหนดให้ตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ มีอยู่ทั้งหมด 10 ฉบับได้แก่

1. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
2. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งวุฒิสภา
3. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง
4. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง
5. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน
6. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

กฎหมายที่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 กำหนดให้ตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ มีอยู่ทั้งหมด 10 ฉบับได้แก่

7. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน
8. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ
9. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
10. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ข้อดีของการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

- ประหยัดเวลาในการร่างรัฐธรรมนูญ
- ทำให้รัฐธรรมนูญสั้นและเข้าใจง่าย
- ขจัดปัญหาในการที่ต้องแก้รัฐธรรมนูญบ่อยๆ
- สามารถออกกฎหมายเพิ่มเติมได้สะดวกตามสถานการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป
- เกิดความสะดวกในการนำไปใช้

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

พระราชบัญญัติคือกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ตราขึ้นโดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

- ร่างพระราชบัญญัติทั่วไป
- ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน หมายถึงร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อความดังต่อไปนี้
ทั้งหมดหรือแต่เพียงข้อใดข้อหนึ่ง คือ

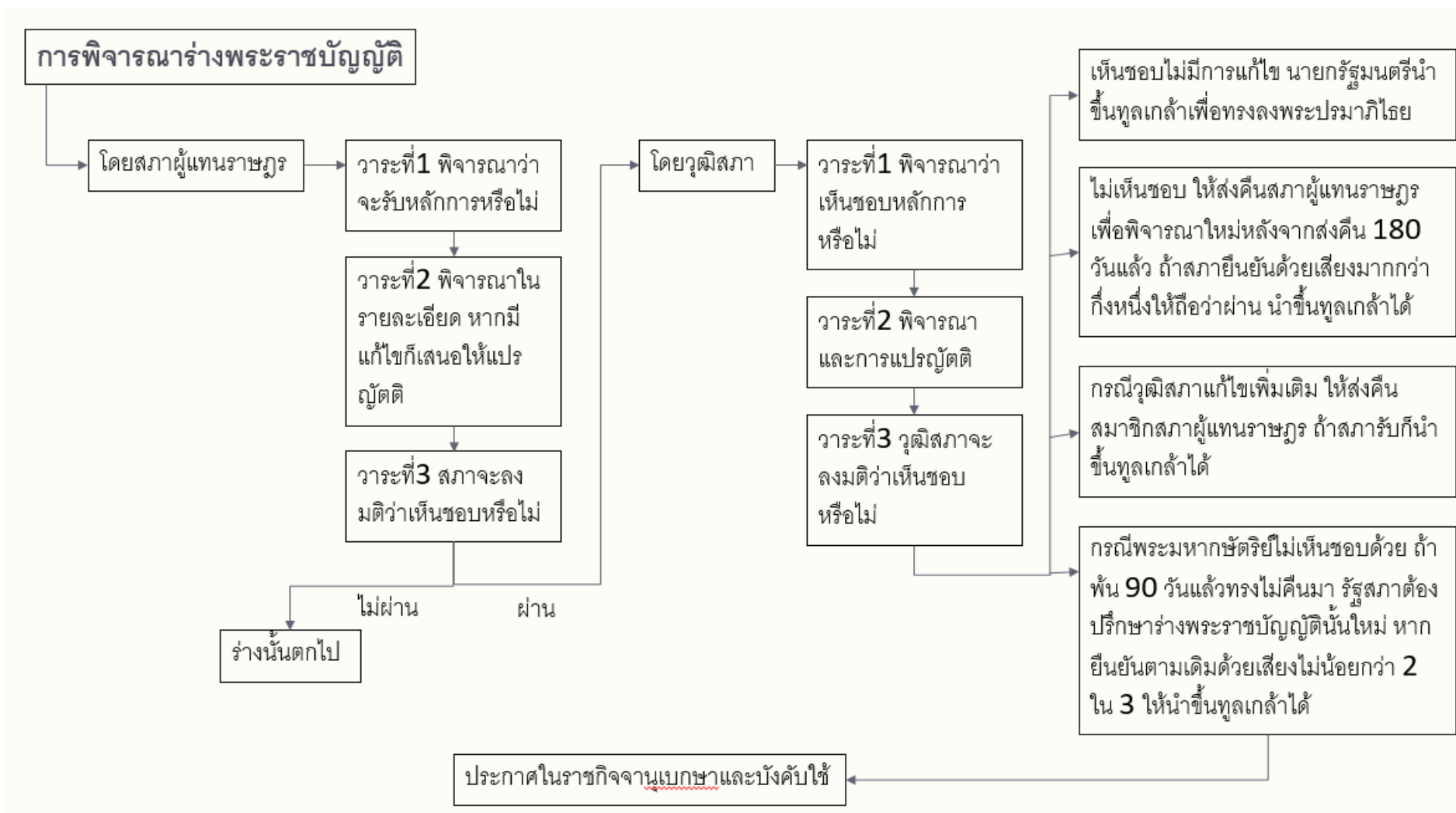
- การตั้งขึ้น ยกเลิก ลด เปลี่ยนแปลง แก้ไข ผ่อนหรือวางระเบียบการบังคับกันเกี่ยวกับภาษีหรืออากร
- การจัดสรร รับ รักษา หรือจ่ายเงินแผ่นดินหรือการโอนงบประมาณรายจ่ายของแผ่นดิน
- การกู้เงิน การค้ำประกัน การใช้เงินกู้ หรือการดำเนินการที่ผูกพันทรัพย์สินของรัฐ
- เงินตรา (รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 มาตรา 134)

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

- ผู้ที่มีอำนาจเสนอร่างพระราชบัญญัติ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ	พระราชบัญญัติทั่วไป
1. คณะรัฐมนตรีโดยข้อเสนอแนะของศาลฎีกา ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง	1. คณะรัฐมนตรี
2. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมด (รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 มาตรา 131)	2. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 20 คน
	3. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคนเข้าชื่อเสนอกฎหมายตามหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย หรือหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ (รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 มาตรา 133) ถ้าเป็นพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินจะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

พระราชกำหนดเป็นรูปแบบหนึ่งของกฎหมายที่ฝ่ายบริหารคือพระมหากษัตริย์โดยคำแนะนำและยินยอมของคณะรัฐมนตรีตราขึ้นโดยอำนาจที่รัฐธรรมนูญให้ไว้ แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

- ร่างพระราชกำหนดทั่วไป ตราเพื่อรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความจำเป็นรีบด่วนอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้
- ร่างพระราชกำหนดเกี่ยวด้านภาษีและเงินตรา ซึ่งต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับเพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ผู้มีอำนาจเสนอร่างพระราชกำหนด	รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกำหนดนั้น
ผู้มีอำนาจพิจารณาพระราชกำหนด	คณะรัฐมนตรี
ผู้มีอำนาจตราพระราชกำหนด	พระมหากษัตริย์
การใช้บังคับเป็นกฎหมาย	ต่อเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา
การอนุมัติพระราชกำหนด	กรณีพระราชกำหนดทั่วไป ครม.ต้องเสนอสู่สภาในการประชุมถัดไป หรืออาจเรียกประชุมรัฐสภาสมัยวิสามัญเพื่อพิจารณาอนุมัติ หากคะแนนเสียงไม่มากกว่ากึ่งหนึ่ง พระราชกำหนดนั้นต้องตกไป
	กรณีพระราชกำหนดเกี่ยวด้วยภาษีและเงินตรา ครม.ต้องเสนอสู่สภาในการประชุมถัดไป ขั้นตอนเหมือนพระราชกำหนดทั่วไป

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

พระราชกฤษฎีกาคือกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ตราขึ้นโดยคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี การตราพระราชกฤษฎีกาเกิดขึ้นได้ 3 กรณีคือ

- รัฐธรรมนูญกำหนดให้ตราพระราชกฤษฎีกาในกิจการที่สำคัญอันเกี่ยวกับฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น พระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมรัฐสภา
- อาศัยอำนาจตามมาตรา 175 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 เป็นการตราพระราชกฤษฎีกาเพื่อใช้กับฝ่ายบริหาร ไม่ใช่บังคับแก่ประชาชนทั่วไป เช่น พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยเบี้ยประชุมกรรมการ
- อาศัยอำนาจตามกฎหมายแม่บท (พระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนด) ที่ให้อำนาจตราพระราชกฤษฎีกาได้

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ผู้มีอำนาจเสนอร่างพระราชกฤษฎีกา	บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือได้รับการตามกฎหมาย แม่บท
ผู้มีอำนาจพิจารณาร่างพระราชกฤษฎีกา	คณะรัฐมนตรี
ผู้มีอำนาจตราพระราชกำหนด	พระมหากษัตริย์
การใช้บังคับเป็นกฎหมาย	ต่อเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

กฎกระทรวงเป็นกฎหมายที่รัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมายแม่บทออกเพื่อดำเนินการให้
เป็นไปตามกฎหมายแม่บท เช่นเรื่องค่าธรรมเนียม เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการในการขออนุญาต
ต่างๆ

ผู้มีอำนาจเสนอร่างกฎกระทรวง	รัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมายแม่บท
ผู้มีอำนาจพิจารณาร่างกฎกระทรวง	คณะรัฐมนตรี
ผู้มีอำนาจตรากฎกระทรวง	รัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมายแม่บท
การใช้บังคับเป็นกฎหมาย	ต่อเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ที่มาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

กฎหมายที่ตราโดยองค์กรกระจายอำนาจ

- ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537
- เทศบัญญัติ อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496
- ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ.2542
- ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528
- ข้อบัญญัติเมืองพัทยา อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ.2542

ที่มาของกฎหมาย-จารีตประเพณี

- จารีตประเพณีเป็นการปฏิบัติสืบต่อมาในสังคมจนมีความรู้สึกร่วมกันว่าจำเป็นต้องปฏิบัติตาม เพราะมีผลผูกพันในฐานะที่เป็นกฎหมาย
- แม้กฎหมายลายลักษณ์อักษรจะเขียนให้ครอบคลุมอย่างไรก็ไม่สามารถครอบคลุมได้ทั้งหมด จึงต้องอาศัยจารีตประเพณีมาบังคับใช้ด้วย เช่น ป.พ.พ.มาตรา 368 บัญญัติว่า “สัญญาอันนั้น ท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย”
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 5 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในเมื่อไม่มี บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใดให้วินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข”

ที่มาของกฎหมาย-จารีตประเพณี

ลักษณะบังคับของจารีตประเพณีในระบบกฎหมาย

- โดยทั่วไปถือว่า กฎหมายจารีตประเพณีใช้บังคับได้ เพราะราษฎรมีเจตจำนงที่จะให้ใช้บังคับเป็นกฎหมาย
- กฎหมายจารีตประเพณีใช้บังคับเป็นกฎหมายได้ เพราะผู้ที่มีอำนาจบัญญัติกฎหมายยอมรับกฎหมายจารีตประเพณีโดยสุภาพ
- กฎหมายจารีตประเพณีใช้บังคับเป็นกฎหมายได้ เพราะราษฎรได้มีการใช้กฎหมายจารีตประเพณีเป็นกฎหมายจริงๆในประเทศ ในรูปลักษณะเดียวกันต่อเนื่องกันมาช้านาน

ที่มาของกฎหมาย-จารีตประเพณี

ข้อจำกัดของการใช้กฎหมายจารีตประเพณี

- กฎหมายจารีตประเพณีจะสร้างความผิดอาญาขึ้นมาใหม่ไม่ได้ ดังหลักกฎหมายอาญาที่ว่า “ไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้”
- กฎหมายจารีตประเพณีจะกำหนดหน้าที่ของบุคคลเพิ่มขึ้นไม่ได้ เช่น หน้าที่ในการเสียภาษีอากร

หลักกฎหมายทั่วไป

ป.พ.พ.มาตรา 4 วรรคสองบัญญัติว่า “เมื่อไม่มีกฎหมายที่จะยกมาปรับแก้คดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้นตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นนั้น ให้วินิจฉัยคดีโดยอาศัยบทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้าบทกฎหมายเช่นนั้นไม่มีด้วยให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป”

หลักกฎหมายทั่วไปได้แก่ หลักกฎหมายที่ผู้พิพากษาในฐานศาลค้นมาจากแหล่งต่างๆ เพื่อใช้บังคับในระบบกฎหมาย ซึ่งอาจค้นมาจาก สุภาษิตกฎหมาย การวิเคราะห์โครงสร้างกฎหมาย การเปรียบเทียบหลักกฎหมายต่างประเทศ

หลักกฎหมายทั่วไป

ป.พ.พ.มาตรา 4 วรรคสองบัญญัติว่า “เมื่อไม่มีกฎหมายที่จะยกมาปรับแก้คดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้นตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นนั้น ให้วินิจฉัยคดีโดยอาศัยบทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้าบทกฎหมายเช่นนั้นไม่มีด้วยให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป”

หลักกฎหมายทั่วไปได้แก่ หลักกฎหมายที่ผู้พิพากษาในฐานศาลค้นมาจากแหล่งต่างๆ เพื่อใช้บังคับในระบบกฎหมาย ซึ่งอาจค้นมาจาก สุภาษิตกฎหมาย การวิเคราะห์โครงสร้างกฎหมาย การเปรียบเทียบหลักกฎหมายต่างประเทศ

สรุป

- เนื้อหาในบทนี้อธิบายถึงระบบกฎหมายที่ใช้เป็นสากลคือระบบกฎหมาย Civil Law และ Common Law ที่มาของกฎหมาย ประวัติและระบบกฎหมายที่ใช้ในประเทศไทย ซึ่งเป็นระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร มีการจัดลำดับชั้นโดยแบ่งตามรูปแบบและองค์กรที่ตราไว้ ตั้งแต่กฎหมายสูงสุดคือรัฐธรรมนูญจนกระทั่งกฎหมายที่ตราโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงการอธิบายความแตกต่างของกฎหมายในแต่ละลำดับ ผู้ที่มีอำนาจในการตรากฎหมาย กระบวนการทางนิติบัญญัติในการตรากฎหมายที่แบ่งเป็นขั้นตอนในการพิจารณาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา นอกจากกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ประกาศใช้แล้ว ยังมีกฎหมายจารีตประเพณี และกฎหมายหลักทั่วไป ที่กฎหมายให้สิทธิในการนำมาปรับใช้ด้วย

แบบฝึกหัด

1. ระบบกฎหมายที่ใช้เป็นสากลมีกี่ระบบและมีความแตกต่างกันอย่างไร จงอธิบาย
2. กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่แบ่งตามรูปแบบและองค์กรที่ตราไว้ มีอะไรบ้าง จงอธิบาย
3. จงอธิบายกระบวนการนิติบัญญัติในการตรากฎหมาย
4. จงอธิบายสาเหตุของจารีตประเพณีที่ถือเป็นกฎหมาย

เอกสารอ้างอิง

- ดิเรก ควรสมาคม. 2564. **ความรู้ทั่วไปและหลักการพื้นฐานทางกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- ประวิณ ณ นคร และสุรียรัตน์ ประจวบปัจฉนีก. (2557) **เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช
- รวินท์ ลีละพัฒนะ. 2556. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม. 2561. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา

เอกสารอ้างอิง

- วิณัฏฐา แสงสุขและฐิติพร ลิ้มแหลมทอง. 2555. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเกียรติ วรปัญญาอนันต์. (2561). ความรู้กฎหมายทั่วไป กฎหมายในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สมยศ เชื้อไทย. (2557). คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- หยุด แสงอุทัย. 2555. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

บทที่ 3 ประเภทของกฎหมาย

อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี

วิชาเฉพาะด้านบังคับ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Disclaimer: หากพบว่ามี การคัดลอกผลงานจากที่ใด ๆ โดยไม่มีการอ้างอิง ในสื่อการสอนนี้

ข้าพเจ้า อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี ขอเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

ประเภทของกฎหมาย (Hierarchy of Law)

ในที่นี้จะแบ่งประเภทของกฎหมายเป็น 3 กรณีใหญ่คือ

- กฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน ซึ่งแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์หรือตามข้อความของกฎหมาย
- กฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ ซึ่งแบ่งแยกในแง่เนื้อหาและกระบวนการ
- กฎหมายประเภทอื่นๆ
 - กฎหมายภายในและกฎหมายภายนอก
 - กฎหมายลายลักษณ์อักษรและไม่ใช้ลายลักษณ์อักษร
 - กฎหมายที่มีสภาพบังคับทางอาญาและกฎหมายที่มีสภาพบังคับทางแพ่ง
 - กฎหมายตามเนื้อความและกฎหมายตามแบบพิธี

กฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน

มีหลักเกณฑ์ที่ใช้อยู่ 4 หลักเกณฑ์

	กฎหมายมหาชน	กฎหมายเอกชน
1. เกณฑ์องค์การคือยึดตัวบุคคลผู้ก่อนิติสัมพันธ์เป็นเกณฑ์	ใช้บังคับนิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ หรือรัฐกับเอกชน	ใช้บังคับนิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชนด้วยกันเท่านั้น
2. เกณฑ์วัตถุประสงค์คือยึดถือวัตถุประสงค์ของนิติสัมพันธ์ที่ผู้ก่อนิติสัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายทำขึ้น	ใช้บังคับนิติสัมพันธ์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะ	ใช้บังคับนิติสัมพันธ์ที่มุ่งถึงประโยชน์ของตน ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินเงินทอง
3. เกณฑ์วิธีการ	ใช้สำหรับนิติสัมพันธ์ที่ไม่ต้องอาศัยความสมัครใจของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง รัฐสามารถออกคำสั่งว่าอนุญาตหรือไม่อนุญาตได้	ใช้สำหรับนิติสัมพันธ์ที่ต้องอาศัยความสมัครใจของผู้ก่อนิติสัมพันธ์ทั้งสองฝ่าย ยึดหลักความเสมอภาคและเท่าเทียม
4. เกณฑ์เนื้อหา	มีลักษณะทั่วไป ไม่ระบุตัวบุคคล	ไม่ใช่กฎหมายบังคับ เอกชนสามารถตกลงผูกพันกันเป็นอย่างอื่น

ความหมายของกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน

กฎหมายเอกชนคือกฎหมายที่กำหนดสถานะและนิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชนต่อกันในฐานะ “ผู้
อยู่ใต้ปกครอง” ที่ต่างฝ่ายต่างก็เท่าเทียมกัน

กฎหมายมหาชนคือกฎหมายที่กำหนดสถานะและนิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ
กับเอกชน หรือระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกัน ในฐานะที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐ เป็น
“ผู้ปกครอง”

ข้อจำกัดของการแบ่งแยกกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน

ในแง่ของรัฐ	ในแง่เอกชน
1. รัฐเลือกไม่ใช้กฎหมายมหาชนแต่ใช้กฎหมายเอกชนแทน เช่น รัฐต้องการที่ดินไปสร้างโรงไฟฟ้า แทนที่รัฐจะใช้อำนาจในฐานะผู้ปกครองเวนคืนแต่รัฐกลับเลือกใช้การทำสัญญาซื้อขายที่ดินภายใต้กฎหมายเอกชนแทน ในกรณีนี้จะต้องเป็นกรณีที่ไม่มีกฎหมายห้ามไว้ด้วย	ปัจจุบันมีแนวโน้มที่เอกชนร่วมมือกับรัฐเพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่นองค์กรวิชาชีพต่างๆ
2. รัฐทำกิจกรรมเหมือนเอกชน เช่น โรงงานยาสูบ ผลิตบุหรี่ขายแข่งกับเอกชน หรือ องค์การเภสัชกรรม ขายอาหารแข่งกับเอกชน	รัฐเข้ามาคุ้มครองคู่สัญญาที่อ่อนแอกว่า เช่นสัญญาจ้างแรงงาน ซึ่งมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานมากำกับ

ประโยชน์ของการแบ่งแยกกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน

ประโยชน์ในการนำคดีขึ้นสู่ศาล	คดีเอกชน องค์การที่มีอำนาจพิจารณาคือศาลยุติธรรม คดีมหาชนขึ้นอยู่กับคดีนั้น ๆ เช่น คดีปกครองก็ขึ้นศาล ปกครอง ถ้าเป็นคดีกล่าวอ้างว่ากฎหมายขัดรัฐธรรมนูญ ต้องขึ้นศาลรัฐธรรมนูญ
ประโยชน์ในแง่เนื้อหาของกฎหมาย	กฎหมายเอกชนถือว่าสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน แต่กฎหมาย มหาชนไม่ใช่ คือรัฐต้องรักษาสิทธิของปวงชนไม่ใช่คนใดคน หนึ่งจึงต้องพิจารณาเป็นกรณีๆไป
ประโยชน์ในแง่กระบวนการพิจารณา	หลักเกณฑ์ในการพิจารณาความแพ่ง กับหลักเกณฑ์ในการ พิจารณากฎหมายมหาชนก็แตกต่างกัน เช่นการพิจารณาคดี ปกครอง

การแบ่งแยกสาขาย่อยของกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน

สาขาย่อย ของกฎหมาย เอกชน	กฎหมายแพ่ง (Civil Law) คือกฎหมายที่กำหนดสถานะและนิติสัมพันธ์ของบุคคลในฐานะเอกชน ทั่วไป เช่นเรื่องบุคคล ครอบครัว ทรัพย์สิน
	กฎหมายพาณิชย์ (Commercial Law) คือกฎหมายที่ใช้บังคับกับความสัมพันธ์ระหว่างเอกชน เป็นทั้ง การผลิต การจำหน่าย หรือการก่อตั้งองค์กรธุรกิจ เช่น การซื้อ ขาย เช่า การธนาคาร การค้าหลักทรัพย์
	กฎหมายการเกษตร คือกฎหมายที่ว่าด้วยกิจกรรมทางการเกษตร เช่นกฎหมายที่ดินเพื่อการเกษตร ชลประทาน
	กฎหมายสังคมประกอบด้วยกฎหมายแรงงานและการประกันสังคม
	กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งคือกฎหมายที่กำหนดเขตอำนาจศาลและการดำเนินกระบวนการพิจารณา ตลอดจนการบังคับคดีในคดีแพ่ง
**	กฎหมายอาญาคือกฎหมายที่กำหนดความผิดทางอาญาพื้นฐานที่สังคมเห็นว่าเป็นการกระทำที่ต้องลงโทษ

การแบ่งแยกสาขาย่อยของกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน

สาขาย่อย ของ กฎหมาย มหาชน	กฎหมายรัฐธรรมนูญคือกฎหมายที่กำหนดการจัดอำนาจและองค์กรใช้อำนาจ สูงสุดในรัฐ
	กฎหมายปกครองคือกฎหมายที่กำหนดสถานะและความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายปกครองของ รัฐต่อกันและรัฐต่อประชาชน เป็นกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบการปกครองหรือการ บริหารภายในรัฐ เป็นการจัดการบริการสาธารณะ เช่นกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหาร ราชการแผ่นดิน
	กฎหมายการคลังและการภาษีอากรคือ กฎหมายที่เกี่ยวกับการหารายได้เข้ารัฐและ หน่วยงานของรัฐ การจัดการทรัพย์สินที่เป็นเงินตราของรัฐและการใช้จ่ายโดยงบประมาณ แต่ละปี

กฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ

เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากบทบาทหน้าที่ของกฎหมายเป็นสำคัญ คือ

- กฎหมายสารบัญญัติหมายถึง กฎหมายที่บัญญัติถึงเนื้อหาของสิทธิ หน้าที่ ข้อห้าม หรือเป็นกฎหมายที่คุ้มครองประพฤติดของคนในสังคม เช่นกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอาญา
- กฎหมายวิธีสบัญญัติหมายถึง กฎหมายที่บัญญัติถึงกระบวนการยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้นตามกฎหมายสารบัญญัติ เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กฎหมายประเภทอื่นๆ

กฎหมายภายในและกฎหมายภายนอก เป็นการแบ่งตามแหล่งกำเนิดของกฎหมาย

- กฎหมายภายในหมายถึง กฎหมายที่ใช้บังคับภายในประเทศ ซึ่งออกโดยองค์กรที่มีอำนาจในการตรากฎหมายของประเทศนั้นๆ ซึ่งรวมถึงกฎหมายมหาชนและเอกชนด้วย
- กฎหมายภายนอกหรือกฎหมายระหว่างประเทศ อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท
 - กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง (Public International Law)
 - กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (Private International Law)
 - กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา (International Criminal Law)

กฎหมายประเภทอื่นๆ

กฎหมายภายนอกหรือกฎหมายระหว่างประเทศ อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท

- กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง (Public International Law) เป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับอันว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ และในฐานะนิติบุคคลในกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น สนธิสัญญาที่เกี่ยวกับเขตแดน สนธิสัญญาสงบศึก กฎบัตรสหประชาชาติ
- กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (Private International Law) เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งใช้บังคับแก้ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศ เช่น ความสัมพันธ์ในสิทธิทางแพ่งระหว่างพลเมืองประเทศหนึ่งกับพลเมืองอีกประเทศหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติสัญชาติ
- กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา (International Criminal Law) คือกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับอำนาจศาลของประเทศต่างๆ ในการปราบปรามและลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา เช่น กฎหมายว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน

กฎหมายประเภทอื่นๆ

กฎหมายลายลักษณ์อักษรและไม่ใช่ลายลักษณ์อักษร แบ่งโดยถือตามรูปแบบกฎหมายที่ปรากฏ ดังนี้

- กฎหมายลายลักษณ์อักษร คือกฎหมายที่บัญญัติขึ้นโดยผ่านกระบวนการในการตรากฎหมายที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีข้อพิจารณาความสมบูรณ์ของกฎหมายจาก
 - ผู้บัญญัติกฎหมายมีอำนาจในการตรากฎหมายหรือไม่
 - การบัญญัติกฎหมายได้กระทำถูกต้องตามกระบวนการหรือไม่
 - การประกาศใช้กฎหมายชอบหรือไม่
 - มีกฎหมายที่ออกมาในภายหลังแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกหรือไม่

กฎหมายประเภทอื่นๆ

กฎหมายลายลักษณ์อักษรและไม่ใช้ลายลักษณ์อักษร แบ่งโดยถือตามรูปแบบกฎหมายที่ปรากฏ ดังนี้

- กฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร คือกฎหมายที่มีได้บัญญัติขึ้นโดยผ่านกระบวนการในการตรา
กฎหมายที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้แก่กฎหมายจารีตประเพณีและหลักกฎหมายทั่วไป

กฎหมายประเภทอื่นๆ

กฎหมายที่มีสภาพบังคับทางอาญาและกฎหมายที่มีสภาพบังคับทางแพ่ง ในที่นี้พิจารณาจากสภาพบังคับของกฎหมาย คือ

- กฎหมายที่มีสภาพบังคับทางอาญา หมายถึง กฎหมายที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชน ในฐานะที่รัฐเป็นผู้ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยมีบทบัญญัติกำหนดโทษทางอาญา แก่ผู้ฝ่าฝืน ซึ่งโทษทางอาญามี 5 ประการคือ โทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับและริบทรัพย์สิน
- กฎหมายที่มีสภาพบังคับทางแพ่ง หมายถึง กฎหมายที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนด้วยกันเอง อาจสังเกตได้จากบทบัญญัติสำหรับผู้ฝ่าฝืน เช่นการบังคับให้ชำระหนี้ การให้ชดเชยค่าเสียหาย

กฎหมายประเภทอื่นๆ

กฎหมายตามเนื้อความและกฎหมายตามแบบพิธี แบ่งโดยการเกิดขึ้นของระบบรัฐสภา คือ

- กฎหมายตามเนื้อความ เป็นกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภา มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบแก่ประชาชน หรือการกำหนดขั้นตอน วิธีในการทำนิติสัมพันธ์ ซึ่งมีผลบังคับทางอาญาหรือทางแพ่ง เช่น พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์
- กฎหมายตามแบบพิธี หมายถึงกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภา แต่ไม่มีเนื้อหาสาระในการกำหนดสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบแก่ประชาชน แต่เป็นกระบวนการการดำเนินงานของรัฐ เช่น พ.ร.บ.งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

สรุป

- เนื้อหาในบทนี้อธิบายถึงประเภทของกฎหมายที่แบ่งแยกตามลักษณะได้ 3 กรณีใหญ่ๆ คือ กฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน กฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ และกฎหมายประเภทอื่นๆ ทั้งนี้กฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน แบ่งแยกโดยยึดถือหลักการทำนิติสัมพันธ์ ผู้ก่อนิติสัมพันธ์และเกณฑ์เนื้อหา ส่วนกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติเป็นการแบ่งตามบทบาทหน้าที่ของกฎหมาย สำหรับกฎหมายอื่นๆสามารถแบ่งได้ตามเกณฑ์เช่น กฎหมายภายในและภายนอกประเทศ กฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ใช่ลายลักษณ์อักษร กฎหมายที่มีสภาพบังคับทางแพ่งและทางอาญา เป็นต้น

แบบฝึกหัด

1. จงอธิบายความหมายและความแตกต่างระหว่างกฎหมายเอกชนกับกฎหมายมหาชน
2. กฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
3. กฎหมายจารีตประเพณีถือเป็นกฎหมายประเภทใด มีลักษณะอย่างไร
4. กฎหมายปกครองถือเป็นกฎหมายประเภทใด จงอธิบาย

เอกสารอ้างอิง

- ดิเรก ควรสมาคม. (2564). **ความรู้ทั่วไปและหลักการพื้นฐานทางกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- มานิตย์ จุมปา. (2564). **ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รวินท์ ลีละพัฒนะ. (2556). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- วิณัฏฐา แสงสุขและจิตติพร ลิ้มแหลมทอง. (2555). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเกียรติ วรปัญญาอนันต์. (2561). **ความรู้กฎหมายทั่วไป กฎหมายในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุรรัตน์ ประจณปัจจนิก. (2557). **เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

เอกสารอ้างอิง

- หยุต แสงอุทัย. (2555). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

บทที่ 4 ขอบเขตการใช้กฎหมาย

อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี

วิชาเฉพาะด้านบังคับ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Disclaimer: หากพบว่ามี การคัดลอกผลงานจากที่ใด ๆ โดยไม่มีการอ้างอิง ในสื่อการสอนนี้

ข้าพเจ้า อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี ขอเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

ขอบเขตการใช้กฎหมาย

มีหลักที่ใช้พิจารณาอยู่ 3 ประการคือ

- การใช้กฎหมายเกี่ยวกับเวลา คือ กฎหมายนั้นจะเริ่มใช้ได้เมื่อไร
- การใช้กฎหมายเกี่ยวกับสถานที่ คือ จะนำกฎหมายนั้นไปใช้ที่ไหนบ้าง
- การใช้กฎหมายเกี่ยวกับบุคคล คือ ใครบ้างที่จะอยู่ในบังคับของกฎหมายฉบับนั้น

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับเวลา

วันเริ่มใช้บังคับแห่งกฎหมาย

- ในกรณีปกติ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนดและพระราชกฤษฎีกามักจะให้ใช้ในวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป เพื่อให้ประชาชนทราบล่วงหน้าหนึ่งวัน
- ในกรณีรีบด่วน พระราชบัญญัติ พระราชกำหนดและพระราชกฤษฎีกา อาจะกำหนดให้ใช้ในวันและเวลาประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไปก็ได้
- พระราชบัญญัติหรือกฎหมายอื่น อาจกำหนดวันใช้บังคับล่วงหน้าหลายวัน เพื่อให้เจ้าพนักงานและประชาชนรับทราบและเตรียมปฏิบัติ
- พระราชบัญญัติอาจจะให้ใช้ในวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่จะใช้จริงในท้องที่ใดให้ประกาศในพระราชกฤษฎีกาอีกชั้นหนึ่งก็ได้

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับเวลา

การมีผลย้อนหลังของกฎหมาย ปกติกฎหมายจะไม่มีผลย้อนหลัง ส่วนการจะให้กฎหมายมีผลย้อนหลังได้นั้นเป็นเรื่องยกเว้น ซึ่งต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขสองประการ

- ประการแรกต้องระบุให้ชัดเจนในกฎหมายนั้นเองว่า ให้กฎหมายมีผลย้อนหลัง
- ประการที่สอง การบัญญัติกฎหมายให้มีผลย้อนหลังนั้นต้องไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 29 วางหลักประกันสิทธิของบุคคลไว้สองประการคือ
 - ไม่มีคามผิดโดยไม่มีกฎหมาย
 - ไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับเวลา

กฎหมายอาญาไม่มีผลย้อนหลัง เว้นแต่จะเข้าช้อยกเว้น 5 ประการดังต่อไปนี้

- กฎหมายนั้นเป็นกฎหมายที่ยกเลิกความผิดตามบทบัญญัติในมาตรา 2 วรรคสอง ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2537 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าตามบทบัญญัติของกฎหมายในภายหลังบัญญัติให้การกระทำนั้น ไม่เป็นความผิดอีกต่อไป ให้ผู้ที่ได้กระทำนั้นพ้นจากการเป็นผู้กระทำความผิดและถ้าได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้ว ก็ให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดนั้น ถ้ารับโทษอยู่ก็ให้การรับโทษนั้นสิ้นสุดลง”
- กฎหมายนั้นเป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิด เช่นการมีพระราชบัญญัติล้างมลทินผู้ที่เคยทำความผิดมาก่อน

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับเวลา

กฎหมายอาญาไม่มีผลย้อนหลัง เว้นแต่จะเข้าข่ายกเว้น 5 ประการดังต่อไปนี้

- กฎหมายนั้นบัญญัติถึงวิธีการเพื่อความปลอดภัย มี 5 อย่างคือ กักกัน ห้ามเข้าเขตกำหนด เรียกประกันทัณฑ์บน คุมไว้ในสถานพยาบาล ห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง
- กฎหมายที่ออกมาเพื่อแปลหรือเพื่อตีความกฎหมายเดิม
- กฎหมายวิธีพิจารณาความหรือกฎหมายวิธีสบัญญัติ ซึ่งออกมาเพื่อการบริหารงานยุติธรรมที่ดีกว่าเดิม จึงสามารถนำมาใช้ได้หากคดีไต่ยังตัดสินไม่ถึงที่สุด

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับเวลา

วันสิ้นสุดแห่งการบังคับใช้กฎหมาย กฎหมายจะมีผลบังคับอยู่จนกว่าจะมีการยกเลิก แบ่งเป็น

- การยกเลิกโดยตรงมีได้ 3 กรณี
 - กฎหมายกำหนดวันยกเลิกกฎหมายโดยกฎหมายนั่นเอง
 - กฎหมายใหม่ที่มีลักษณะเช่นเดียวกันระบुकยกเลิกไว้โดยตรง
 - เมื่อได้ประกาศในพระราชกำหนด แต่ต่อมาพระราชบัญญัติไม่อนุมัติพระราชกำหนดนั้น
- การยกเลิกโดยปริยาย มีได้ดังต่อไปนี้
 - กฎหมายใหม่และกฎหมายเก่ามีบัญญัติสำหรับกรณีหนึ่งๆอย่างเดียวกัน เพราะต้องถือว่ากฎหมายใหม่ดีกว่ากฎหมายเก่า หรือกฎหมายใหม่ไม่ประสงค์ให้ใช้กฎหมายเก่า
 - กฎหมายเก่ามีข้อความขัดแย้งกับกฎหมายใหม่

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับสถานที่

กฎหมายไทยมีผลบังคับภายในราชอาณาจักรไทยเท่านั้น แต่คำว่า “ราชอาณาจักร” หมายถึง

- พื้นดินในประเทศไทย รวมถึงแม่น้ำลำคลองในประเทศไทยด้วย
- ทะเลอันเป็นอ่าวไทยตามพระราชบัญญัติกำหนดเขตจังหวัดในอ่าวไทยตอนใน พ.ศ.2502
- ทะเลอันห่างจากฝั่งที่เป็นดินแดนของประเทศไทยไม่เกิน 12 ไมล์ทะเล
- พื้นอากาศเหนือข้อ 1-3
- เรือไทยและอากาศยานไทย

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับสถานที่

กฎหมายไทยมีผลบังคับภายในราชอาณาจักรไทย ยกเว้นกฎหมายสองฉบับคือ

- พระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กล่าวถึงการที่มีข้อเท็จจริงใดข้อเท็จจริงหนึ่งไปพัวพันกับต่างประเทศไม่ว่าโดยทางใดทางหนึ่ง ทำให้เกิดปัญหาว่าจะนำกฎหมายประเทศใดมาบังคับใช้
- ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติให้ศาลไทยพิจารณาพิพากษาความผิดที่แม้จะมีได้เกิดในราชอาณาจักรไทยได้ 2 กรณีคือ
 - กรณีเกี่ยวกับสภาพความผิด
 - กรณีเกี่ยวกับผู้กระทำ

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับสถานที่

ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติให้ศาลไทยพิจารณาพิพากษาความผิดที่แม้จะมีได้เกิดในราชอาณาจักรไทยได้ 2 กรณีคือ

- กรณีเกี่ยวกับสภาพความผิดซึ่งสมควรจะลงโทษผู้กระทำตามมาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายอาญา อันได้แก่
 - ความผิดต่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร เช่น ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์
 - ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย
 - ความผิดเกี่ยวกับการปลอมและการแปลง เช่น การปลอมและแปลงเงินตรา
 - ความผิดเกี่ยวกับเพศบางฐาน เช่น ความผิดฐานเป็นธุระจัดหาหญิงเพื่อการอนาจาร
 - ความผิดฐานชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวง

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับสถานที่

ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติให้ศาลไทยพิจารณาพิพากษาความผิดที่แม้จะมีได้เกิดในราชอาณาจักรไทยได้ 2 กรณีคือ

- กรณีเกี่ยวกับผู้กระทำ

1. เมื่อคนไทยกระทำความผิดนอกราชอาณาจักรและการกระทำนั้นเข้าเงื่อนไข 3 ประการดังต่อไปนี้ คือ

- การกระทำนั้นเป็นความผิดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายอาญา
- รัฐบาลแห่งประเทศที่ความผิดได้เกิดขึ้น หรือผู้เสียหายได้ร้องขอให้ลงโทษ
- ยังไม่มีคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น หรือเป็นกรณีที่ศาลในต่างประเทศได้พิพากษาลงโทษแล้วแต่ผู้นั้นยังไม่พ้นโทษ

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับสถานที่

ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติให้ศาลไทยพิจารณาพิพากษาความผิดที่แม้จะมีได้เกิดในราชอาณาจักรไทยได้ 2 กรณีคือ

- กรณีเกี่ยวกับผู้กระทำ

2. เมื่อคนต่างด้าวไปกระทำความผิดนอกราชอาณาจักรโดยรัฐบาลไทยหรือคนไทยเป็นผู้เสียหาย และต้องเข้าเงื่อนไขดังต่อไปนี้

- การกระทำนั้นเป็นความผิดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายอาญา
- ผู้เสียหายได้ร้องขอให้ลงโทษ
- ยังไม่มีคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น หรือเป็นกรณีที่ศาลในต่างประเทศได้พิพากษาลงโทษแล้วแต่ผู้นั้นยังไม่พ้นโทษ

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับสถานที่

ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติให้ศาลไทยพิจารณาพิพากษาความผิดที่แม้จะมีได้เกิดในราชอาณาจักรไทยได้ 2 กรณีคือ

- กรณีเกี่ยวกับผู้กระทำ

3. เจ้าพนักงานของรัฐบาลไทยกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่นอกราชอาณาจักรเฉพาะบางความผิดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายอาญา เพราะประเทศไทยเป็นผู้เสียหายโดยตรง

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับบุคคล

รัฐทุกรัฐมีอธิปไตย (Sovereignty) อธิปไตยคืออำนาจรัฐ (Jurisdiction) เหนือบุคคล ทรัพย์สิน และการกระทำต่างๆในดินแดนของรัฐนั้น แต่มีข้อยกเว้น 2 ประการคือ

- ข้อยกเว้นตามกฎหมายไทย
- ข้อยกเว้นตามกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับบุคคล

รัฐทุกรัฐมีอธิปไตย (Sovereignty) อธิปไตยคืออำนาจรัฐ (Jurisdiction) เหนือบุคคล ทรัพย์สิน และการกระทำต่างๆในดินแดนของรัฐนั้น แต่มีข้อยกเว้น 2 ประการคือ

- ข้อยกเว้นตามกฎหมายไทย

1. ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ได้แก่

- พระมหากษัตริย์ตามมาตรา 6 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560
- สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่อยู่ในที่ประชุมสภา รัฐมนตรี คณะกรรมการธิการ ฯลฯ ตามมาตรา 124 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560

2. ตามกฎหมายอื่นๆซึ่งระบุยกเว้นบุคคลบางประเภทไว้เช่น การไม่เก็บภาษีบางประเภทจากทหารที่เคยออกไปราชการสงคราม

การใช้กฎหมายเกี่ยวกับบุคคล

รัฐทุกรัฐมีอธิปไตย (Sovereignty) อธิปไตยคืออำนาจรัฐ (Jurisdiction) เหนือบุคคล ทรัพย์สิน และการกระทำต่างๆในดินแดนของรัฐนั้น แต่มีข้อยกเว้น 2 ประการคือ

- ข้อยกเว้นตามกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง
 1. ประมุขแห่งรัฐต่างประเทศ รวมทั้งข้าราชการแต่ต้องเป็นการเยือนอย่างเป็นทางการ
 2. ทูตและเจ้าพนักงานในสถานทูต รวมทั้งครอบครัวและบริวาร
 3. กองทัพต่างประเทศที่เข้ามายึดครองราชอาณาจักร
 4. บุคคลที่มีกฎหมายพิเศษให้ได้รับเอกสิทธิและความคุ้มกัน เช่น บุคคลที่ทำงานให้กับองค์การสหประชาชาติ

การตีความกฎหมาย

- การตีความกฎหมาย (Interpretation of Law) หมายถึงการค้นหาคำหมายของกฎหมายที่มีถ้อยคำไม่ชัดเจน กำกวมหรืออาจแปลได้หลายทาง เพื่อทราบว่าถ้อยคำในกฎหมายนั้นมีความหมายอย่างไร
- เหตุที่มีการตีความกฎหมาย เพราะฝ่ายนิติบัญญัติไม่สามารถรู้เหตุการณ์ล่วงหน้า จึงไม่สามารถบัญญัติกฎหมายให้ครอบคลุมทุกกรณี นอกจากนี้ฝ่ายนิติบัญญัติอาจมีความผิดพลาดในการตรากฎหมาย
- การตีความกฎหมาย ต้องพิจารณาประกอบกันสองด้านคือ
 - การวิเคราะห์ตัวอักษร
 - วิเคราะห์ความมุ่งหมายของกฎหมาย (เจตนารมณ์ของกฎหมาย)

การตีความกฎหมาย

การตีความกฎหมายทั่วไป ต้องพิจารณาสองกรณีคือ

- การตีความตามตัวอักษร
 - กรณีใช้ภาษาสามัญ ก็ให้เข้าใจและตีความไปตามภาษาสามัญที่ใช้กันทั่วไป
 - กรณีใช้ภาษาทางวิชาการหรือภาษาเทคนิค ก็ต้องถือความหมายตามที่เข้าใจกันในวงวิชาการ
 - กรณีที่กฎหมายได้ให้บทนิยามความหมายไว้

การตีความกฎหมาย

การตีความกฎหมายทั่วไป ต้องพิจารณาสองกรณีคือ

- การตีความตามเจตนารมณ์ คือการค้นหาความหมายของถ้อยคำในกฎหมายจากเจตนารมณ์ เช่นกฎหมายอาญามุ่งที่จะควบคุมการกระทำความผิด ในขณะที่กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มุ่งที่จะให้มีการชดใช้เยียวยาความเสียหาย ซึ่งในเรื่องนี้มีอยู่สองทฤษฎีคือ
 - ทฤษฎีอำเภोजิต เห็นว่าสามารถค้นหาเจตนารมณ์ทางกฎหมายจากผู้บัญญัติกฎหมาย
 - ทฤษฎีอำเภอกาณ เห็นว่าต้องค้นหาเจตนารมณ์ทางกฎหมายว่ามีความมุ่งหมายอย่างไร อาจผันแปรไปตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไป

การตีความกฎหมาย

การค้นหาเจตนารมณ์ทางกฎหมาย สามารถค้นหาได้จาก

- ชื่อของกฎหมายนั่นเอง
- คำขึ้นต้นของกฎหมายนั้น ไม่ว่าจะเป็นพระราชปรารภ มักจะแสดงเหตุความเป็นมาของกฎหมาย
- หมายเหตุท้ายกฎหมาย คือข้อความที่พิมพ์อยู่ในตอนท้ายของกฎหมายขณะลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา แสดงหลักการและเหตุผลไว้ว่าเหตุใดจึงต้องมีกฎหมายฉบับนี้
- การพิจารณามาตราต่างๆในกฎหมายฉบับนี้ประกอบกันหรือพิจารณากฎหมายอื่นในเรื่องที่คล้ายคลึงกัน

การตีความกฎหมาย

การค้นหาค้นหาเจตนารมณ์ทางกฎหมาย สามารถค้นหาได้จาก

- พิจารณาสภาพการณ์ที่เป็นไปก่อนหรือในขณะที่กฎหมายฉบับนั้นใช้บังคับ
- รายงานการประชุมในการร่างหรือพิจารณากฎหมายนั้น
- การตีความกฎหมายต้องถือหลักว่าให้ตีความเพื่อให้มีผลบังคับได้ ไม่ใช่ตีความเพื่อให้กฎหมายสิ้นผล ตามป.พ.พ.มาตรา10
- บทกฎหมายที่จำกัด ตัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ต้องตีความโดยเคร่งครัด

การตีความกฎหมายพิเศษ (กฎหมายอาญา)

กฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด

- กฎหมายอาญาจะตีความให้เป็นการลงโทษหรือเพิ่มโทษผู้กระทำให้นักขึ้นไม่ได้
- กฎหมายอาญาในกรณีที่เป็นที่สงสัยต้องตีความให้เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 3

ช่องว่างของกฎหมาย

- ช่องว่างแห่งกฎหมาย (Gap in the Law) หมายถึงกรณีที่ไม่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรหรือกฎหมายจารีตประเพณีที่จะนำไปปรับใช้แก้ข้อเท็จจริงได้
- ช่องว่างแห่งกฎหมาย เกิดได้สองกรณี
 - ผู้บัญญัติกฎหมายคิดไปไม่ถึงว่าจะมีช่องว่างในกฎหมาย
 - ผู้บัญญัติกฎหมายคิดถึงช่องว่างแห่งกฎหมายนั้น แต่เห็นว่ายังไม่ควรบัญญัติให้ตายตัว เพราะปัญหาเรื่องที่เป็นช่องว่างนั้นยังไม่เป็นที่ยุติ

การอุดช่องว่างของกฎหมาย

- ในคดีอาญายึดถือหลักว่าการจะลงโทษบุคคลใดได้จะต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด ดังนั้น “ไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ” จึงเท่ากับว่า ไม่มีการอุดช่องว่างในกฎหมายอาญา
- ในกรณีกฎหมายแพ่ง มาตรา 4 วรรคสองบัญญัติไว้ว่า “เมื่อไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้นตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นนั้น ให้วินิจฉัยคดีเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้าบทกฎหมายเช่นนั้นก็ไม่มีด้วย ให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป”

การอุดช่องว่างของกฎหมาย

ในกรณีกฎหมายแพ่ง จึงนำกฎหมายมาเทียบเคียงได้ดังนี้

- จารีตประเพณี ซึ่งต้องมีลักษณะ ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน เป็นที่ยอมรับและถือตามมหาชนทั่วไป ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน
- บทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง
- หลักกฎหมายทั่วไป

การอุดช่องว่างของกฎหมาย

ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9/2505 ตามประเพณีการซื้อขายลำไยทางภาคเหนือ เมื่อลำไยออกดอกจะมีผู้ซื้อมาดูและตกลงซื้อขายกัน ตามปกติจะชำระเงินกันครึ่งหนึ่งก่อน อีกครึ่งหนึ่งจะชำระเมื่อเก็บผลลำไยแล้ว ถ้าต่อมาลำไยไม่มีผลจะเพราะเหตุใดก็ดี ฝ่ายผู้ขายก็ไม่ต้องคืนเงินที่ได้รับไว้แล้ว และผู้ซื้อเป็นผู้ไปดูแลต้นลำไย รดน้ำต้นไม้เอง ศาลฎีกาเห็นว่า

“สัญญาระหว่างโจทก์และจำเลยเป็นสัญญาที่ฝ่ายผู้ซื้อเป็นผู้ครองครองดูแลรักษาต้นลำไย ผลได้เสียเป็นของผู้ซื้อ ถ้าเกิดผลเสียหายอย่างไรผู้ขายไม่ต้องคืนเงิน ถ้าได้ผลมากก็เป็นของผู้ซื้อฝ่ายเดียว เป็นการเสี่ยงโชคจากการคำนวณจากดอกลำไยและสุดแต่ดินฟ้าอากาศจะอำนวยให้เป็นผลสักเพียงใด จึงหาใช่สัญญาจะซื้อขายธรรมดาไม่ แม้จำเลยจะแถลงว่าการซื้อขายรายนี้เป็นการซื้อขายลำไย แต่เมื่อได้ตกลงกันเช่นนี้ตั้งแต่ยังเป็นดอกลำไยอยู่ ก็ไม่ทำให้พฤติกรรมดังกล่าวกลายเป็นสัญญาจะซื้อจะขายลำไยในภายหน้าไป โดยเหตุผลว่า คู่สัญญาได้ตกลงซื้อขายแน่นอนแล้ว โดยคำนวณราคาจากดอกลำไยเป็นหลัก ฉะนั้นต้องถือเอาตามที่คู่สัญญาตกลงไว้ โจทก์จะเรียกเงินคืนจากจำเลยไม่ได้

สรุป

- เนื้อหาในบทนี้อธิบายถึงขอบเขตในการใช้กฎหมายด้านเวลา สถานที่และบุคคล อันทำให้กฎหมายมีผลบังคับใช้อย่างไร อีกทั้งการตีความกฎหมายเพื่อให้เข้าใจถึงเจตนารมณ์ของกฎหมาย ช่องว่างของกฎหมายและการอุดช่องว่างนั้น เพราะกฎหมายเป็นการควบคุมความประพฤติของบุคคล ดังนั้นการบังคับใช้กฎหมายจึงต้องมีความชัดเจนทั้งในด้านการทำความเข้าใจกับประชาชน ระยะเวลาในการบังคับใช้กฎหมาย เจตนารมณ์ของกฎหมายตามเนื้อความและเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติกฎหมาย รวมถึงการตีความกฎหมายเพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้อย่างยุติธรรมและเท่าเทียม ไม่นำกฎหมายไปบังคับใช้ตามความต้องการของตนเองฝ่ายเดียว

แบบฝึกหัด

1. ขอบเขตในการใช้กฎหมายมีองค์ประกอบใดบ้างที่ต้องคำนึงถึง จงอธิบาย
2. จงอธิบายถึงความหมายและวัตถุประสงค์ในการตีความกฎหมาย
3. ช่องว่างทางกฎหมายคืออะไร และการอุดช่องว่างทางกฎหมายทำได้หรือทำไม่ได้ด้วยวิธีการใด
4. การค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมาย สามารถค้นหาได้จากแหล่งใดบ้าง

เอกสารอ้างอิง

- ดิเรก ควรสมาคม. (2564). **ความรู้ทั่วไปและหลักการพื้นฐานทางกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2559). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- มานิตย์ จุมปา. (2564). **ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รวินท์ ลีละพัฒนนะ. (2556). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- วิณัฏฐา แสงสุขและฐิติพร ลี้มแหลมทอง. (2555). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเกียรติ วรปัญญาอนันต์. (2561). **ความรู้กฎหมายทั่วไป กฎหมายในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

- หยุต แสงอุทัย. (2555). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

บทที่ 5 สิทธิ

อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี

วิชาเฉพาะด้านบังคับ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Disclaimer: หากพบว่ามี การคัดลอกผลงานจากที่ใด ๆ โดยไม่มีการอ้างอิง ในสื่อการสอนนี้

ข้าพเจ้า อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี ขอเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

สิทธิ

ความหมายของคำว่าสิทธิ ไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรง แต่ก็สามารถอธิบายโดยอ้างอิงจากคำพิพากษาฎีกาได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 124/2487 วางหลักไว้ว่า สิทธิหมายถึงประโยชน์อันบุคคลเขามีอยู่และบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพ คือประโยชน์ที่ได้รับการคุ้มครองและรับรองโดยกฎหมาย ทั้งนี้สามารถแบ่งแยกความหมายของสิทธิได้ 2 กรณีคือ

- สิทธิตามกฎหมายธรรมชาติ (Natural Right)
- สิทธิตามกฎหมายบ้านเมือง (Legal Right)

สิทธิตามกฎหมายธรรมชาติ (Natural Right)

สิทธิตามกฎหมายธรรมชาติ (Natural Right) กำเนิดจากนักปราชญ์ชาวกรีก ชื่อ โซเครตีส (Socrates) และพัฒนาโดยนักคิดคนอื่นๆ เช่น เพลโต (Plato), อาริสโตเติล (Aristotle)

- เพลโต (Plato), กล่าวถึงสิทธิตามธรรมชาติในความหมายว่า สิ่งซึ่งถูกต้องเป็นธรรม และความถูกต้องเป็นธรรมหมายถึง การปฏิบัติกิจของตนอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย
- อาริสโตเติล (Aristotle) ได้อธิบายว่า สิทธิตามธรรมชาตินั้นมีอยู่จริงและเป็นสิทธิที่สถิตอยู่ทุกแห่งหน ทั้งปรากฏอยู่โดยไม่ต้องมีใองการหรือประกาศใดๆ และสิทธิตามกฎหมายบ้านเมือง อาจมีมากหรือน้อย สุดแท้แต่ว่าเป็นอาณาจักรใดปกครองด้วยระบบใด เช่น ประชาธิปไตยหรือ คณาธิปไตย แต่สิทธิตามธรรมชาติดี่อมเป็นสากลและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุกอาณาจักรและทุกระบบการปกครอง

สิทธิตามกฎหมายบ้านเมือง (Legal Right)

โดยนัยทฤษฎีกฎหมายบ้านเมือง (Positive Law) สิทธิหมายถึงประโยชน์หรืออำนาจของบุคคลที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองป้องกันให้ เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน

คำที่เกี่ยวข้องและมีความหมายคล้ายคลึงกับสิทธิ

- สิทธิและหน้าที่ เพราะสิทธิและหน้าที่เป็นของคู่กัน หน้าที่คือพันธะหรือความผูกพันที่ทำให้บุคคลตกอยู่ในสถานะที่ต้องกระทำการ งดเว้นกระทำการบางอย่าง เพื่อให้เป็นไปตามสิทธิของบุคคลอื่น
- สิทธิและเสรีภาพ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายเสรีภาพว่า การที่สามารถจะทำหรือคิดอะไรก็ได้ โดยไม่มีข้อผูกมัดหรืออะไรเหนี่ยวรั้ง
- สิทธิและเอกสิทธิ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของเอกสิทธิไว้โดยพิจารณารวมถึงสิทธิที่จะได้รับสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือสิทธิที่จะได้รับการยกเว้นไม่ต้องตกอยู่ในบังคับของกฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือไม่ต้องปฏิบัติตามอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นพิเศษกว่าสิทธิที่ได้รับกันอยู่ทั่วไป

สิทธิตามกฎหมายบ้านเมือง (Legal Right)

- สิทธิและความคุ้มกัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายไว้ว่า ปลอดภัยจากภัยหรือการระตีดพัน ดังนั้น ความคุ้มกันจึงเป็นเรื่องของการได้รับการยกเว้นไม่ต้องตกอยู่ใน การบังคับของกฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ผู้แทนคณะทูต จะได้ความคุ้มกันทางการทูต

สรุป สิทธิ จึงหมายถึงประโยชน์ที่ได้รับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย ซึ่งสามารถพิจารณาได้ 4 ลักษณะ

- สิทธิในส่วนบุคคล
- สิทธิในทรัพย์สิน
- สิทธิในครอบครัว
- สิทธิทางการเมือง

สิทธิในตัวบุคคล

- สิทธิในชีวิตร่างกาย เป็นสิทธิพื้นฐาน หากมีผู้ใดมาทำร้ายร่างกายและชีวิต จะต้องรับโทษทางอาญาและต้องรับผิดชอบทางแพ่งตามที่กฎหมายบัญญัติไว้
- สิทธิในชีวิตส่วนตัว เช่นสิทธิเกี่ยวกับความเป็นอยู่ สิทธิในเคหสถาน บุคคลอื่นจะบุกรุกหรือรบกวนการครอบครองเคหสถานย่อมเป็นความผิด
- สิทธิในชื่อเสียง เกียรติยศ กฎหมายให้อำนาจบุคคลที่จะใช้นามอันชอบที่จะใช้ได้ ถ้าบุคคลใดทำให้บุคคลอื่นเสียชื่อเสียงย่อมมีความผิดฐานหมิ่นประมาท ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326
- สิทธิในความคิดเห็น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงออก การออกเสียง ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

สิทธิในทรัพย์สิน

- ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 บัญญัติว่า ทรัพย์สิน หมายความว่า วัตถุมีรูปร่าง และ มาตรา 138 บัญญัติว่า ทรัพย์สิน หมายความว่า รวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ สิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สิน แบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ
- ทรัพย์สินสิทธิ เป็นสิทธิที่กฎหมายรับรองให้บุคคลมีอำนาจเหนือทรัพย์สินของตน ซึ่งทำให้บุคคลอื่นต้องมีหน้าที่งดเว้นไม่กระทำการใดๆ อันเป็นการละเมิดหรือรบกวนการใช้สิทธิ ทรัพย์สินสิทธิ เป็นสิทธิที่จะบังคับเอาแก่ทรัพย์สินโดยตรง เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิอาศัย จ้างนอง เป็นต้น

สิทธิในทรัพย์สิน

ทรัพย์สินจึงมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

- ทรัพย์สิน มีวัตถุแห่งสิทธิเป็นทรัพย์สินโดยตรง และผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ย่อมชอบที่จะได้ดอกผลติดตามเอาทรัพย์สินคืนหากสูญหาย ถ้าทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือถูกทำลายไป ทรัพย์สินย่อมหมดสิ้นตามไปด้วย
- ทรัพย์สินเกิดขึ้นได้แต่โดยอำนาจของกฎหมาย
- ทรัพย์สินก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลทั่วไป กล่าวคือทรัพย์สินใช้ยันแก่บุคคลได้ทั่วโลก ที่จะต้องงดเว้นไม่ขัดขวางต่อการใช้ทรัพย์สินของเจ้าของทรัพย์สินนั้น

สิทธิในทรัพย์สิน

ทรัพย์สินจึงมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

- ทรัพย์สิน จะติดตามตัวทรัพย์สินไปเสมอไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะไปอยู่กับใคร เช่น นายก.เป็นเจ้าของที่ดิน นาย ข. นาย ค. นำที่ดินของตนมาจำนองเป็นประกันหนี้ ดังนี้ นายก.ย่อมมีสิทธิจำนอง ซึ่งเป็นทรัพย์สินเหนือที่ดินแปลงนี้
- ทรัพย์สินมีลักษณะคงทนถาวร และไม่หมดสิ้นไปด้วยการไม่ใช้ เช่น กรรมสิทธิ์ ไม่ว่าจะนานแค่ไหนก็ยังมีอยู่ หาสูญสิ้นไปไม่ แต่มีข้อยกเว้นอยู่ 2 ประเด็นที่ทรัพย์สินอาจสูญสิ้นไป เพราะการไม่ใช้คือ ภาระจำยอม และภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ ซึ่ง ป.พ.พ.มาตรา 1399 และมาตรา 1434 บัญญัติว่า ถ้าไม่ใช้สิบปียอมสิ้นไป

สิทธิในทรัพย์สิน

บุคคลสิทธิหรือสิทธิเรียกร้องในเรื่องนี้ เป็นสิทธิที่บุคคลหนึ่งมีสิทธิเรียกร้องให้บุคคลอีกคนหนึ่งกระทำการหรืองดเว้นกระทำการหรือส่งมอบทรัพย์สิน เป็นสิทธิที่บังคับเอากับบุคคลอื่น ไม่ใช่บังคับเอากับทรัพย์สิน ถ้ามีบุคคลอื่นมาทำละเมิดหรือโต้แย้งสิทธิ ผู้ทรงสิทธิต้องขอความคุ้มครองโดยใช้สิทธิทางศาลเสมอ บุคคลสิทธิมีลักษณะดังนี้

- บุคคลสิทธิ มีวัตถุประสงค์สิทธิเป็นการกระทำหรืองดเว้นกระทำการ เช่น ในเรื่องการเช่า ผู้ให้เช่ามีสิทธิบังคับให้ผู้เช่าชำระค่าเช่า
- บุคคลสิทธิอาจเกิดขึ้นโดยอำนาจแห่งกฎหมาย จากนิติกรรมหรือนิติเหตุก็ได้

สิทธิในทรัพย์สิน

บุคคลสิทธิอาจเกิดขึ้นโดยอำนาจแห่งกฎหมาย จากนิติกรรมหรือนิติเหตุก็ได้

- ตามป.พ.พ.มาตรา 149 นิติกรรม หมายความว่า การใดๆอันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ
- ดังนั้นนิติกรรมจึงเกิดขึ้นจากเจตนาของคู่กรณี เช่น การทำสัญญาซื้อขาย
- นิติเหตุคือเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดที่เกิดขึ้นซึ่งมีผลตามกฎหมาย เช่น การทำละเมิด ลากมิควรถ้าว การจัดการงานนอกสั่ง ซึ่งอยู่ใน ป.พ.พ.บรรพ 2 ว่าด้วยหนี้

สิทธิในทรัพย์สิน

- บุคคลสิทธิก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลโดยเฉพาะเจาะจงเท่านั้น จะใช้ยื่นต่อคนอื่นที่มีใช้คู่กรณีหาได้ไหม
- บุคคลสิทธิมีลักษณะไม่ถาวร และย่อมสิ้นไปถ้าไม่ได้ใช้สิทธินั้นตามกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งกำหนดเวลานี้เรียกว่าอายุความ

ตาม ป.พ.พ.มาตรา 193/9 สิทธิเรียกร้องใดๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ

ตาม ป.พ.พ.มาตรา 193/30 อายุความนั้น ถ้าประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นมิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้มีกำหนดสิบปี

สิทธิในครอบครัว

สิทธิในครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐาน กฎหมายจึงต้องรับรองและคุ้มครองสิทธิอันประกอบไปด้วย

- สิทธิของสามี ภรรยา เช่น สิทธิในการอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยา สิทธิที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากอีกฝ่ายหนึ่งตามฐานะ สิทธิที่จะจัดการทรัพย์สินร่วมกัน
- สิทธิของบิดามารดากับบุตร บุตรมีสิทธิใช้นามสกุลของบิดา สิทธิที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษา บิดามารดามีอำนาจปกครองและเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ
- สิทธิของผู้ปกครองกับผู้เยาว์ ผู้เยาว์ที่ไม่มีบิดามารดาหรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครอง อาจมีผู้ปกครองในระหว่างเป็นผู้เยาว์อยู่ได้

สิทธิทางการเมือง

สิทธิทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม หมายถึงสิทธิที่รัฐให้กับคนในชาติ ให้โอกาสการมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ เมื่อคนนั้นมีอายุและคุณสมบัติตามที่กำหนด สิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมือง สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง สิทธิเกี่ยวกับการทำงาน สิทธิในการรับสวัสดิการจากรัฐ สิทธิในการศึกษา เป็นต้น

องค์ประกอบของสิทธิ

- เจ้าของสิทธิ คือ บุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลที่กฎหมายบัญญัติรับรองไว้ว่าสิทธินั้นเป็นของใคร หรือใครเป็นผู้ทรงสิทธิ
- บุคคลซึ่งมีหน้าที่ ได้แก่ บุคคลซึ่งจะต้องรับผิดชอบต่อสภาพบังคับ เพราะสิทธิและหน้าที่เป็นของคู่กัน
- เนื้อหาแห่งสิทธิคือการกระทำหรืองดเว้นการกระทำซึ่งบุคคลเจ้าของสิทธิสามารถเรียกร้องได้จากบุคคลที่มีหน้าที่
- วัตถุแห่งสิทธิ ได้แก่ ทรัพย์สินหรือบุคคลที่สิทธิเกี่ยวโยงไปถึง
- เหตุเกิดแห่งสิทธิหรือการได้มาซึ่งสิทธิ

สิทธิที่เกิดจากนิติเหตุและนิติกรรม

นิติเหตุเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากบุคคลหรือไม่ก็ตามที่กฎหมายบัญญัติว่าเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะก่อให้เกิดผลในทางกฎหมาย ซึ่งแบ่งแยกได้ดังนี้

- ลาภมิควรได้ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 406 วรรคหนึ่ง บุคคลใดได้มาซึ่งทรัพย์สินใดเพราะการที่บุคคลอีกคนหนึ่งกระทำเพื่อชำระหนี้ก็ดี หรือได้มาด้วยประการอื่นก็ดี โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้และเป็นทางให้บุคคลอีกคนหนึ่งนั้นเสียเปรียบไซ้รู้ ท่านว่าบุคคลนั้นจำต้องคืนทรัพย์สินให้แก่เขา อนึ่งการรับสภาพหนี้สินว่ามีอยู่หรือหาไม่นั้น ท่านก็ให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อชำระหนี้ด้วย

สิทธิที่เกิดจากนิติเหตุและนิติกรรม

- จัดการงานนอกสั่ง เกิดขึ้นจากบุคคลที่เรียกว่าผู้จัดการซึ่งไม่มีนิติสัมพันธ์กับตัวการ แต่เข้าทำการแทนตัวการโดยเขามีได้ขานวานใช้ให้ทำ หรือโดยมิได้มีสิทธิทำการนั้นแทนผู้อื่น

ตาม ป.พ.พ. มาตรา 395 บุคคลใดเข้าทำกิจการแทนผู้อื่นโดยเขามีได้ว่าขานวานใช้ให้ทำ ก็ดี หรือโดยมิได้มีสิทธิที่จะทำการนั้นแทนผู้อื่นด้วยประการใดก็ดี ท่านว่าบุคคลนั้นจะต้องจัดการงานไปในทางที่จะให้สมประโยชน์ของตัวการ ตามความประสงค์อันแท้จริงของตัวการ หรือตามที่จะพึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นความประสงค์ของตัวการ

สิทธิที่เกิดจากนิติเหตุและนิติกรรม

- ละเมิด เป็นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย โดยมีเจตนาหรือประมาทเลินเล่อ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น

ตาม ป.พ.พ. มาตรา 420 ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดีแก่ร่างกายก็ดีอนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

สิทธิที่เกิดจากนิติเหตุและนิติกรรม

- สิทธิที่เกิดจากบทบัญญัติอื่น

ตาม ป.พ.พ. มาตรา 20 ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำตามบทบัญญัติมาตรา 1448

ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1448 การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้

ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1382 บุคคลใดครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นไว้โดยความสงบและโดยเปิดเผยด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาสิบปี ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาห้าปีไซ้รู้ ท่านว่าบุคคลนั้นได้กรรมสิทธิ์

เหตุสุดวิสัย

ตาม ป.พ.พ. มาตรา 8 คำว่า “เหตุสุดวิสัย” หมายความว่า เหตุใดๆ อันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี เป็นเหตุที่ไม่อาจป้องกันได้แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสบหรือใกล้จะต้องประสบเหตุนั้น จะได้จัดการ ระมัดระวังตามสมควรอันพึงคาดหมายได้จากบุคคลในฐานะและภาวะเช่นนั้น

เมื่อเหตุสุดวิสัยเกิดขึ้นแล้ว มีผลคือ ไม่ถือว่าลูกหนี้ผิดนัดในการชำระหนี้ ซึ่งลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้มี สองกรณีคือ

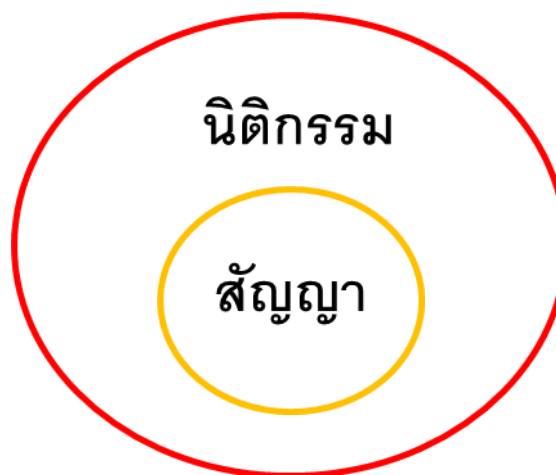
- ลูกหนี้ผิดนัดเพราะเจ้าหนี้เตือนแล้ว ใช้ในกรณีนี้ที่ไม่ได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามตามวันแห่ง ปฏิทิน และไม่อาจอนุมานจากพฤติการณ์ใดๆถึงกำหนดเวลาชำระหนี้ เจ้าหนี้สามารถเรียกให้ลูกหนี้ ชำระหนี้เมื่อไรก็ได้ ตามมาตรา 203 ประกอบมาตรา 204
- ลูกหนี้ผิดนัดโดยเจ้าหนี้ไม่ต้องเตือน ใช้ในกรณีนี้ที่กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามตามวันแห่งปฏิทิน ตามมาตรา 204 วรรคสอง

เหตุสุดวิสัย

ผลของการที่ลูกหนี้ผิดนัด

- เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหาย ตามมาตรา 215
- เมื่อมีการผิดนัดในกรณีหนี้เงิน อาทิ หนี้เงินกู้ หนี้มูลละเมิด เจ้าหนี้ได้รับความเสียหายมีสิทธิคิดดอกเบี้ยระหว่างผิดนัดร้อยละ 7.5 ต่อปี ตามมาตรา 224

นิติกรรมหรือสัญญา

- นิติกรรมอาจเป็นการแสดงเจตนาของบุคคลฝ่ายเดียว
- สัญญาต้องเป็นการแสดงเจตนาของบุคคล 2 ฝ่ายหรือหลายฝ่าย

นิติกรรมหรือสัญญา

นิติกรรมหรือสัญญาเป็นเหตุแห่งสิทธิหรือเป็นการได้มาซึ่งสิทธิ

ตามป.พ.พ.มาตรา 149 นิติกรรม หมายความว่า การใดๆอันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมาย และด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ

- องค์ประกอบของนิติกรรมได้แก่ การแสดงเจตนาของบุคคลผู้ทำนิติกรรม เป็นการกระทำที่ ชอบด้วยกฎหมาย เป็นการกระทำด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ระหว่าง บุคคล ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวแห่งสิทธิ

องค์ประกอบของนิติกรรม

1. การแสดงเจตนาของบุคคลผู้ทำนิติกรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น
 - การแสดงเจตนาโดยแจ้งชัดโดยการพูด เขียน การแสดงกิริยาท่าทาง
 - การแสดงเจตนาโดยปริยาย ผู้แสดงเจตนาจะไม่แสดงออกว่ารับหรือปฏิเสธการผูกนิติสัมพันธ์แจ้งชัด แต่จะกระทำการอื่นที่เป็นที่เข้าใจโดยปริยาย เช่น เจ้าหนี้คืนหรือทำลายสัญญาอันเป็นหลักฐานในการกู้ยืมเงินของลูกหนี้
 - การแสดงเจตนาโดยการนิ่ง โดยหลักทั่วไปการนิ่งไม่ถือว่าเป็นการแสดงเจตนา ยกเว้นที่กฎหมายกำหนด ตัวอย่าง การเช่ามีการกำหนดระยะเวลา หากครบระยะเวลาที่กำหนดแล้วผู้ให้เช่ายังนิ่งเฉยให้ผู้เช่าอยู่ในที่เช่าต่อไป กฎหมายถือว่าผู้ให้เช่า ให้เช่าแบบไม่มีกำหนดเวลาต่อไป ตาม ป.พ.พ.มาตรา 570

องค์ประกอบของนิติกรรม

2. เป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย หากนิติกรรมมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย เป็นการพ้นวิสัยหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน กฎหมายก็ไม่รับรองผล

- ตาม ป.พ.พ.มาตรา 150 การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย เป็นการพ้นวิสัยหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ
- ตาม ป.พ.พ.มาตรา 152 การใดมิได้ทำให้ถูกต้องตรงตามแบบที่กฎหมายบังคับไว้ การนั้นเป็นโมฆะ
- ตาม ป.พ.พ.มาตรา 153 การใดมิได้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยความสามารถของบุคคล การนั้นเป็นโมฆียะ

องค์ประกอบของนิติกรรม

3. เป็นการกระทำด้วยใจสมัคร หากการกระทำโดยไม่สมัครใจอันเกิดจากการสำคัญผิด กลฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่ นิติกรรมนั้นจะไม่สมบูรณ์ อาจตกเป็นโมฆะหรือโมฆียะ

ตาม ป.พ.พ.มาตรา 156 การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมเป็นโมฆะ

ความสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมตามวรรคหนึ่งได้แก่ ความสำคัญผิดในลักษณะของนิติกรรม ความสำคัญผิดในตัวบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณีแห่งนิติกรรมและความสำคัญผิดในทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งนิติกรรม เป็นต้น

ตาม ป.พ.พ.มาตรา 157 การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินเป็นโมฆียะ

ความสำคัญผิดตามวรรคหนึ่ง ต้องเป็นความสำคัญผิดในคุณสมบัติซึ่งตามปกติถือว่าเป็นสาระสำคัญ ซึ่งหากมิได้มีความสำคัญผิดดังกล่าวการอันเป็นโมฆียะนั้นคงจะมิได้กระทำขึ้น

องค์ประกอบของนิติกรรม

3. เป็นการกระทำด้วยใจสมัคร หากการกระทำโดยไม่สมัครใจอันเกิดจากการสำคัญผิด กลฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่ นิติกรรมนั้นจะไม่สมบูรณ์ อาจตกเป็นโมฆะหรือโมฆียะ

ตาม ป.พ.พ.มาตรา 159 วรรคหนึ่ง การแสดงเจตนาเพราะถูกกลฉ้อฉลเป็นโมฆียะ

ตาม ป.พ.พ.มาตรา 157 วรรคหนึ่ง การแสดงเจตนาเพราะถูกข่มขู่เป็นโมฆียะ

องค์ประกอบของนิติกรรม

4. มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แต่ในบางกรณี การกระทำของบุคคลแม้จะมุ่งประสงค์ต่อผลทางกฎหมายก็ไม่อาจเป็นนิติกรรม เช่น การครอบครองปรปักษ์ในที่ดินของผู้อื่น จนครบเงื่อนไขของกฎหมายทำให้ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ไม่เป็นนิติกรรม เพราะมิได้มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ หากแต่เป็นผลทางกฎหมายที่กฎหมายรับรองเท่านั้น
5. ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวแห่งสิทธิ หมายถึงการก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ เช่นการเปลี่ยนแปลงสิทธิการเช่าระยะหนึ่งที่เป็นตัวเงินเป็นสิ่งของแทน หรือ การโอนหนี้ หรือ การ สงวนสิทธิคือการทำให้สิทธิเรียกร้องที่มีอยู่นั้นหมดไป

ประเภทของนิติกรรม

1. นิติกรรมฝ่ายเดียวและนิติกรรมสองฝ่าย

- นิติกรรมฝ่ายเดียว ได้แก่ นิติกรรมที่เกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลคนเดียว อาจแบ่งเป็น
 - นิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด คือ เมื่อแสดงเจตนาออกมา ก็มีผลเป็นนิติกรรมทันที เช่น พินัยกรรม
 - นิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งต้องมีผู้รับการแสดงเจตนา เช่น การเลิกสัญญา จะต้องกระทำด้วยการแสดงเจตนาแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง
- นิติกรรมสองฝ่าย ได้แก่ นิติกรรมที่เกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป มีการเสนอและสนองรับเช่นสัญญาซื้อขาย

ประเภทของนิติกรรม

2. นิติกรรมที่มีผลเมื่อผู้ทำยังมีชีวิตอยู่และนิติกรรมที่มีผลเมื่อผู้ทำตายแล้ว
 - นิติกรรมที่มีผลเมื่อผู้ทำยังมีชีวิตอยู่ เช่น สัญญาต่างๆ
 - นิติกรรมที่มีผลเมื่อผู้ทำตายแล้ว เช่น พินัยกรรม
3. นิติกรรมที่มีค่าตอบแทนและนิติกรรมที่ไม่มีค่าตอบแทน
 - นิติกรรมที่มีค่าตอบแทน เช่น สัญญาต่างๆ
 - นิติกรรมที่ไม่มีค่าตอบแทน หมายถึงนิติกรรมที่แต่ละฝ่ายไม่มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกัน

แบบของนิติกรรม

กฎหมายที่กำหนดให้นิติกรรมที่ต้องทำตามแบบ แบ่งได้เป็น 5 ประเภท

1. ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เช่นการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์
 - ตาม ป.พ.พ. มาตรา 456 วรรคหนึ่ง การซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นโมฆะ วิธีนี้ให้ใช้ถึงซื้อขายเรือมีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป ทั้งซื้อขายแพและสัตว์พาหนะด้วย
 - ตาม ป.พ.พ. มาตรา 714 อันสัญญาจำนองนั้น ท่านว่าต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

แบบของนิติกรรม

กฎหมายที่กำหนดให้นิติกรรมที่ต้องทำตามแบบ แบ่งได้เป็น 5 ประเภท

2. นิติกรรมที่ต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยไม่กำหนดให้ทำเป็นหนังสือ เช่น การจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนสามัญตามมาตรา 1064 การจดทะเบียนบริษัทจำกัด ตามมาตรา 1111 การจดทะเบียนสมรส ตามมาตรา 1457 การจดทะเบียนหย่า ตามมาตรา 1515
3. นิติกรรมที่ต้องทำเป็นหนังสือต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อรับรองความน่าเชื่อถือของเอกสาร โดยไม่ต้องจดทะเบียน เช่น การทำพินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมือง ตามมาตรา 1658 การทำพินัยกรรมด้วยวาจา ตามมาตรา 1663

แบบของนิติกรรม

กฎหมายที่กำหนดให้นิติกรรมที่ต้องทำตามแบบ แบ่งได้เป็น 5 ประเภท

4. นิติกรรมที่ต้องทำเป็นหนังสือ เป็นการบันทึกการแสดงเจตนาของผู้ทำไว้เป็นหลักฐานเพื่อใช้อ้างอิงในภายหลัง เช่นการโอนหนี้ ตามมาตรา 306 สัญญาเช่าซื้อ ตามมาตรา 572 วรรคสอง ตั๋วเงิน ตามมาตรา 908 ตั๋วสัญญาใช้เงิน ตามมาตรา 982

5. นิติกรรมที่ต้องมีการส่งมอบทรัพย์สิน เช่น สัญญาให้ ตามมาตรา 523 ยืมใช้คงรูป ตามมาตรา 641 ยืมใช้สลับเปลือง ตามมาตรา 650 วรรคสอง ฝากทรัพย์สิน ตามมาตรา 657 จำนำตามมาตรา 747

แบบของนิติกรรม

แบบของนิติกรรม	ตัวอย่าง
1.ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่	สัญญาซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ จำนองอสังหาริมทรัพย์ หากไม่ทำตามแบบมีผลเป็นโมฆะ
2.ทำเป็นหนังสือต่อเจ้าหน้าที่	พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายบ้านเมือง หากไม่ทำตามแบบมีผลเป็นโมฆะ
3.จดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่	การสมรส การหย่า ต้องทำตามแบบ มิเช่นนั้นจะไม่ถือว่าเป็นนิติกรรมนั้นเกิดขึ้นในแง่กฎหมาย
4.ทำเป็นหนังสือ	สัญญาเช่าซื้อทรัพย์สินทุกชนิด หากไม่ทำตามแบบมีผลเป็นโมฆะ
5.นิติกรรมที่ต้องมีการส่งมอบทรัพย์สิน	ยืมใช้คงรูป ยืมใช้สิ้นเปลือง ฝากทรัพย์สิน จำนำ

ผลของนิติกรรมที่ไม่ได้ทำตามแบบ

กฎหมายที่กำหนดให้นิติกรรมที่ต้องทำตามแบบ แล้วไม่ได้ทำจะตกเป็นโมฆะ แล้วยังมีผลดังต่อไปนี้

- นิติกรรมที่เป็นโมฆะไม่อาจให้สัตยาบันหรือปฏิบัติเสียใหม่ให้ถูกแบบโดยอาศัยข้อตกลงเดิม
- เมื่อนิติกรรมเป็นโมฆะคู่กรณีก็จะกลับสู่สภาพเดิมก่อนทำนิติกรรม
- การใดเป็นโมฆะแต่เข้าลักษณะเป็นนิติกรรมอย่างอื่นที่ไม่เป็นโมฆะ กรณีนี้อาจถือเป็นนิติกรรมที่ไม่เป็นโมฆะได้ ถ้าสันนิษฐานโดยพฤติกรรมได้ว่า คู่กรณีจะทำนิติกรรมที่ไม่เป็นโมฆะถ้าทราบว่าการที่ทำนั้นเป็นโมฆะ ตามมาตรา 174
- โมฆะกรรมไม่กระทบถึงทรัพย์สินหรืออย่างอื่นนอกเหนือจากนิติกรรม เช่นการครอบครองทรัพย์สิน

ความสมบูรณ์แห่งนิติกรรม

1. ความสามารถในการทำนิติกรรม ตาม ป.พ.พ. มาตรา 153 การใดมิได้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยความสามารถของบุคคล การนั้นเป็นโมฆียะ ซึ่งบุคคลที่กฎหมายจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรม ได้แก่ ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถและคนเสมือนไร้ความสามารถ
 - ผู้เยาว์ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 19 บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ ดังนั้นเมื่อผู้เยาว์ทำนิติกรรมต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม แต่กฎหมายยังเปิดช่องให้ผู้เยาว์สามารถกระทำการบางอย่างได้โดยลำพัง ไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม อันได้แก่
 - ผู้เยาว์อาจทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เยาว์ฝ่ายเดียว

ความสมบูรณ์แห่งนิติกรรม

- ผู้เยาว์อาจทำนิติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เยาว์ฝ่ายเดียว ตามมาตรา 22 ผู้เยาว์อาจกระทำการใดๆ ได้ทั้งสิ้น หากเป็นเพียงเพื่อจะได้ไปซึ่งสิทธิอันใดอันหนึ่งหรือเป็นการเพื่อให้หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง เช่น การรับทรัพย์สินที่เขาให้มาโดยเสน่หา
- ผู้เยาว์สามารถทำการใดๆ ได้ทั้งสิ้นซึ่งเป็นการทำเองเฉพาะตัว ตามมาตรา 23 เช่น การจดทะเบียนรับรองบุตรของผู้เยาว์
- ผู้เยาว์สามารถทำการใดๆ ได้ทั้งสิ้นซึ่งเป็นการสมแก่ฐานะานุรูปของตนและเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีวิตตามสมควร ตามมาตรา 24 เช่น การจัดหาปัจจัย 4
- ผู้เยาว์อาจทำพินัยกรรมได้เมื่อมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์ ตามมาตรา 25
- ผู้เยาว์อาจจำหน่ายทรัพย์สินหรือประกอบธุรกิจการค้า ตามมาตรา 26, 27

ความสมบูรณ์แห่งนิติกรรม

- คนไร้ความสามารถ คือบุคคลวิกลจริตที่ถูกร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้บุคคลนั้นเป็นผู้ไร้ความสามารถ ซึ่งเมื่อศาลสั่งให้บุคคลนั้นเป็นผู้ไร้ความสามารถแล้ว จะต้องเป็นผู้อนุบาล
- คนเสมือนไร้ความสามารถ คือบุคคลที่มีกายพิการ จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบหรือประพฤติดุร้ายสุรุ่ยสุร่ายเสเพลเป็นอาชญา หรือติดสุรายาเมาหรือมีเหตุอื่นใดจนไม่สามารถจัดการงานด้วยตนเองได้ ถูกร้องขอต่อศาลให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ และจะต้องมีผู้พิทักษ์

ความสมบูรณ์แห่งนิติกรรม

2. การแสดงเจตนา

- เจตนาซ่อนเร้น คือการทำนิติกรรมที่ผู้ทำนิติกรรมทำไปโดยไม่ตรงกับเจตนาที่อยู่ในใจ ตามมาตรา 154 การแสดงเจตนาใดแม้ในใจจริงผู้แสดงจะมีได้เจตนาให้ตนต้องผูกพันตามที่ได้แสดงออกมาก็ตาม หาเป็นมูลเหตุให้การแสดงเจตนา นั้นเป็นโมฆะไม่ เว้นแต่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รู้ถึงเจตนาอันซ่อนอยู่ในใจของผู้แสดงนั้น
- เจตนาหลง ตามมาตรา 155 วรรคหนึ่ง การแสดงเจตนาหลงโดยสมรู้กับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเป็นโมฆะ แต่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตและต้องเสียหายจากการแสดงเจตนาหลงนั้นมิได้

ความสมบูรณ์แห่งนิติกรรม

3. 1.) ความสำคัญผิด การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดเกี่ยวกับสาระสำคัญแห่งนิติกรรม กฎหมายกำหนดให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 156 ได้แก่

- ความสำคัญผิดในลักษณะของนิติกรรม หมายถึงผู้ทำนิติกรรมมีเจตนาทำนิติกรรมอย่างหนึ่งแต่กลับเป็นการทำนิติกรรมอีกอย่างหนึ่ง เช่น เจตนาซื้อขายแต่กลายเป็นการฝากทรัพย์
- ความสำคัญผิดในตัวบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณีแห่งนิติกรรม เช่น ก.ต้องการจ้าง ข. ทำงานชิ้นหนึ่ง แต่กลับไปจ้าง ค. โดยเข้าใจว่า ค. คือ ข.
- ความสำคัญผิดในทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งนิติกรรม

ถ้าความสำคัญผิดนั้นเกิดขึ้นจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้แสดงเจตนา บุคคลนั้นจะเอาความสำคัญผิดนั้นมาเป็นประโยชน์แก่ตนไม่ได้ ตามมาตรา 158

ความสมบูรณ์แห่งนิติกรรม

2.) กลฉ้อฉล หมายถึง การที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลภายนอกใช้อุบายหลอกลวงด้วยการกล่าวข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดความจริงซึ่งควรต้องบอกให้แจ้ง เพื่อให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งทำนิติกรรมด้วย กฎหมายจึงกำหนดให้เป็นโมฆียะ ตามมาตรา 159 การบอกกล่าวโมฆียกรรมก็มีข้อจำกัดคือ ห้ามมิให้ยกเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกที่กระทำโดยสุจริต ตามมาตรา 160

แต่ถ้ากลฉ้อฉลนั้นกระทำโดยบุคคลภายนอกเพื่อให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งยอมรับข้อกำหนดอันหนักยิ่งกว่าที่คู่กรณีฝ่ายนั้นจะยอมรับโดยปกติ คู่กรณีฝ่ายนั้นจะบอกกล่าวการนั้นไม่ได้ แต่สามารถจะเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อค่าเสียหายที่เกิดจากกลฉ้อฉลนั้น ตามมาตรา 161

แต่ถ้าทั้งสองฝ่ายกระทำกลฉ้อฉลด้วยกัน จะนำกลฉ้อฉลมากล่าวอ้างเพื่อบอกกล่าวนิติกรรมนั้นหรือเรียกค่าสินไหมทดแทนไม่ได้ ตามมาตรา 167

ความสมบูรณ์แห่งนิติกรรม

3.) การข่มขู่หมายถึง การทำให้กลัวภัยอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง หากไม่ทำตาม กฎหมาย กำหนดให้การแสดงเจตนาที่เกิดขึ้นจากการข่มขู่เป็นโมฆียะ ตามมาตรา 164 การกระทำที่ถือว่าเป็นการข่มขู่นี้มีสาระสำคัญดังนี้

- ผู้ข่มขู่จะต้องมีเจตนาทุจริต
- การข่มขู่ต้องถึงขนาดมีมูลทำให้กลัวภัย
- ภัยที่ถูกข่มขู่ต้องหมายถึงตนเอง สกุลแห่งตน หรือทรัพย์สินของตน
- ภัยที่ถูกข่มขู่ต้องเป็นภัยที่ใกล้จะถึงและร้ายแรงเท่ากับที่จะพึงกลัวต่อการอันถูกข่มขู่ให้กระทำ
- การข่มขู่หากกระทำโดยบุคคลภายนอกก็ทำให้นิติกรรมเป็นโมฆียะเช่นกัน

ความสมบูรณ์แห่งนิติกรรม

4.) ผลตามกฎหมายของการแสดงเจตนา

- เมื่อแสดงเจตนาออกมามีผลตามกฎหมายในทันที ในกรณีที่อีกฝ่ายหนึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทาง ก็ให้การแสดงเจตนา นั้นมีผลเมื่อได้ส่งเจตนาไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว
- การแสดงเจตนาออกมามีผลเมื่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รับรู้เจตนา นั้นแล้ว

4. การแสดงเจตนาต่อผู้เยาว์ ผู้ไร้ความสามารถและผู้เสมือนไร้ความสามารถ จะต้อง มีผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ผู้พิทักษ์ให้ความยินยอมไว้ก่อนแล้ว ตามมาตรา 170

5. การแสดงเจตนาที่ไม่ชัดเจนสามารถร้องขอต่อศาลให้มีการตีความได้ ตามมาตรา 171

ผลของนิติกรรมที่เป็นโมฆะกรรมและโมฆียกรรม

โมฆกรรม หมายความว่า การทำนิติกรรมใดๆ ที่ผลของนิติกรรมที่ได้ทำขึ้นนั้นเสียเปล่า ไม่มีผลผูกพันที่จะบังคับได้ตามกฎหมาย สาเหตุที่เกิดโมฆกรรม 5 ประการคือ

- นิติกรรมมีวัตถุประสงค์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น การจดทะเบียนสมรสซ้อน
- นิติกรรมมีวัตถุประสงค์เป็นการพ้นวิสัย ไม่สามารถกระทำตามความประสงค์ของผู้แสดงเจตนา
- นิติกรรมนั้นทำผิดแบบตามที่กฎหมายกำหนด
- ขาดเจตนาเนื่องจากสำคัญผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม เจตนาหลง นิติกรรมอำพราง
- มีกฎหมายบัญญัติว่านิติกรรมนั้นเป็นโมฆะ เช่น ผู้เยาว์ทำนิติกรรม

ผลของนิติกรรมที่เป็นโมฆะกรรมและโมฆียกรรม

โมฆียกรรม หมายความว่า นิติกรรมซึ่งอาจถูกบอกล้างหรือให้สัตยาบัน เมื่อบอกล้างแล้วจะเป็นโมฆะ แต่ถ้ามิได้บอกล้างภายในระยะเวลาที่กำหนดก็เป็นอันหมดสิทธิ สาเหตุของโมฆียกรรมมีดังนี้

- ผู้ทำนิติกรรมฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกจำกัดความสามารถเนื่องจากเป็นผู้เยาว์ ผู้เสมือนไร้ความสามารถ ผู้ไร้ความสามารถ
- เจตนาในการทำนิติกรรมนั้นบกพร่องเนื่องจากสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน หรือถูกกลฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่
- มีกฎหมายบัญญัติว่านิติกรรมนั้นเป็นโมฆียะ

ผลของนิติกรรมที่เป็นโมฆะกรรมและโมฆียกรรม

ผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียกรรม ได้แก่

- ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้เยาว์ซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ผู้เยาว์จะบอกล้างก่อนที่ตนจะบรรลุนิติภาวะก็ได้ถ้าได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม
- บุคคลที่เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถและผู้ไร้ความสามารถในกรณีที่พ้นจากผู้เสมือนไร้ความสามารถและผู้ไร้ความสามารถ หรือผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์
- บุคคลผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิดหรือถูกกลฉ้อฉลหรือถูกข่มขู่
- บุคคลวิกลจริตผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ
- การบอกล้างแค่แสดงเจตนา ก็เพียงพอแล้ว โมฆียกรรมจะบอกล้างมิได้เมื่อพ้นเวลาหนึ่งปี นับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบัน หรือเมื่อพ้นเวลาสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้น

ผลของนิติกรรมที่เป็นโมฆะกรรมและโมฆียกรรม

การให้สัตยาบันแก่โมฆียกรรม เช่น ผู้เยาว์ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ หากยังไม่บอกล้าง เมื่อผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ อาจให้สัตยาบันด้วยตนเองได้ หรือผู้แทนโดยชอบธรรมให้สัตยาบัน

ผลของนิติกรรมที่เป็นโมฆะกรรมและโมฆียกรรม

โมฆะ	โมฆียะ
1.ผลของนิติกรรม -นิติกรรมไม่เกิดผล	นิติกรรมถือว่าสมบูรณ์ (จนกว่าจะถูกบอกล้าง)
2.การบอกล้าง -บอกล้างไม่ได้	บอกล้างด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือก็ได้ การบอกล้างให้ถือว่าเป็นโมฆะมาแต่แรก และให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม
3.การให้สัตยาบัน -ให้สัตยาบันไม่ได้ ถ้าจะต้องคืนทรัพย์สินอันเกิดจากโมฆะกรรม ให้นำบทบัญญัติเรื่องลาภมิควรได้มาใช้บังคับ	ให้สัตยาบันได้ เมื่อให้สัตยาบันแล้วนิติกรรมย่อมสมบูรณ์ตลอดไปจะบอกล้างอีกไม่ได้

ผลของนิติกรรมที่เป็นโมฆะกรรมและโมฆียกรรม

โมฆะ	โมฆียะ
4.ระยะเวลา -กล่าวอ้างเมื่อใดก็ได้ ไม่มีกำหนดระยะเวลา	ต้องบอกล้างภายใน 1 ปีนับแต่เวลาที่จะให้ สัตยาบันได้หรือภายใน 10 ปีนับแต่ได้ทำนิติกรรม
5.ตัวอย่าง 1.นิติกรรมที่เกิดจากเจตนาหลง 2.นิติกรรมที่ขัดต่อกฎหมาย 3.นิติกรรมที่ไม่ทำตามแบบ 4.การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสาระสำคัญ	1.นิติกรรมที่เกิดจากการข่มขู่หรือกลฉ้อฉลที่ถึง ขนาด 2.นิติกรรมที่เกิดจากการสำคัญผิดในคุณสมบัติอัน เป็นสาระสำคัญ 3.ผู้ทำนิติกรรมมีความบกพร่อง เช่น ผู้เยาว์ คนไร้ ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ

อายุความที่มีผลต่อสิทธิ

อายุความ หมายถึง ระยะเวลาที่กำหนดโดยกฎหมายเพื่อให้ใช้สิทธิเรียกร้องในหนี้สินหรือสิทธิใดๆ ซึ่งหากมิได้ใช้บังคับในเวลาดังกล่าวจนเกินกำหนดก็จะขาดอายุความ ตามป.พ.พ.แบ่งอายุความออกเป็นสองชนิด

- อายุความได้สิทธิ หมายถึง ระยะเวลาที่กำหนดโดยกฎหมายให้ผู้ประสงค์จะได้สิทธิและปฏิบัติตามเงื่อนไขจนครบระยะเวลาดังกล่าวได้ไปซึ่งสิทธินั้น เช่น ผู้เก็บได้ทรัพย์สูญหายไม่ทราบเจ้าของ นำส่งทรัพย์สินนั้นแก่ตำรวจหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ หากเจ้าของมิได้ติดตามเอาคืนภายในหนึ่งปี กรรมสิทธิ์จะเป็นของผู้ที่เก็บได้ ตามมาตรา 1325
- อายุความเสียสิทธิ หมายถึง ระยะเวลาที่กำหนดโดยกฎหมายให้ผู้มีสิทธิเรียกร้องในหนี้สินหรือสิทธิใดๆ ใช้สิทธินั้นในเวลาที่กำหนด หากพ้นระยะเวลาดังกล่าวก็จะไม่สามารถฟ้องเรียกร้องสิทธิของตนได้ หากฟ้องก็เป็นคดีขาดอายุความ

อายุความที่มีผลต่อสิทธิ

- อายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ คู่กรณีจะตกลงกันให้ใช้ได้ หรือขยายออก หรือยื่นเข้าไม่ได้ ตามมาตรา 193/11
- กฎหมายบัญญัติให้นับอายุความได้ตั้งแต่ขณะที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป ถ้าเป็นสิทธิเรียกร้องให้งดเว้นกระทำการอย่างใด ให้เริ่มนับแต่เวลาแรกที่ฝ่าฝืนกระทำการนั้น ตามมาตรา 193/12
- การนับอายุความหากไม่มีเหตุการณ์ที่ทำให้หยุดชะงักก็จะทำให้อายุความครบกำหนด
- อายุความสะดุดหยุดลง เป็นผลในกฎหมายซึ่งเมื่อมีพฤติการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในระหว่างการนับอายุความเป็นเหตุให้การนับอายุความสะดุดหยุดลง การที่อายุความหยุดลงเป็นผลดีต่อผู้มีสิทธิเรียกร้อง ทำให้คดีไม่ขาดอายุความ

อายุความที่มีผลต่อสิทธิ

กฎหมายกำหนดให้กรณีต่อไปนี้ทำให้อายุความสะดุดหยุดลง ตามมาตรา 193/14

- ลูกหนี้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง โดยทำเป็นหนังสือรับสภาพหนี้ให้ชำระหนี้ให้บางส่วน ชำระดอกเบี้ย ให้ประกันหรือกระทำการใดๆ อันปราศจากข้อสงสัยแสดงให้เห็นเป็นปริยายว่ายอมรับสภาพหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง
- เจ้าหนี้ได้ฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องหรือเพื่อให้ชำระหนี้
- เจ้าหนี้ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย
- เจ้าหนี้ได้มอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการพิจารณา
- เจ้าหนี้ได้กระทำการอื่นใดอันมีผลเป็นอย่างเดียวกันกับการฟ้องคดี

เมื่ออายุความสะดุดหยุดลงแล้วระยะเวลาที่ล่วงไปก่อนหน้านี้ไม่นับเข้าในอายุความ ตามมาตรา 193/15

อายุความที่มีผลต่อสิทธิ

- กฎหมายให้อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะพ้นสามสิบวันนับแต่วันที่เหตุสุดวิสัยนั้นได้สิ้นสุดลงตามมาตรา 193/19
- อายุความสิทธิเรียกร้องระหว่างสามีภรรยาถ้าจะครบกำหนดก่อนหรือภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่มีการสมรสสิ้นสุดลง อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนด จนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันสมรสสิ้นสุดลง ตามมาตรา 193/22
- เมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว ลูกหนี้จะสละประโยชน์แห่งอายุความนั้นเสียก็ได้ แต่การสละประโยชน์เช่นว่านี้ไม่มีผลกระทบกระเทือนสิทธิของบุคคลภายนอกหรือผู้ค้ำประกัน ตามมาตรา 193/24
- การชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องซึ่งขาดอายุความแล้วเรียกคืนไม่ได้ ตามมาตรา 193/28
- ศาลจะอ้างเอาอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องไม่ได้ คือคู่ความต้องยกมาอ้างกันเอง ตามมาตรา 193/29

การใช้สิทธิ

- การใช้สิทธิคือการดำเนินการให้ได้รับประโยชน์ที่ตนควรจะได้ตามกฎหมาย
- การใช้สิทธิบังคับกรณีวัตถุแห่งสิทธิเป็นทรัพย์สิน สามารถใช้สิทธิบังคับเหนือทรัพย์สินนั้นโดยตรง ทรัพย์สินแบ่งออกเป็นสองประการ คือ กรรมสิทธิและทรัพย์สินเหนือทรัพย์สินของผู้อื่น
- กรรมสิทธิ หมายถึงสิทธิของความเป็นเจ้าของ ถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่สำคัญที่สุด ซึ่งอาจได้มาโดยนิติกรรมสัญญาหรืออำนาจแห่งกฎหมาย เช่น มาตรา 1382
- การใช้สิทธิบังคับกรณีวัตถุแห่งสิทธิเป็นบุคคล ย่อมใช้สิทธิที่ตนมีอยู่ตามกฎหมายต่อบุคคลนั้นๆ เช่น สิทธิของบิดามารดาต่อบุตร สิทธิปกครองของผู้แทนโดยชอบธรรม
- การใช้สิทธิเรียกร้อง คือการที่ผู้มีสิทธิเรียกร้องใช้สิทธินั้นให้บุคคลอื่นกระทำตามหน้าที่หรืองดเว้นกระทำการหน้าที่ที่มีอยู่กับตน

การใช้สิทธิ

ข้อจำกัดการใช้สิทธิเพราะวัตถุประสงค์ของการใช้สิทธิมีกรณีดังต่อไปนี้

- การใช้สิทธิเกินส่วน เป็นการใช้สิทธิที่ตนเองมีอยู่ทำให้ผู้อื่นเสียหาย ตามมาตรา 421
- การใช้สิทธิโดยไม่สุจริต เช่น จำเลยทำสัญญาจะขายที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างให้โจทก์ แต่โจทก์รู้เห็นยินยอมให้จำเลยโอนที่ดินนั้นขายให้ผู้อื่น แล้วโจทก์มาฟ้องว่าจำเลยผิดสัญญา ดังนี้เป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง
- การใช้สิทธิโดยขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี ตามมาตรา 150 เช่น การทำสัญญาโดยมีวัตถุประสงค์ให้เจ้าพนักงานใช้ตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อบำเหน็จสินจ้างหรือมีข้อตกลงให้สินบน
- ข้อจำกัดการใช้สิทธิในด้านเวลา หรืออายุความ

การบังคับตามสิทธิ

การฟ้องร้องบังคับคดีโดยผ่านทางองค์กรตุลาการ

- ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีกฎหมายเอกชน เช่น คดีแพ่ง คดีอาญา ก็จะมีศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา
- ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในกฎหมายมหาชน เช่น ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 9 ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และมาตรา 210 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

การบังคับตามสิทธิ

การฟ้องร้องบังคับคดีในคดีเอกชน แบ่งออกได้เป็นคดีแพ่งและคดีอาญา

- คดีแพ่ง ผู้ที่จะใช้สิทธิทางศาลในคดีแพ่งต้องเป็นผู้มีประโยชน์ส่วนได้ส่วนเสีย ตาม ป.พ.พ. มาตรา 55 ซึ่งแยกออกได้เป็น
 - มีข้อโต้แย้งในเรื่องสิทธิหรือหน้าที่ทางแพ่ง ซึ่งเป็นการกระทบกระเทือนถึงสิทธิหรือหน้าที่
 - ข้อโต้แย้งระหว่างบุคคลที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ ซึ่งจะเป็นมูลให้นำกรณีมาฟ้องร้องต่อศาล

การบังคับตามสิทธิ

การฟ้องร้องบังคับคดีในคดีเอกชน แบ่งออกได้เป็นคดีแพ่งและคดีอาญา

- คดีอาญา การดำเนินการฟ้องร้องในคดีอาญานั้นเป็นสิทธิของผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ผู้เสียหายหมายความว่าบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 ตามทฤษฎีผู้เสียหายสามารถแบ่งเป็น
 - ผู้เสียหายโดยพฤตินัย คือ ผู้ที่ได้รับความเสียหายจริงตามความหมายทั่วไป
 - ผู้เสียหายโดยนิตินัย คือ ผู้เสียหายตามความหมายของกฎหมาย

การบังคับตามสิทธิ

ผู้เสียหายโดยนิตินัยนั้น อาจไม่ใช่ผู้เสียหายทางนิตินัยก็ได้ เช่น ผู้เสียหายนั้นได้กระทำผิดด้วยกัน จึงไม่มีสิทธิดำเนินการฟ้องร้องในฐานะเป็นผู้เสียหายได้ เช่น การชื้อธนบัตรปลอม การขับรถโดยประมาท

คำพิพากษาฎีกาที่ 3742/2525 จำเลยเช่ารถยนต์จากโจทก์เพื่อขับรับจ้าง แล้วยกยอรถยนต์นั้นไป แล้วนำความเท็จไปแจ้งต่อพนักงานสอบสวนว่าถูกคนร้ายชิงรถยนต์ไป โจทก์มิใช่ผู้เสียหายโดยตรงในความผิดฐานแจ้งความเท็จ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1007/2524 การที่จำเลยนำความเท็จมาฟ้องโจทก์เป็นคดีอาญา แม้ศาลชั้นต้นจะยกฟ้องในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง โจทก์ผู้ถูกฟ้อง ย่อมได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลยแล้ว จึงเป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย โจทก์จึงมีอำนาจฟ้อง

การบังคับตามสิทธิ

การดำเนินการฟ้องร้องในคดีอาญานั้นเป็นสิทธิของผู้เสียหาย หรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังนี้

- โดยความยินยอมของผู้เสียหาย เช่น ป.วิ อาญา มาตรา 4 วรรคสอง บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 5 (2) สามามีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา”
- โดยอำนาจของกฎหมาย เช่น ป.วิ อาญา มาตรา 5 บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้
(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งกระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล
(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีภริยา เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้
(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งได้กระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น”
โดยคำสั่งศาล ตาม ป.วิ อาญา มาตรา 6

การบังคับตามสิทธิ

การฟ้องร้องบังคับคดีในคดีมหาชน สามารถใช้สิทธิทางศาลดังนี้

- ศาลรัฐธรรมนูญ
- ศาลปกครอง

สรุป

- เนื้อหาในบทนี้อธิบายถึงสิทธิตามกฎหมาย อันหมายถึงประโยชน์ที่ได้รับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย สามารถแยกพิจารณาเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1.สิทธิในส่วนบุคคล เช่นสิทธิในร่างกาย สิทธิในชีวิตส่วนตัว 2.สิทธิในทรัพย์สิน ซึ่งอาจแบ่งแยกเป็น ทรัพย์สินสิทธิและบุคคลสิทธิ 3.สิทธิในครอบครัว เช่นสิทธิของสามี ภรรยา บุตร 4.สิทธิทางการเมือง นอกจากนี้สิทธิยังเกิดจากองค์ประกอบอื่น เช่น ความสมบูรณ์ของนิติกรรม นิติเหตุ รวมถึงองค์ประกอบปลีกย่อยที่มีผลต่อสิทธิ เช่น นิติกรรมอันมีผลเป็นโมฆะหรือโมฆียะ อายุความที่เกี่ยวข้องกับการได้สิทธิและเสียสิทธิ การใช้สิทธิ การบังคับตามสิทธิ

แบบฝึกหัด

1. จงอธิบายความหมายของสิทธิและลักษณะการเกิดของสิทธิ
2. การทำนิติกรรมตามแบบของกฎหมายมีกี่ประเภท อะไรบ้าง
3. จงอธิบายความแตกต่างระหว่างโมฆะกรรมกับโมฆียะกรรม
4. อายุความมีผลอย่างไรต่อการใช้สิทธิ จงอธิบาย

เอกสารอ้างอิง

- ดิเรก ควรสมาคม. (2564). **ความรู้ทั่วไปและหลักการพื้นฐานทางกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- มานิตย์ จุมปา. (2564). **ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วิณัฏฐา แสงสุขและจิตติพร ลิ้มแหลมทอง. (2555). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเกียรติ วรปัญญาอนันต์. (2561). **ความรู้กฎหมายทั่วไป กฎหมายในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สมยศ เชื้อไทย. (2557). **คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- หยุด แสงอุทัย. (2555). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

บทที่ 6 บุคคล

อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนาจกิจเสรี

วิชาเฉพาะด้านบังคับ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Disclaimer: หากพบว่ามี การคัดลอกผลงานจากที่ใดๆ โดยไม่มีการอ้างอิง ในสื่อการสอนนี้
ข้าพเจ้า อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนาจกิจเสรี ขอเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

บุคคล / ผู้ทรงสิทธิ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย มีทั้งหมด 6 บรรพ 1755 มาตรา ประกอบไปด้วย

- บรรพที่ 1 หลักทั่วไป กล่าวถึงบทเบ็ดเสร็จทั่วไป บุคคล ทรัพย์ นิติกรรม
- บรรพที่ 2 หนี้ กล่าวถึงบทเบ็ดเสร็จทั่วไป สัญญา จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้ ละเมิด
- บรรพที่ 3 เอกเทศสัญญา กล่าวถึงสัญญาซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ เช่าทรัพย์ เช่าซื้อ ค้ำประกัน จำนอง จำนำ ฯลฯ
- บรรพที่ 4 ทรัพย์สิน กล่าวถึงกรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง ฯลฯ
- บรรพที่ 5 ครอบครัว กล่าวถึงการหมั้น การสมรส ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร บุตรบุญธรรม ค่าอุปการะเลี้ยงดู ฯลฯ
- บรรพที่ 6 มรดก กล่าวถึงบทเบ็ดเสร็จทั่วไป การรับมรดก พินัยกรรม

บุคคล / ผู้ทรงสิทธิ

- ผู้ทรงสิทธิในระบบกฎหมายคือบุคคล มีอยู่ 2 ประเภทคือบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล
- ป.พ.พ. มาตรา 15 บัญญัติว่า สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย

ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่างๆได้หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก

- ดังนั้นการเริ่มสภาพบุคคลต้องมียุติประกอบ 2 ประการคือ คลอดแล้วและอยู่รอดเป็นทารก

บุคคล / ผู้ทรงสิทธิ

- คลอดแล้ว ในที่นี้หมายถึง การที่ทารกพ้นจากช่องคลอดของมารดาโดยสมบูรณ์ คือทารกต้องคลอดออกมาหมดตัว จะออกมาเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ถือว่ายังไม่มีสภาพบุคคล
- ในประเทศไทย ถ้ายังไม่ตัดสายสะดือก็ถือว่ามิสภาพบุคคลแล้ว แต่ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ยังไม่ถือว่ามิสภาพบุคคล
- การอยู่รอดเป็นทารกนั้นต้องมีการแสดงในสิ่งที่เรียกว่า “แสดงการมีชีวิต” เช่น การหายใจ การร้อง การเต้นของหัวใจ การเคลื่อนไหวของร่างกาย เมื่อเป็นเช่นนี้แสดงว่า ทารกในครรภ์มารดา ยังไม่มีสภาพบุคคล

สิทธิของทารกในครรภ์มารดา

- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 15 วรรคสองบัญญัติว่า ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถจะมีสิทธิต่างๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก ดังนั้นกฎหมายให้สภาพบุคคลมีผลย้อนหลังไปถึงเวลาที่ทารกอยู่ในครรภ์มารดา
- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1604 บัญญัติว่า บุคคลธรรมดาจะเป็นทายาทได้ต่อเมื่อมีสภาพบุคคล หรือสามารถมีสิทธิได้ตามมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายนี้ในเวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ให้ถือว่าเด็กที่เกิดมารอดอยู่ในสามร้อยสิบวันนับแต่เวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายนั้น เป็นทารกในครรภ์มารดาอยู่ในเวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย

เท่ากับว่ากฎหมายรับรองให้ทารกในครรภ์มารดาสามารถรับมรดกของบิดาในกรณีที่บิดาเสียชีวิตตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์

สิทธิของทารกในครรภ์มารดา

กฎหมายยังรับรองสิทธิของทารกในครรภ์มารดาดังนี้

- ทารกในครรภ์มารดาหากเกิดมารอดอยู่ มีสิทธิฟ้องผู้ทำละเมิดต่อทารกจนเป็นเหตุให้ทารกพิการ เพราะการประทุษร้ายต่อร่างกายมารดา ตาม ป.พ.พ. มาตรา 420
- ทารกในครรภ์มารดาหากเกิดมารอดอยู่ จะมีสิทธิได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูจากผู้กระทำละเมิดต่อบิดาหรือมารดาของตน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 443 วรรคสาม
- นอกจากนี้สิทธิของทารกยังรวมถึงการใช้นามสกุลของผู้เป็นบิดา สิทธิที่จะถือสัญชาติตามบิดา และในกรณีที่ชายผู้ให้กำเนิดมิได้จดทะเบียนสมรสกับมารดา ทารกก็มีสิทธิฟ้องคดีขอให้รับเป็นบุตรได้ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1556

วันเกิดของบุคคล

- ตามพระราชบัญญัติการราษฎร พ.ศ. 2534 มาตรา 18 บัญญัติว่า ถ้ามีคนเกิดในบ้านเจ้าบ้านหรือบิดามารดาต้องแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่คนเกิดภายในสิบห้าวันนับแต่เกิด และถ้ามีคนเกิดนอกบ้านให้บิดามารดาแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่จะพึงแจ้งได้ในโอกาสแรกภายในสิบห้าวันนับแต่วันเกิด ในกรณีจำเป็นไม่อาจแจ้งได้ตามกำหนด ให้แจ้งภายหลังได้แต่ต้องไม่เกิน 30 วันนับแต่วันเกิด
- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 16 บัญญัติว่า การนับอายุของบุคคลให้เริ่มนับแต่วันเกิด ในกรณีที่รู้ว่าเกิดในเดือนใดแต่ไม่รู้วันเกิด ให้นับวันที่หนึ่งแห่งเดือนนั้นเป็นวันเกิด แต่ถ้าพ้นวิสัยที่จะยังรู้เดือนและวันเกิดของบุคคลใดให้นับอายุบุคคลนั้นตั้งแต่วันต้นปีปฏิทิน ซึ่งเป็นปีที่บุคคลนั้นเกิด

วันเกิดของบุคคล

วัน	เดือน	ปี	ผล
✓	✓	✓	ให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่บุคคลนั้นเกิดเป็นวันแรก โดยไม่คำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเกิดในเวลาใด
×	✓	✓	ให้ถือว่าบุคคลนั้นเกิดวันที่หนึ่งของเดือนนั้น
×	×	✓	ให้ถือว่าบุคคลนั้นเกิดในวันต้นปีปฏิทินซึ่งเป็นปีที่เกิด
×	×	×	ให้พิจารณาจากรูปพรรณสัณฐาน

การสิ้นสภาพบุคคล

- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 15 บัญญัติว่า สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก และสิ้นสุดลงเมื่อตาย การตายนั้นมีสองอย่างคือการตายโดยธรรมชาติและ การตายโดยผลกฎหมาย
- การตายโดยธรรมชาติ ต้องพิจารณาถึงกลไกการทำงานของมนุษย์ ซึ่งมีระบบสามระบบที่สำคัญคือ
 - ระบบประสาทกลาง ได้แก่ สมอง
 - ระบบไหลเวียน ได้แก่ หัวใจและหลอดเลือด
 - ระบบหายใจ ได้แก่ หลอดลมและปอด

การสิ้นสุดสภาพบุคคล

- การตายที่ทำให้สภาพบุคคลสิ้นสุดลงนั้น ทำให้สิทธิและหน้าที่ที่เป็นการเฉพาะตัวต้องระงับสิ้นไป ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1600 เช่นสิทธิระหว่างสามีภรรยา สิทธิสมรสสิ้นสุดตาม ป.พ.พ. มาตรา 1501 สิทธิและหน้าที่ที่ไม่เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายจะตกทอดไปยังทายาท ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1601
- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 17 ในกรณีบุคคลหลายคนตายในภยันตรายร่วมกัน ถ้าเป็นการพ้นวิสัยที่จะกำหนดได้ว่าคนไหนตายก่อนหลังให้ถือว่าตายพร้อมกัน

การสิ้นสภาพบุคคล

การตายโดยผลของกฎหมาย

- การสาบสูญ คือการสิ้นสภาพบุคคลโดยทางกฎหมาย กฎหมายได้กำหนดการจัดการสิ่งต่างๆไว้เป็นสองระยะ

1. ระยะที่เป็นผู้ไม่อยู่ เป็นระยะที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหายไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่โดยไม่ได้ส่งข่าวคราว และไม่มีผู้ใดพบเห็น

- กรณีผู้ไม่อยู่ตั้งตัวแทนรับมอบอำนาจทั่วไปไว้ อาจแต่งตั้งตัวแทนได้สองประเภท คือตัวแทนรับมอบอำนาจเฉพาะการ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 800 และตัวแทนรับมอบอำนาจทั่วไปเว้นแต่กิจการที่กฎหมายห้ามไว้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 801 หากจำเป็นต้องกระทำต้องให้ศาลอนุญาต มิเช่นนั้นจะต้องรับผิดชอบโดยลำพังและยังต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายใดๆอันเกิดแต่การจัดการไปโดยปราศจากอำนาจ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 812-823

การสืบสภาพบุคคล

- กรณีผู้ไม่อยู่ไม่ได้ตั้งตัวแทนรับมอบอำนาจทั่วไปไว้ กฎหมายจึงให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือพนักงานอัยการร้องขอต่อศาลให้อนุญาตทำกิจการที่จำเป็นเฉพาะเรื่อง หรือ อาจขอศาลให้มีคำสั่งตั้งผู้จัดการทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่
2. ระยะเวลาเป็นคนسابสูญ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 61 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า บุคคลใดไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาห้าปี หรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอ ศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนسابสูญก็ได้”

การสิ้นสภาพบุคคล

ตาม ป.พ.พ. มาตรา 61 วรรคสอง บัญญัติว่า “ระยะเวลาตามวรรคหนึ่งให้ลดเหลือสองปี

(1) นับแต่วันที่มีการรบหรือสงครามสิ้นสุดลง ถ้าบุคคลนั้นอยู่ในการรบหรือสงครามและหายไปในการรบหรือสงครามดังกล่าว

(2) นับแต่วันที่ยานพาหนะที่บุคคลนั้นเดินทางอัปปาง ถูกทำลายหรือสูญหายไป

(3) นับแต่วันที่เหตุอันตรายแก่ชีวิตนอกจากที่ระบุไว้ใน (1) (2) ได้ผ่านพ้นไป ถ้าบุคคลนั้นตกอยู่ในอันตรายเช่นนั้น”

คำสั่งศาลที่ให้บุคคลใดเป็นคนสาบสูญจะต้องโฆษณาในราชกิจจานุเบกษา ตาม ป.พ.พ. มาตรา 64 ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกจะได้ทราบว่าบุคคลนั้นเป็นคนสาบสูญ

การสิ้นสภาพบุคคล

- ระยะเวลาเริ่มต้นของการเป็นคนสาบสูญ ต้องตามที่ระบุไว้ในมาตรา 61 คือ เมื่อครบกำหนดระยะเวลา 5 ปีในกรณีธรรมดาและ 2 ปีในกรณีพิเศษ ไม่ใช่เริ่มต้นนับแต่วันที่มีคำสั่งศาลหรือนับแต่วันที่โฆษณาคำสั่งในราชกิจจานุเบกษา
 - ผลของการเป็นคนสาบสูญ เมื่อศาลได้มีคำสั่งให้บุคคลใดเป็นคนสาบสูญ มีผลเท่ากับบุคคลนั้นได้ถึงแก่ความตาย ถือว่าหมดสภาพบุคคล เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น
ดังนี้
1. ฐานะทางครอบครัว คือ อำนาจปกครองของผู้เยาว์ที่บุคคลนั้นมีย่อมสิ้นสุดลงและอำนาจปกครองย่อมตกแก่บิดามารดาอีกฝ่ายหนึ่ง ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1566 วรรคสอง

การสืบสภาพบุคคล

2. ในกรณีที่มีคู่สมรส การสาบสูญนั้นไม่เป็นเหตุให้ขาดจากการสมรส แต่อีกฝ่ายหนึ่งเอาหลักฐานคำสั่งศาลให้เป็นคนสาบสูญไปใช้เป็นเหตุในการฟ้องหย่าได้ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1516 (5)
3. ในเรื่องมรดก เมื่อศาลสั่งให้บุคคลใดเป็นคนสาบสูญ มรดกย่อมตกทอดแก่ทายาท ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1602 แต่ผู้รับมรดกอาจต้องคืนทรัพย์มรดกที่ได้รับมาหากภายหลังพิสูจน์ได้ว่าผู้สาบสูญนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือตายในเวลาอื่น
- นอกจากนี้บุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญไปกระทำผิดอาญา ณ ที่ใด ตำรวจสามารถจับมาดำเนินคดีได้ เพราะการที่ศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญไม่ทำให้คดีอาญาระงับ

การสิ้นสภาพบุคคล

- การถอนคำสั่งแสดงความสาบสูญ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 63 บัญญัติไว้ว่า เมื่อบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญนั้นเองหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอต่อศาล และพิสูจน์ได้ว่า บุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญนั้นยังคงมีชีวิตอยู่ดี หรือว่าตายในเวลาอื่นผิดไปจากเวลาดังระบุไว้ในมาตรา 62 ก็ดี ให้ศาลสั่งถอนคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญนั้น
- ผลของการเพิกถอนคำสั่งแสดงความสาบสูญ ทรัพย์สินมรดกที่ตกทอดไปยังทายาทต้องกลับคืนสู่กองทรัพย์สินของผู้สาบสูญตามเดิม โดยเหตุดังกล่าว กฎหมายจึงคุ้มครองผู้ทำการโดยสุจริตตาม ป.พ.พ. มาตรา 63 วรรคหนึ่ง

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

- เมื่อมีสภาพบุคคลแล้วจะได้รับลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลนั้นตามกฎหมาย ได้แก่ ชื่อ สัญชาติ ภูมิลำเนา ความสามารถ
- ตาม พ.ร.บ.ชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 5 บัญญัติว่า “ผู้มีสัญชาติไทยต้องมีชื่อตัวและชื่อสกุล และจะมีชื่อรองก็ได้”
- ชื่อตัว หมายถึงชื่อประจำบุคคล ตาม พ.ร.บ.ชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 6 “ชื่อตัวต้องไม่ฟ้องหรือมุ่งหมายให้คล้ายกับพระปรมาภิไธย พระนามของพระราชินี หรือราชทินนาม และต้องไม่มีคำหรือความหมายหยาบคาย”
- ชื่อรองหมายถึงชื่อประกอบถัดจากชื่อตัว ต้องไม่ฟ้องกับชื่อสกุลของบุคคลอื่น

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

- ชื่อสกุล หมายถึงชื่อประจำวงศ์สกุล ซึ่งการได้ชื่อสกุล มาจาก
 - ลูกมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดา ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1561 “บุตรชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิใช้สกุลบิดา ในกรณีบิดาไม่ปรากฏ บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของมารดา”
 - คู่สมรสมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามที่ตกลงกันหรือต่างฝ่ายต่างใช้ชื่อสกุลเดิมของตน เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงด้วยการหย่า ให้ฝ่ายที่ใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน และเมื่อการสมรสสิ้นสุดลงด้วยความตาย ให้ฝ่ายที่ยังมีชีวิตอยู่ที่ใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิใช้ชื่อสกุลนั้นได้ต่อไป แต่เมื่อจะสมรสใหม่ให้กลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

- ผู้ขอร่วมใช้ชื่อสกุล ผู้จดทะเบียนชื่อสกุลจะอนุญาตให้ผู้มีสัญชาติไทยผู้ใดร่วมใช้ชื่อสกุลของตนก็ได้ โดยยื่นคำขอต่อนายทะเบียนท้องที่ให้นายทะเบียนท้องที่ออกหนังสือแสดงการอนุญาตให้ใช้ชื่อนั้น
- ผู้ขอตั้งชื่อสกุลใหม่ ให้ยื่นคำขอต่อนายทะเบียนท้องที่ นายทะเบียนท้องที่เสนอต่อนายทะเบียนกลาง นายทะเบียนกลางอนุมัติแล้ว นายทะเบียนท้องที่จึงรับจดทะเบียนชื่อสกุลนั้น
- เด็กตามสถานพยาบาล สถานสงเคราะห์ หรือสถานอุปการะเลี้ยงดู ให้ผู้อุปการะเลี้ยงดูจดทะเบียนตั้งชื่อสกุลของเด็กที่ตนอุปการะเลี้ยงดู โดยยื่นคำขอต่อนายทะเบียนท้องที่

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

- การคุ้มครองชื่อบุคคล ตาม ป.พ.พ. มาตรา 18 “สิทธิของบุคคลในการที่จะใช้นามอันชอบที่จะใช้ได้นั้น ถ้ามีบุคคลอื่นโต้แย้งก็ดี หรือบุคคลผู้เป็นเจ้าของนามนั้นต้องเสื่อมเสียประโยชน์ เพราะการที่มีผู้อื่นมาใช้นามเดียวกันโดยมิได้รับอำนาจให้ใช้ได้ก็ดี บุคคลผู้เป็นเจ้าของนามจะเรียกให้บุคคลอื่นระงับความเสียหายได้ ถ้าและเป็นทีที่พึงวิตกว่าจะต้องเสียหายอยู่สืบไป จะร้องขอต่อศาลให้สั่งห้ามก็ได้”

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

- สัญชาติ ได้มา 2 ทางคือ การได้สัญชาติโดยการเกิด และการได้สัญชาติหลังการเกิด
- การได้สัญชาติโดยการเกิด มี 2 หลัก คือหลักดินแดน และหลักสืบสายโลหิต พ.ร.บ.สัญชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้แก้ไข พ.ร.บ. สัญชาติ พ.ศ.2508 มาตรา 7 บุคคลย่อมได้สัญชาติไทยโดยการเกิด คือ
 - ผู้เกิดโดยบิดาหรือมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักร
 - ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยยกเว้นบุคคลตามมาตรา 7 ทวิวรรคหนึ่งคือ
 - ผู้ที่ได้รับการผ่อนผันให้พักอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยเป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย
 - ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เข้าอยู่ในราชอาณาจักรไทยเพียงชั่วคราว
 - ผู้ที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

- พ.ร.บ.สัญชาติ มาตรา 8 บัญญัติว่า ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยโดยบิดามารดาเป็นคนต่างด้าว ย่อมไม่ได้สัญชาติไทย ถ้าขณะที่เกิดบิดาหรือมารดาเป็น
 - หัวหน้าคณะผู้แทนทางทูตหรือเจ้าหน้าที่ในคณะผู้แทนทางทูต
 - หัวหน้าคณะผู้แทนทางกงสุลหรือเจ้าหน้าที่ในคณะผู้แทนทางกงสุล
 - พนักงานหรือผู้เชี่ยวชาญขององค์การระหว่างประเทศ
 - คนในครอบครัวซึ่งเป็นญาติอยู่ในความอุปการะหรือคนใช้ซึ่งเดินทางจากต่างประเทศมาอยู่กับบุคคลใน (1) (2) (3)

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

การได้สัญชาติหลังการเกิด ได้แก่

- ผลจากการสมรส (หญิงต่างชาติสมรสกับชายไทย)
- ผลจากการขอแปลงสัญชาติ ต้องมีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ 1.บรรลุนิติภาวะแล้วตามกฎหมายไทยและกฎหมายที่บุคคลนั้นมีสัญชาติ 2.มีความประพฤติดี 3.มีอาชีพเป็นหลักฐาน 4.มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรไทยต่อเนื่องมาจนถึงวันที่ยื่นคำขอแปลงสัญชาติเป็นไทยเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี 5.มีความรู้ภาษาไทยตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
- ผลจากการขอคืนสัญชาติ ผู้เคยได้หรือมีสัญชาติไทย แล้วละสัญชาติไทยไปขอกลับคืนสัญชาติไทย

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

- ภูมิลำเนา คือที่อยู่ตามกฎหมายของบุคคล ประโยชน์ของภูมิลำเนาตามกฎหมายมีดังนี้
 1. การฟ้องคดีแพ่ง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 3, 4, 4ทวิ, 4 ตรี, 4จัตวาและมาตรา 5 ได้กล่าวถึงเขตอำนาจศาลตามที่เกี่ยวข้องกับภูมิลำเนาดังนี้
 - 1) กรณีจำเลยไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร มาตรา 3 (2) เพื่อประโยชน์ในการเสนอคำฟ้อง
 - ก) ถ้าจำเลยเคยมีภูมิลำเนาอยู่ที่ใดในราชอาณาจักรภายในกำหนดสองปี ก่อนวันที่มีการเสนอฟ้อง ให้ถือว่าที่นั้นเป็นภูมิลำเนาของจำเลย
 - ข) ถ้าจำเลยประกอบหรือเคยประกอบกิจการทั้งหมดหรือแต่บางส่วนในราชอาณาจักรไม่ว่าโดยตนเองหรือตัวแทน หรือโดยบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นผู้ติดต่อในการประกอบกิจการนั้นในราชอาณาจักร ให้ถือว่าสถานที่ที่ใช้หรือเคยใช้ประกอบกิจการ หรือติดต่อดังกล่าว หรือสถานที่อันเป็นถิ่นที่อยู่ของตัวแทนหรือของผู้ติดต่อ ในวันที่มีการเสนอคำฟ้อง หรือภายในกำหนดสองปีก่อนนั้น เป็นภูมิลำเนาของจำเลย

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

- 2) ในการเสนอคำฟ้องและคำร้องขอ ตามมาตรา 4 “เว้นแต่จะมีบทบัญญัติเป็นอย่างอื่น
- (1) คำฟ้องให้เสนอต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล ไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่
- (2) คำร้องขอให้เสนอต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล หรือต่อศาลที่ผู้ร้องมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล”
- 3) คำฟ้องเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์ หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์ให้เสนอต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ในเขตศาล ไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ หรือต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร (มาตรา 4 ทวิ)

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

4) คำฟ้องอื่นนอกจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ทวิ ซึ่งจำเลยมิได้มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรและมูลคดีไม่ได้เกิดขึ้นในราชอาณาจักร ถ้าโจทก์เป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร ให้เสนอต่อศาลแพ่งหรือต่อศาลที่โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล

คำฟ้องตามวรรคหนึ่ง ถ้าจำเลยมีทรัพย์สินที่อาจถูกบังคับคดีได้อยู่ในราชอาณาจักร ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวร โจทก์จะเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ทรัพย์สินนั้นอยู่ในเขตศาลก็ได้ (มาตรา 4 ตรี)

5) คำร้องขอแต่งตั้งผู้จัดการมรดก ให้เสนอต่อศาลที่เจ้ามรดกมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลในขณะถึงแก่ความตายในกรณีที่เจ้ามรดกไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร ให้เสนอต่อศาลที่ทรัพย์มรดกอยู่ในเขตศาล (มาตรา 4 จัตวา)

6) คำฟ้องหรือคำร้องขอซึ่งอาจเสนอต่อศาลได้สองศาลหรือกว่านั้นไม่ว่าจะเป็นเพราะภูมิลำเนาของบุคคลก็ดี หรือเพราะมีข้อหาหลายข้อก็ดี ถ้ามูลความแห่งคดีเกี่ยวข้องกัน โจทก์หรือผู้ร้องจะเสนอคำฟ้องหรือคำร้องขอต่อศาลใดศาลหนึ่งเช่นว่านั้นก็ได้อีก (มาตรา 5)

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

2. การฟ้องคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 22 “เมื่อความผิดเกิดขึ้นอ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นในเขตอำนาจของศาลใดให้ชำระที่ศาลนั้น แต่ถ้า
- (1) เมื่อจำเลยมีที่อยู่หรือถูกจับในท้องที่หนึ่งหรือเมื่อเจ้าพนักงานทำการสอบสวนในท้องที่หนึ่งนอกเขตของศาลดังกล่าวแล้ว จะชำระที่ศาลซึ่งท้องที่นั้นๆอยู่ในเขตอำนาจก็ได้
 - (2) เมื่อความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรไทย ให้ชำระคดีนั้นที่ศาลอาญา ถ้าการสอบสวนได้กระทำลง ในท้องที่หนึ่งซึ่งอยู่ในเขตของศาลให้ชำระที่ศาลนั้นได้
3. การฟ้องในคดีล้มละลาย ตาม พ.ร.บ.ล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 150 “การยื่นคำฟ้องหรือคำร้องขอให้ล้มละลายให้ยื่นต่อศาลที่ลูกหนี้มีภูมิลำเนาอยู่ในเขต หรือประกอบธุรกิจอยู่ในเขตไม่ว่าด้วยตนเองหรือโดยตัวแทนในขณะที่ยื่นคำฟ้องหรือคำร้องขอหรือภายในหนึ่งปีก่อนนั้น”

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

4. การส่งคำคู่ความ เอกสาร หรือหมายเรียกพยาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 74 -79 สรุปได้ว่า ให้ส่ง ณ ภูมิลำเนาหรือสำนักทำการทำงานของคู่ความ ถ้าผู้รับไม่ยอม รับคำคู่ความหรือเอกสาร ให้เจ้าพนักงานศาลเชิญเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือตำรวจไปเป็น พยานแล้ววางเอกสารไว้ที่นั่น ถ้าไม่พบตัวผู้รับ เมื่อได้ส่งให้แก่บุคคลใดที่มีอายุเกินยี่สิบปีซึ่งอยู่ใน บ้านเดียวกันกับผู้รับ ก็ถือเป็นการที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว หรือผู้รับจงใจหลีกเลี่ยงก็ให้ส่งทาง ไปรษณีย์ลงทะเบียน หรือคำคู่ความหรือเอกสารนั้นไว้ในที่แลเห็นได้ง่าย ณ ภูมิลำเนา ถ้าไม่มี บ้านตามภูมิลำเนา หรือไม่มีที่จะปิดหมาย ก็ให้โฆษณาในหนังสือพิมพ์ หรือโฆษณาวิธีอื่นตามที่ ศาลเห็นสมควร ทั้งนี้ ภายใน 15 วันนับแต่วันที่ปิดหมายหรือโฆษณา ถือว่าผู้รับได้รู้แล้ว

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

5. การชำระหนี้ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 324 “เมื่อได้มีการแสดงเจตนาไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่าจะพึงชำระหนี้ ณ สถานที่ใดไซ้ร หากจะต้องส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ท่านว่าต้องส่งมอบกัน ณ สถานที่ซึ่งทรัพย์สินนั้นได้อยู่ในเวลาเมื่อก่อให้เกิดหนี้สิน ส่วนการชำระหนี้ด้วยประการอื่น ท่านว่าต้องชำระ ณ สถานที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของเจ้าหนี้”
6. การสาบสูญ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 61 บุคคลที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญจะต้องเป็นผู้ที่จากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของตนโดยไม่มีใครรู้ว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร ในกรณีธรรมดาเป็นเวลา 5 ปี และในกรณีพิเศษเป็นเวลา 2 ปี
7. พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 10 (4) กำหนดคุณสมบัติของคนต่างด้าวที่อาจขอแปลงสัญชาติเป็นไทยได้ ต้องมีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรไทยต่อเนื่องมาจนถึงวันที่ยื่นคำขอแปลงสัญชาติเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี

สิ่งประกอบสภาพบุคคล

8. สิทธิในทางการเมือง พ.ร.บ.เลือกตั้งกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครเลือกตั้งและผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งต้องเป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาในเขตเลือกตั้งโดยเฉพาะการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น เช่น สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาเทศบาล ต้องมีภูมิลำเนาในเขตที่ตนสมัคร
9. กรณีที่มีปัญหาว่าจะใช้กฎหมายใดบังคับแก่บุคคลซึ่งตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายของสองสัญชาติ ขึ้นไป พระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.2481 ให้ใช้ภูมิลำเนาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา เช่นอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นมรดก ให้ใช้กฎหมายของประเทศที่ทรัพย์นั้นตั้งอยู่

การกำหนดภูมิลำเนา

- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 37 “ภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดา ได้แก่ ถิ่นอันบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นหลักแหล่งสำคัญ” ภูมิลำเนาประกอบด้วยหลัก 2 ประการ
 - เป็นสถานที่อยู่ของบุคคล คือสถานที่ที่บุคคลอาศัยกินอยู่หลับนอนตามความต้องการธรรมดาของมนุษย์ อาจเป็นบ้าน ตึกแถว โรงเรียน
 - ที่อยู่อันเป็นแหล่งสำคัญ คือสถานที่ที่บุคคลตั้งใจจะอยู่เป็นหลักแหล่งตลอดไปหรือมีลักษณะถาวร ไม่ใช่เป็นที่พักอาศัยชั่วคราว หรือเพื่อทำธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น
- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 38 “ถ้าบุคคลธรรมดามีถิ่นที่อยู่หลายแห่งซึ่งอยู่สลับเปลี่ยนกันไป หรือมีหลักแหล่งที่ทำการเป็นปกติหลายแห่งให้ถือเอาแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้น”

การกำหนดภูมิลำเนา

- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 39 “ถ้าภูมิลำเนาไม่ปรากฏ ท่านให้ถือว่าถิ่นที่อยู่เป็นภูมิลำเนา”
- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 40 “บุคคลธรรมดาที่ไม่มีที่อยู่ปกติเป็นหลักแหล่ง หรือเป็นผู้ครองชีพในการเดินทางไปมาปราศจากสำนักหลักแหล่งที่ทำการงาน พบตัวในถิ่นไหนท่านให้ถือเอาว่าเป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้น

บุคคลที่กฎหมายกำหนดภูมิลำเนาให้

- สามัญภริยา ตาม ป.พ.พ.มาตรา 43 บัญญัติว่า ภูมิลำเนาของสามัญและภริยา ได้แก่ถิ่นที่อยู่ซึ่งสามัญและภริยาอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา เว้นแต่สามัญหรือภริยาได้แสดงเจตนาให้ปรากฏว่ามีภูมิลำเนาแยกต่างหากจากกัน
- ผู้เยาว์ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 44 บัญญัติว่า ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ ได้แก่ภูมิลำเนาของผู้แทนโดยชอบธรรมซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง ในกรณีที่ผู้เยาว์อยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา ถ้าบิดาและมารดามีภูมิลำเนาแยกต่างหากกัน ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ได้แก่ภูมิลำเนาของบิดาหรือมารดาซึ่งตนอยู่ด้วย

บุคคลที่กฎหมายกำหนดภูมิลำเนาให้

- บุคคลผู้ไร้ความสามารถ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 45 เป็นบุคคลวิกลจริตและถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ มีผู้อนุบาลเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม กฎหมายจึงบัญญัติให้คนไร้ความสามารถถือภูมิลำเนาของผู้อนุบาล
- ข้าราชการ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 46 ภูมิลำเนาของข้าราชการ ได้แก่ ถิ่นอันเป็นที่ทำการตามตำแหน่งหน้าที่หากมิใช่เป็นตำแหน่งหน้าที่ชั่วคราว ชั่วระยะเวลา หรือเป็นเพียงแต่งตั้งไปเฉพาะการครั้งหนึ่งครั้งเดียว
- ผู้ที่ถูกจำคุก ตาม ป.พ.พ. มาตรา 47 ภูมิลำเนาของผู้ที่ถูกจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลหรือตามคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมายได้แก่เรือนจำหรือทัณฑสถานที่ถูกจำคุกอยู่ จนกว่าจะได้รับการปล่อยตัว

การเปลี่ยนภูมิลำเนา

- ตาม ป.พ.พ.มาตรา 41 บัญญัติว่า ภูมิลำเนาย่อมเปลี่ยนไปด้วยการย้ายที่อยู่ พร้อมด้วยเจตนาปรากฏชัดแจ้งว่าจะเปลี่ยนภูมิลำเนา
- ภูมิลำเนาเฉพาะการ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 42 บัญญัติว่า ถ้าบุคคลใดได้เลือกเอาถิ่นใดหากมีเจตนาปรากฏชัดแจ้งว่าจะให้เป็นภูมิลำเนาเฉพาะการเพื่อทำการใด ให้ถือว่าถิ่นนั้นเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการสำหรับการนั้น

สถานะของบุคคล

- สถานะของบุคคลคือฐานะหรือตำแหน่งซึ่งบุคคลหนึ่งดำรงฐานะหรือตำแหน่งในประเทศชาติหรือครอบครัว เพื่อทราบถึงความสามารถในการใช้สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย บ่อเกิดของสถานะแยกเป็น นิติเหตุ และนิติกรรม
- นิติเหตุ ได้แก่สถานะของบุคคลที่เกิดจากการกระทำของบุคคลหรือของธรรมชาติที่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมาย เช่น การเกิด การตาย การบรรลุนิติภาวะ
- นิติกรรม ได้แก่สถานะของบุคคลที่เกิดจากการกระทำของบุคคลโดยตั้งใจหรือมุ่งประสงค์ให้เกิดผลทางกฎหมาย เช่น การหมั้น การสมรส การหย่า

สถานะของบุคคล

- สถานะของบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้ต้องจดทะเบียน ได้แก่

1. การเกิด มาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 บัญญัติว่า เมื่อมีคนเกิด ให้แจ้งเกิดดังต่อไปนี้

1) คนเกิดในบ้าน ให้เจ้าบ้านหรือบิดาหรือมารดาแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่เกิด ภายในสิบห้าวันนับแต่วันเกิด

2) คนเกิดนอกบ้าน ให้บิดาหรือมารดาแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่เกิดภายในสิบห้าวันนับแต่วันเกิด

การแจ้งตาม 1) หรือ 2) ให้แจ้งตามแบบพิมพ์ที่ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนดพร้อมทั้งแจ้งชื่อคนเกิดด้วย

สถานะของบุคคล

- สถานะของบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้ต้องจดทะเบียน ได้แก่
 2. การสมรส ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1457 การสมรสจะสมบูรณ์ถูกต้องตามกฎหมายต่อเมื่อได้จดทะเบียนแล้ว ซึ่งผู้ที่จะสมรสได้ต้องมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้
 - 1) ชายหญิงต้องมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1448
 - 2) ไม่เป็นบุคคลวิกลจริต ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1449
 - 3) ไม่เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1450
 - 4) ไม่เป็นผู้รับบุตรบุญธรรมกับบุตรบุญธรรม ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1451
 - 5) ไม่เป็นคู่สมรสของบุคคลอื่น ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1452

สถานะของบุคคล

- สถานะของบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้ต้องจดทะเบียน ได้แก่
- 6) ถ้าเป็นหญิงหม้าย ต้องรอให้ผ่านพ้น 310 วันนับแต่ขาดจากการสมรส ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1453
 - 7) ชายหญิงยินยอมเป็นสามีภริยากัน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1458
 - 8) ชายหญิงที่ยังอายุไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ ต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1454

สถานะของบุคคล

ชายหญิงที่เป็นสามีภริยากันโดยถูกต้องตามกฎหมายจะมีสิทธิหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติกันดังนี้

- สิทธิที่จะอยู่ด้วยกันฉันสามีภริยาและได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากกันและกัน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1461
- สิทธิในการรับมรดกของคู่สมรส ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1629 วรรค 2
- สิทธิในการแบ่งสินสมรสครึ่งหนึ่งเมื่อขาดจากสมรส ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1533

สถานะของบุคคล

- สถานะของบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้ต้องจดทะเบียน ได้แก่
3. การหย่า การสมรสจะสิ้นสุดลงด้วยเหตุสามประการ คือ ความตาย การหย่า และศาลพิพากษาให้เพิกถอน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1514 การหย่าด้วยความยินยอมต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อสามีภริยาและมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อยสองคน มีการตกลงเรื่องลูกและสินสมรสแล้ว จึงนำไปจดทะเบียนที่อำเภอ ถ้าตกลงกันไม่ได้ต้องฟ้องหย่าให้ศาลตัดสิน เหตุฟ้องหย่ามีใน ป.พ.พ. มาตรา 1516

สถานะของบุคคล

- สถานะของบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้ต้องจดทะเบียน ได้แก่

4. การเพิกถอนการสมรส เมื่อจดทะเบียนแล้วต่อมาทราบว่ามิได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย คู่สมรส บิดามารดาหรือผู้สืบสันดานของคู่สมรสอาจร้องขอให้ศาลพิพากษาว่า

1) การสมรสเป็นโมฆะได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1496 เนื่องจากสาเหตุการวิกลจริต เป็นญาติสืบสายโลหิต ไม่ยินยอมเป็นสามีภริยากันและการจดทะเบียนซ้อน

2) การสมรสเป็นโมฆียะได้ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1503 เนื่องจากเหตุอายุไม่ครบ 17 ปีบริบูรณ์ ผิดตัว ถูกฉ้อฉล ผู้เยาว์สมรสโดยขาดความยินยอมจากบิดามารดา

3) การสมรสเป็นโมฆะจะขอให้ศาลพิพากษาว่าเป็นโมฆะเมื่อไรก็ได้ ไม่จำกัดระยะเวลา

สถานะของบุคคล

- สถานะของบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้ต้องจดทะเบียน ได้แก่
 - 4) การสมรสที่เป็นโมฆียะต้องร้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนในระยะเวลาที่กำหนดใน ป.พ.พ.มาตรา 1504-1510 ถ้าพ้นระยะเวลาดังกล่าวสิทธิขอเพิกถอนเป็นอันระงับไป ขอเพิกถอนไม่ได้
 - 5) เมื่อศาลพิจารณาให้เพิกถอนการสมรสแล้ว ต้องนำคำพิพากษาไปจดทะเบียนเพิกถอนด้วยตาม ป.พ.พ.มาตรา 1511
- 5. การรับบุตรบุญธรรม ต้องมีหลักเกณฑ์สามประการ คือ
 - 1) ผู้รับบุตรบุญธรรมต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี และต้องแก่กว่าผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมอย่างน้อย 15 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1589/19

สถานะของบุคคล

2) การรับบุตรบุญธรรมต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลทั้งสี่ฝ่าย ได้แก่

- บิดามารดาของผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม ถ้าผู้นั้นยังไม่บรรลุนิติภาวะ ในกรณีที่บิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งตาย หรือถูกถอนอำนาจปกครอง ต้องได้รับความยินยอมของมารดาหรือบิดาซึ่งยังมีอำนาจปกครอง ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1589/21 ถ้าเป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้งอยู่ในการดูแลของสถานสงเคราะห์ ให้สถานสงเคราะห์เป็นผู้ให้ความยินยอม แต่ในกรณีที่ผู้เยาว์มิได้ถูกทอดทิ้ง บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดาจะทำหนังสือมอบอำนาจให้สถานสงเคราะห์เด็กเป็นผู้มีอำนาจในการยินยอมก็ได้ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1598/25
- คู่สมรสของผู้รับบุตรบุญธรรมและของผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมจะต้องให้ความยินยอมในกรณีที่คู่สมรสไม่อาจให้ความยินยอมได้หรือไปเสียจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่และหาตัวไม่พบเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี ต้องร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งอนุญาตแทนการให้คำยินยอมของคู่สมรสนั้น ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1598/25

สถานะของบุคคล

- 3) การรับบุตรบุญธรรมจะสมบูรณ์เมื่อจดทะเบียน แต่ถ้าจะรับผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรมต้องทำตามกฎหมายว่าด้วยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมก่อน ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1598/27
- เมื่อจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมแล้วเด็กจะมีฐานะอย่างเดียวกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมนั้น มีสิทธิใช้นามสกุลและรับมรดกได้ อำนาจปกครองเด็กเปลี่ยนมือจากบิดามารดาผู้ให้กำเนิด แต่เด็กยังมีสิทธิรับมรดกและใช้นามสกุลเดิมของผู้ให้กำเนิดได้ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1598/28

สถานะของบุคคล

- ถ้าบุตรบุญธรรมตายก่อนผู้รับบุตรบุญธรรม ผู้รับบุตรบุญธรรมไม่มีสิทธิรับมรดกของบุตรบุญธรรมในฐานะทายาทโดยธรรม ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1598/29 ททรัพย์มรดกของบุตรบุญธรรมจะตกทอดไปยังบิดามารดาผู้ให้กำเนิดหรือทายาทอื่นตาม ป.พ.พ.มาตรา 1629
- ถ้าบุตรบุญธรรมตายก่อนผู้รับบุตรบุญธรรม ผู้รับบุตรบุญธรรมมีสิทธิเรียกร้องเอาทรัพย์สินที่ตนให้แก่บุตรบุญธรรมคืนจากกองมรดกของบุตรบุญธรรมเท่าที่ทรัพย์สินนั้นยังคงเหลืออยู่ ภายหลังที่ชำระหนี้ของกองมรดกเสร็จสิ้นแล้วและห้ามมิให้ฟ้องเรียกร้องสิทธิขอคืนทรัพย์สินนี้ เมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่บุตรบุญธรรมตายตาม ป.พ.พ.มาตรา 1598/30

สถานะของบุคคล

6. การเลือกรับบุตรบุญธรรม ทำได้โดยการตกลงกันเองและไปจดทะเบียนเล็ก ถือว่าชอบด้วยกฎหมาย ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1598/31 หรือจะเลือกโดยคำพิพากษาของศาลก็ได้ หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมเล็ก ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1589/33
7. การรับรองบุตร บุตรที่เกิดจากหญิงที่ไม่ได้สมรสกันตามกฎหมายย่อมถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของมารดา ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1546 ถ้าจะให้เป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของบิดาได้ด้วยเหตุ 3 ประการคือ เมื่อบิดามารดาสมรสกัน หรือบิดาจดทะเบียนรับรองว่าเป็นบุตร หรือศาลพิพากษาให้เป็นบุตร ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1547 การจดทะเบียนรับรองบุตรต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดคือเด็กและมารดาต้องปรากฏตัวให้ความยินยอมต่อนายทะเบียน แต่ถ้ามารดาและเด็กไม่มา ให้นายทะเบียนแจ้งการขอจดทะเบียนของบิดาไปยังเด็กและมารดา ถ้าเด็กหรือมารดาไม่ให้ความยินยอมภายใน 60 วันถือว่าเด็กหรือมารดาไม่ให้ความยินยอม การจดทะเบียนรับรองบุตรจะถอนไม่ได้ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1548-1549

สถานะของบุคคล

8. การตาย ตามพ.ร.บ.การทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 มาตรา 21 บัญญัติว่าในกรณีคนตายในบ้านให้เจ้าบ้านแจ้งต่อนายทะเบียนแห่งท้องที่ที่มีคนตายภายใน 24 ชม.นับแต่เวลาตาย และในกรณีคนตายนอกบ้านก็เช่นกันต้องแจ้งภายใน 24 ชม.นับแต่เวลาตายหรือเวลาพบศพ

ความสามารถของบุคคล

ความสามารถของบุคคล คือการที่บุคคลมีสิทธิและหน้าที่และสามารถใช้สิทธิปฏิบัติหน้าที่ของตนตามกฎหมายได้

ผู้เยาว์ คือบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 19 ถ้าผู้เยาว์ทำนิติกรรมใดๆต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน ตาม ป.พ.พ.มาตรา 21 ผู้แทนโดยชอบธรรมได้แก่

1. ผู้ใช้อำนาจปกครอง ตาม ป.พ.พ.

- มาตรา 1569 ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตร...
- มาตรา 1566 วรรคหนึ่ง บุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา
- มาตรา 1546 เด็กเกิดจากหญิงที่มีได้สมรสกับชาย ให้ถือว่าเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้น

ความสามารถของบุคคล

2. ผู้ปกครอง ตาม ป.พ.พ.

- มาตรา 1598/3 วรรคแรก ผู้ปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้อยู่ในปกครอง
- มาตรา 1585 บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะและไม่มีบิดามารดา หรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองเสียแล้วนั้น จะจัดให้มีผู้ปกครองขึ้นในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ก็ได้
- มาตรา 1546 เด็กเกิดจากหญิงที่มีได้สมรสกับชาย ให้ถือว่าเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้น

ความสามารถของบุคคล

สิทธิและหน้าที่ของผู้ใช้อำนาจปกครอง และผู้ปกครอง

1. สิทธิเกี่ยวกับตัวผู้เยาว์ ตาม ป.พ.พ.

- มาตรา 1436 สิทธิให้ความยินยอมในการหมั้น
- มาตรา 1454, 1436 สิทธิให้ความยินยอมในการสมรส
- มาตรา 1598/21 สิทธิในการให้ความยินยอมเป็นบุตรบุญธรรม

2. สิทธิหน้าที่ทั่วไป ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1564, 1567, 1598/2

ความสามารถของบุคคล

3. สิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองไม่มีสิทธิจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ในกรณีต่อไปนี้ ตาม ป.พ.พ.
- มาตรา 1577 บุคคลอื่นจะโอนทรัพย์สินให้ผู้เยาว์โดยเสน่หาซึ่งมีเงื่อนไขให้บุคคลอื่นนอกจากผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้จัดการจนกว่าผู้เยาว์จะบรรลุนิติภาวะก็ได้
 - มาตรา 1615, 1516 ในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองสละมรดกและผู้เยาว์เป็นผู้สืบสันดานสืบมรดกได้ตามสิทธิของตน ผู้ใช้อำนาจปกครองที่สละมรดกนั้นไม่มีสิทธิในอันที่จะจัดการและใช้ในส่วนทรัพย์สินซึ่งผู้เยาว์ได้รับมรดกนั้น
 - มาตรา 1574, 1598/3 นิติกรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ซึ่งผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนจึงทำได้

ความสามารถของบุคคล

3. สิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองไม่มีสิทธิจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ในกรณีต่อไปนี้ ตาม ป.พ.พ.
- มาตรา 1575, 1598/3 วรรคสอง ถ้าในกิจการใดประโยชน์ของผู้ใช้อำนาจปกครองขัดกับประโยชน์ของผู้เยาว์ ผู้ใช้อำนาจปกครองต้องได้รับการอนุญาตจากศาลก่อนจึงทำกิจกรรมนั้นได้ มิฉะนั้นเป็นโมฆะ
 - มาตรา 1572, 1598/3 วรรคสอง ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองทำหนี้ที่ผู้เยาว์จะต้องทำเองโดยมิได้รับความยินยอมของผู้เยาว์ไม่ได้

ความสามารถของบุคคล

หน้าที่ของผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครองมีดังนี้

1. หน้าที่ในขณะที่เข้ารับตำแหน่ง ตาม ป.พ.พ.

- มาตรา 1592, 1593, 1594 ต้องทำบัญชีทรัพย์สินของผู้เยาว์ให้แล้วเสร็จภายใน 3 เดือน บัญชีนี้ต้องมีพยานซึ่งเป็นผู้บรรลุนิติภาวะและเป็นญาติของผู้อยู่ในปกครองรับรองความถูกต้องอย่างน้อยสองคนและต้องยื่นสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องหนึ่งฉบับต่อศาลภายในสิบวัน นับแต่วันที่ทำบัญชีทรัพย์สินเสร็จ ถ้าผู้ปกครองมิได้ทำบัญชีภายในเวลาที่กำหนดหรือศาลไม่พอใจในบัญชีนั้นเพราะเหตุเลินเล่ออย่างร้ายแรงหรือไม่สุจริต หรือผู้ปกครองหย่อนความสามารถ ศาลจะสั่งถอดถอนผู้ปกครองเสียก็ได้

ความสามารถของบุคคล

หน้าที่ของผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครองมีดังนี้

2. หน้าที่ในระหว่างดำรงตำแหน่ง ตาม ป.พ.พ.

- มาตรา 1571, 1598/3 ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง ใช้อำนาจปกครองรวมทั้งการจัดการทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์ด้วยความระมัดระวัง เช่นวิญญูชนจะพึงกระทำ
- มาตรา 1598/1 ให้ผู้ปกครองทำบัญชีทรัพย์สินส่งต่อศาลปีละครั้งนับแต่วันเป็นผู้ปกครอง แต่เมื่อศาลได้รับบัญชีปีแรกแล้วจะสั่งให้ส่งบัญชีเช่นว่านั้นในระยะเวลาเกินหนึ่งปีก็ได้
- มาตรา 1597 เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรืออัยการร้องขอ ศาลอาจสั่งให้ผู้ปกครองหาประกันอันสมควรในการจัดการทรัพย์สินของผู้ที่อยู่ในปกครอง ตลอดจนการมอบคืนทรัพย์สินนั้นหรือให้แถลงถึงความเป็นอยู่แห่งทรัพย์สินของผู้ที่อยู่ในปกครอง

ความสามารถของบุคคล

2. หน้าที่ในระหว่างดำรงตำแหน่ง ตาม ป.พ.พ.

- มาตรา 1598/5 ถ้าผู้อยู่ในปกครองรู้จักผิดชอบและมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบห้าปีบริบูรณ์ เมื่อผู้ปกครองจะทำการใดที่สำคัญให้ปรึกษาหารือผู้อยู่ในปกครองก่อนเท่าที่จะทำได้ แต่การที่ผู้อยู่ในปกครองยินยอมด้วยนั้นหาคุ่มผู้ปกครองให้พ้นจากความรับผิดชอบ
- มาตรา 1573, 1598/4 ให้ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองใช้เงินของบุตรเป็นค่าเลี้ยงดูและการศึกษาก่อน ส่วนที่เหลือต้องเก็บรักษาไว้เพื่อส่งมอบแก่บุตร ทั้งนี้จะแสวงหาประโยชน์ก็ได้จากการซื้อพันธบัตรรัฐบาลไทยหรือพันธบัตรรัฐบาลไทยค้ำประกัน จากการรับขายฝากหรือรับจำนอง อสังหาริมทรัพย์ในลำดับแรก แต่จำนวนเงินที่รับขายฝากหรือรับจำนองต้องไม่เกินถึงราคาตลาดของอสังหาริมทรัพย์นั้นจากการฝากประจำในธนาคารที่ได้ตั้งขึ้นโดยกฎหมายหรือที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการในราชอาณาจักร หรือจากการลงทุนอย่างอื่นซึ่งศาลอนุญาตเป็นพิเศษได้

ความสามารถของบุคคล

3. การสิ้นสุดของผู้ใช้อำนาจปกครองและผู้ปกครอง ตาม ป.พ.พ.

- มาตรา 19, 20, 1598/6 อำนาจปกครองย่อมสิ้นสุดเมื่อผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ เมื่อผู้เยาว์ตาย
- มาตรา 1582, 1598/7, 1598/8 เมื่อผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองตายลง ลาออก เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ เป็นบุคคลล้มละลาย เมื่อศาลสั่งถอนอำนาจปกครอง

ความสามารถของบุคคล

การทำนิติกรรมของผู้เยาว์ ตามป.พ.พ. มาตรา 21 ผู้เยาว์จะกระทำการนิติกรรมใดๆต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน มิฉะนั้นจะเป็นโมฆียะ นอกจากนี้ นิติกรรมบางอย่างต้องได้รับอนุญาตจากศาลด้วยดังนี้

- ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนองหรือโอนสิทธิจำนอง ซึ่งอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้
- กระทำให้สิ้นสุดลงทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่งทรัพย์สินของผู้เยาว์อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์
- ก่อตั้งภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินอื่นใดในอสังหาริมทรัพย์
- จำหน่ายไปทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งสิทธิเรียกร้องที่จะให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้หรือสิทธิเรียกร้องที่จะให้ทรัพย์สินเช่นนั้นของผู้เยาว์ ปลดจากทรัพย์สินที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินนั้น

ความสามารถของบุคคล

การทำนิติกรรมของผู้เยาว์ ตามป.พ.พ. มาตรา 21 ผู้เยาว์จะกระทำการนิติกรรมใดๆ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน มิฉะนั้นจะเป็นโมฆียะ นอกจากนี้ นิติกรรมบางอย่างต้องได้รับอนุญาตจากศาลด้วย ดังนี้

- ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกินกว่าสามปี
- ให้กู้ยืมเงิน
- ให้โดยเสน่หา เว้นแต่จะเอาเงินได้ของผู้เยาว์ให้แทนผู้เยาว์เพื่อการกุศลสาธารณะ เพื่อการสังคม หรือตามหนี้ธรรมจรรยา ทั้งพอสมควรแก่ฐานะานุรูปของผู้เยาว์
- รับการให้โดยเสน่หาที่มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพันหรือไม่รับการให้โดยเสน่หา
- ประกันโดยประการใดๆ อันอาจมีผลให้ผู้เยาว์ต้องถูกบังคับชำระหนี้ของบุคคลอื่นหรือแทนบุคคลอื่น
- นำทรัพย์สินไปแสวงประโยชน์ นอกจากที่กำหนดไว้ในมาตรา 1598/4 (1) (2) (3)
- ประนีประนอมยอมความ หรือมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย

ความสามารถของบุคคล

การกระทำใดของผู้เยาว์ ที่มีใช้นิติกรรม ก็ไม่ต้องอยู่ภายใต้ ป.พ.พ. เช่น

- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 429 กรณีผู้เยาว์ไปกระทำละเมิดต่อบุคคลอื่น ผู้เยาว์จำต้องรับผิดชอบและชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย
- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1367, 1382 ผู้เยาว์เข้าครอบครองที่ดินด้วยความสงบและโดยเปิดเผยด้วยเจตนาเป็นเจ้าของเป็นเวลา 10 ปีติดต่อกัน ผู้เยาว์อาจได้สิทธิในที่ดินแปลงนั้นโดยไม่ต้องขออนุญาตผู้แทนโดยชอบธรรม
- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 395 กรณีผู้เยาว์จัดการงานนอกสั่ง
- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 797, 799 กรณีตัวการได้ทำสัญญาตัวแทนให้อำนาจผู้เยาว์ทำนิติกรรมบางอย่างแทนตน
- กรณีผู้เยาว์เป็นผู้เสียหายในคดีอาญา สามารถร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ได้ด้วยตนเองตามลำพัง โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม

ความสามารถของบุคคล

ผู้เยาว์กับการดำเนินคดี หากผู้เยาว์จะดำเนินคดีด้วยตนเองทั้งการฟ้องคดีหรือต่อสู้คดีในทางแพ่งและทางอาญาจะต้องได้รับการอนุญาตหรือยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลตาม ป.พ.พ.มาตรา 56 และ ป.วิอาญา มาตรา 15 แต่มีข้อยกเว้นดังนี้

- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 22 ผู้เยาว์กระทำการใดๆได้ทั้งสิ้นหากเป็นเพียงเพื่อได้ไปซึ่งสิทธิอันใดอันหนึ่งหรือเป็นการเพื่อให้หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง
- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 23 ผู้เยาว์อาจทำการใดๆได้ทั้งสิ้นซึ่งเป็นการเฉพาะตัว เช่นการรับรองบุตร
- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 24, 25 ผู้เยาว์ อาจทำการใดๆได้ทั้งสิ้นซึ่งเป็นการสมแก่ฐานะานุรูปแห่งตน และเป็นการอันจำเป็นเพื่อการเลี้ยงชีพตามสมควร และการทำพินัยกรรมเมื่ออายุครบ 15 ปีบริบูรณ์

ความสามารถของบุคคล

คนไร้ความสามารถ กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ของคนไร้ความสามารถสองประการคือ บุคคลวิกลจริต กับผู้ที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

ผลของการเป็นคนไร้ความสามารถ

- ศาลจะสั่งให้อยู่ในความอนุบาลคือจะตั้งบุคคลขึ้นเป็น “ผู้อนุบาล” เพื่อดูแลจัดการทรัพย์สินของผู้ไร้ความสามารถ
- การใดอันผู้ไร้ความสามารถกระทำลงย่อมตกเป็นโมฆียะ โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาเรื่องเจตนา ผู้อนุบาลจะเป็นผู้ทำการแทนคนไร้ความสามารถ

ความสามารถของบุคคล

คนวิกลจริต คือบุคคลวิกลจริตที่ศาลยังไม่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ดังนั้นการกระทำความผิด
กรรมต่างๆที่บุคคลวิกลจริตทำลงไปย่อมสมบูรณ์ใช้บังคับได้ไม่ตกเป็นโมฆียะ เว้นแต่

- กระทำในขณะที่บุคคลนั้นวิกลจริตอยู่ และ
- คู่กรณีอีกฝ่ายได้รู้ในขณะทำนิติกรรมว่า บุคคลนั้นได้วิกลจริต

ความสามารถของบุคคล

คนเสมือนไร้ความสามารถ การที่ศาลจะสั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถนั้นจะต้องพิจารณาบุคคลนั้นเป็นผู้มีอำนาจจัดการงานโดยตนเองได้ หรือจัดการกิจการไปในทางที่อาจจะเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเองและครอบครัวโดยมีสาเหตุมาจากเหตุบกพร่องดังต่อไปนี้

- กายพิการ เช่น หูหนวก ตาบอด เป็นใบ้
- จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ คือมีจิตไม่ปกติแต่ไม่ขนาดวิกลจริต หรือคนชราความจำเสื่อม
- ประพฤติตนสุรุ่ยสุร่ายเสเพลเป็นอาชญา เช่น เล่นการพนัน
- ติดสุรายาเมา

ความสามารถของบุคคล

ผลทางกฎหมายของการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ การกระทำบางประเภทต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์เสียก่อน มิฉะนั้นจะตกเป็นโมฆียะ ซึ่งนิติกรรมเหล่านั้นได้แก่ (ตาม ป.พ.พ.มาตรา 34)

- การนำทรัพย์สินไปลงทุน
- รับคืนทรัพย์สินที่ไปลงทุน ต้นเงินหรือทุนอย่างอื่น
- กู้ยืมหรือให้กู้ยืมเงิน ยืมหรือให้ยืมสังหาริมทรัพย์อันมีค่า
- รับประกันโดยประการใดๆ อันมีผลให้ตนต้องถูกบังคับชำระหนี้
- เช่าหรือให้เช่าสังหาริมทรัพย์ที่กำหนดระยะเวลาเกินกว่าหกเดือน หรืออสังหาริมทรัพย์ที่กำหนดระยะเวลาเกินกว่าสามปี
- ให้โดยเสน่หา เว้นแต่เป็นการให้ที่พอสมควรแก่ฐานะานุรูป เพื่อการกุศล เพื่อสังคมหรือจามหน้าที่ธรรมจรรยา

ความสามารถของบุคคล

ผลทางกฎหมายของการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ การกระทำบางประเภทต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์เสียก่อน มิฉะนั้นจะตกเป็นโมฆียะ ซึ่งนิติกรรมเหล่านั้นได้แก่ (ตาม ป.พ.พ.มาตรา 34)

- รับการให้โดยเสน่หา ที่มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพันหรือไม่รับการให้โดยเสน่หา
- ทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจะได้มาหรือปล่อยไปซึ่งสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ หรือในสังหาริมทรัพย์อันมีค่า
- ก่อสร้างหรือดัดแปลงโรงเรือนสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นหรือซ่อมแซมอย่างใหญ่
- เสนอคดีต่อศาลหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ เว้นแต่การร้องขอตามมาตรา 35 หรือการร้องขอถอนผู้พิทักษ์
- ประนีประนอมยอมความหรือมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย

ความสามารถของบุคคล

การสิ้นสุดการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ

- ตาย
- ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

ความสามารถของบุคคล

ประเภทของผู้ไร้ ความสามารถ / หัวข้อ	คนไร้ความสามารถ	คนเสมือนไร้ความสามารถ	บุคคลวิกลจริต
คำสั่งศาล	สั่งแล้ว	สั่งแล้ว	ยังไม่ได้สั่ง
การทำนิติกรรม	ถูกจำกัดความสามารถโดย สิ้นเชิง ทำนิติกรรมใดๆตกเป็น โมฆียะหมด แม้ได้รับความ ยินยอมจากผู้อุปการ	ทำนิติกรรมใดๆได้ตามปกติ มี ผลสมบูรณ์ เว้นแต่เข้า ข้อยกเว้นตามกฎหมายต้อง ขอความยินยอมจากผู้พิทักษ์ ก่อน หากฝ่าฝืนจะตกเป็น โมฆียะ	โดยหลัก กระทำนิติกรรมใดๆ มีผลสมบูรณ์แต่จะเป็นโมฆียะ เมื่อเข้ากรณีดังต่อไปนี้คือ 1.กระทำการใดๆลงไปขณะที่ จิตวิกลอยู่ 2.คู่กรณีอีกฝ่ายรู้ว่าผู้กระทำ เป็นคนวิกลจริต
พินัยกรรม	โมฆะเสมอ	สมบูรณ์	สมบูรณ์แต่จะเป็นการเสีย เปล่า หากทำในขณะที่จิตวิกล

ความสามารถของบุคคล

การสิ้นสภาพการเป็นบุคคล จะเกิดขึ้นเมื่อตาย โดยกฎหมายมีการกำหนดไว้สองประการคือ

- ตายตามธรรมชาติ พิจารณาจากการหยุดทำงานของร่างกายสามระบบ คือระบบประสาทส่วนกลาง ได้แก่ สมอง ระบบไหลเวียน ได้แก่ หัวใจและหลอดเลือด ระบบหายใจ ได้แก่ หลอดลมและปอด
- การตายโดยผลของกฎหมาย หรือสาบสูญ
 1. กรณีผู้ไม่อยู่ หลักเกณฑ์ในการถือว่าเป็นผู้ไม่อยู่ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 48 มีดังนี้
 - เมื่อบุคคลใดไปเสียจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่
 - บุคคลนั้นมิได้ตั้งตัวแทนผู้รับมอบอำนาจไว้หรืออาจมีการตั้งตัวแทนผู้รับมอบอำนาจทั่วไปไว้และสัญญาตัวแทนระงับสิ้นไป หรือปรากฏว่าตัวแทนผู้รับมอบอำนาจทั่วไปได้จัดการทรัพย์สินนั้นในลักษณะที่อาจเสียหายแก่บุคคลที่ไม่อยู่

ความสามารถของบุคคล

1. กรณีผู้ไม่อยู่ หลักเกณฑ์ในการถือว่าเป็นผู้ไม่อยู่ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 48 มีดังนี้
 - พนักงานอัยการหรือผู้มีส่วนได้เสีย เช่น คู่สมรส บุตร ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ในการจัดการทรัพย์สินร้องขอต่อศาล
 - เมื่อศาลได้รับการร้องขอ ศาลจะสั่งให้ทำการอย่างหนึ่งอย่างใดไปพลางก่อนตามที่จำเป็น เพื่อจัดการทรัพย์สินของบุคคลผู้ไม่อยู่นั้น
 - หากว่าผู้ไม่อยู่นั้นไปเสียจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่และไม่มีผู้ใดได้รับข่าวเกี่ยวกับบุคคลนั้น ประการใดเลยเป็นเวลาล่วงเลยไปหนึ่งปีนับแต่นั้น หรือหนึ่งปีนับแต่วันมีผู้ใดพบเห็นหรือได้รับทราบข่าวมาเป็นครั้งสุดท้าย หากว่าพนักงานอัยการ หรือผู้มีส่วนได้เสียร้องขอให้ศาลมีการตั้ง ผู้จัดการทรัพย์สิน ของผู้ไม่อยู่ขึ้นก็ได้

ความสามารถของบุคคล

1. กรณีผู้ไม่อยู่ หลักเกณฑ์ในการถือว่าเป็นผู้ไม่อยู่ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 48 มีดังนี้

หน้าที่ของผู้จัดการทรัพย์สิน

- จัดการทำบัญชีทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ โดยทำให้เสร็จภายในสามเดือนนับแต่วันทราบคำสั่งตั้งของศาล ตาม ป.พ.พ.มาตรา 50, 52 และต้องทำต่อหน้าพยานอย่างน้อย 2 คนพร้อมลงลายมือชื่อรับรองความถูกต้องของบัญชี
- หน้าที่ในการกระทำให้แทนผู้ไม่อยู่โดยมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับตัวแทนรับมอบอำนาจทั่วไป ตาม ป.พ.พ. 801, 802 ซึ่งหากกระทำให้เกินขอบอำนาจ ต้องขออนุญาตต่อศาลและเมื่อศาลสั่งอนุญาตแล้วจึงกระทำการนั้นได้
- ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรหรืออัยการหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร้องขอต่อศาล ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้จัดการหาประกันไว้เพื่อการที่จัดทำและเพื่อส่งคืนทรัพย์สินที่มอบไว้ และในการส่งมอบทรัพย์สินนั้นต้องรายงานสภาพความเป็นอยู่แห่งทรัพย์สินของผู้ไม่อยู่ด้วย

ความสามารถของบุคคล

การสิ้นสุดของผู้จัดการทรัพย์สิน

1) เพราะเหตุตัวผู้ไม่อยู่นั้น

- ผู้ไม่อยู่นั้นกลับมา
- ผู้ไม่อยู่มิได้กลับมาแต่ได้จัดการทรัพย์สินหรือแต่งตั้งตัวแทนเพื่อจัดการทรัพย์สินของตนเองแล้ว
- ได้ความแน่ชัดว่าผู้ไม่อยู่นั้นถึงแก่ความตายหรือศาลมีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ

2) เพราะเหตุของผู้จัดการทรัพย์สิน

- ผู้จัดการทรัพย์สินลาออกหรือถึงแก่ความตาย
- ผู้จัดการทรัพย์สินเป็นคนไร้ความสามารถ
- ผู้จัดการทรัพย์สินเป็นคนล้มละลาย
- เสมือนไร้ความสามารถ ศาลถอดถอนผู้จัดการทรัพย์สิน

ความสามารถของบุคคล

2. กรณีที่ถือว่าสาบสูญ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 61 กำหนดหลักเกณฑ์ที่ศาลจะสั่งให้บุคคลเป็นคนสาบสูญ คือ

- ถ้าบุคคลผู้หนึ่งผู้ใดไปเสียจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาดังนี้
 - ห้าปีหรือสองปีนับแต่ วันที่มีการรบสิ้นสุดลง ถ้าบุคคลนั้นอยู่ในการรบหรือสงครามแลหายไปในการรบหรือสงครามดังกล่าว หรือ วันที่ยานพาหนะที่บุคคลนั้นเดินทาง อับปาง ถูกทำลายหรือสาบสูญไป เช่น เครื่องบินตก เรือโดยสารล่ม หรือรถไฟชนกัน หรือ วันที่เหตุอันตรายต่อชีวิต ได้ผ่านพ้นไป ถ้าบุคคลนั้นตกอยู่ในอันตราย เช่น อัคคีภัย วัตภัย อุทกภัย
- ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอต่อศาล
- ศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนสาบสูญได้ และให้ถือว่าบุคคลนั้นถึงแก่ความตายเมื่อครบกำหนดระยะเวลา ห้า หรือสองปี ตามเงื่อนไขข้างต้น

ความสามารถของบุคคล

- ผลของการที่ศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ
 - ถือเป็นเหตุหย่า ตามป.พ.พ. มาตรา 1516(5)
 - ถือเป็นการสิ้นสุดของอำนาจปกครองบุตรตามป.พ.พ. มาตรา 1566(1)
 - มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาทตาม ป.พ.พ. มาตรา 1599, 1600, 1602
- ศาลอาจถอนคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญได้ตามมาตรา 63 คือ
 - บุคคลที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญนั้นยังมีชีวิตอยู่ เช่นมาปรากฏตัวหรือส่งข่าวให้ครอบครัวทราบ
 - บุคคลที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญได้ถึงแก่ความตายในเวลาอื่นผิดไปจากเวลาที่กฎหมายสันนิษฐานไว้

ความสามารถของบุคคล

- นิติบุคคล หมายถึง กลุ่มคนที่สมมติขึ้นเพื่อรวมตัวกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่ตั้งใจไว้เพื่อรวมทุน รวมความคิด โดยให้มีสภาพคล้ายบุคคลเพราะต้องมีการก่อตั้ง การดำเนินงาน และเลิกไปในที่สุดเช่นเดียวกับบุคคล
- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 65 นิติบุคคลจะมีขึ้นได้ก็แต่ด้วยอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ได้แก่
 - ทบวงการเมือง
 - วัดวาอาราม
 - ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียน
 - บริษัทจำกัด
 - สมาคม
 - มูลนิธิ
 - นิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นด้วยกฎหมายอื่น

ความสามารถของบุคคล

- ทบวงการเมือง ตาม พ.ร.บ.ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 ได้กำหนดให้ สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง ทบวงซึ่งสังกัดหรือไม่สังกัดนายกรัฐมนตรี หรือกระทรวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเป็นกรม ซึ่งสังกัดหรือไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงหรือทบวง มีฐานะเป็นนิติบุคคล
- การจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคจัดแบ่งออกเป็นจังหวัดและอำเภอ จังหวัดนั้นเป็นนิติบุคคล ส่วนอำเภอนั้นไม่เป็นนิติบุคคล เพราะไม่มีกฎหมายใดกำหนดไว้

ความสามารถของบุคคล

การจัดระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

- องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มีสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดและนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ดำเนินกิจการ
- เทศบาลเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แบ่งออกเป็นเทศบาลตำบล เทศบาลเมืองและเทศบาลนคร
- องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารตำบล พ.ศ. 2537
- กรุงเทพมหานคร เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528
- เมืองพัทยา เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542

ความสามารถของบุคคล

- วัดวาอาราม หมายถึง วัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ 2507 ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม เมื่อได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้วจึงมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทน
- วัดในศาสนาอื่นจะมีฐานะเป็นนิติบุคคลต่อเมื่อได้จดทะเบียนตามกฎหมายนั้นๆ แล้ว เช่น พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัด บาทหลวงโรมันคาทอลิก ในกรุงสยาม รศ.120

ความสามารถของบุคคล

ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้ว ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1012 อันว่าสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปตกลงเข้ากันเพื่อทำกิจการร่วมกันด้วยประสงค์จะแบ่งปันกำไร อันจะพึงได้แต่กิจการที่ทำนั้น ซึ่งแบ่งเป็นสองชนิดคือ

- ห้างหุ้นส่วนสามัญ คือ ห้างหุ้นส่วนประเภทผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันเพื่อหนี้ทั้งปวงของหุ้นส่วนโดยไม่มีจำกัด ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1025 ห้างหุ้นส่วนสามัญนี้เมื่อได้จดทะเบียนแล้ว ก็จัดเป็นนิติบุคคล ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1015
- ห้างหุ้นส่วนจำกัด ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1077 มีผู้ถือหุ้นสองจำพวก
 - ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคน ซึ่งมีจำกัดความรับผิดชอบเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนรับจะลงหุ้นในห้างหุ้นส่วนนั้นจำพวกหนึ่ง
 - ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคนซึ่งต้องรับผิดชอบร่วมกันในบรรดาหนี้ของห้างหุ้นส่วนไม่มีจำกัดจำนวนอีกจำพวกหนึ่ง

ความสามารถของบุคคล

- บริษัทจำกัด ได้แก่ บริษัทประเภทที่สร้างขึ้นด้วยการแบ่งทุนเป็นหุ้นที่มีมูลค่าเท่าๆกัน ผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถืออยู่ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1096 เมื่อบริษัทจดทะเบียนแล้วย่อมมีสภาพเป็นนิติบุคคล
- สมาคม ตาม ป.พ.พ. มาตรา 78 การก่อตั้งสมาคมเพื่อกระทำการใดๆ อันมีลักษณะต่อเนื่องร่วมกัน และมีใช้เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน ต้องมีข้อบังคับและจดทะเบียนจึงจะเป็นนิติบุคคล
- มูลนิธิ ได้แก่ ทรัพย์สินที่จัดสรรไว้โดยเฉพาะสำหรับวัตถุประสงค์เพื่อการกุศล สาธารณะ การศาสนา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี การศึกษาหรือเพื่อสาธารณะประโยชน์อย่างอื่น โดยมีได้มุ่งหาประโยชน์แบ่งปันกัน และได้จดทะเบียน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 110
- นิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นโดยกฎหมายอื่น เช่น องค์การหรือรัฐวิสาหกิจ การประปาส่วนภูมิภาค

ความสามารถของบุคคล

สิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคล

- สิทธิและหน้าที่ภายในขอบวัตถุประสงค์ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 66 นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่างๆต้องตามบทบัญญัติทั้งปวงแห่งกฎหมายภายในขอบวัตถุประสงค์ของตนดังมีกำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง
- สิทธิและหน้าที่ซึ่งว่าโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดา ตาม ป.พ.พ. มาตรา 67 ภายในบังคับแห่งบทมาตราก่อนนี้นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่เหมือนบุคคลธรรมดา เว้นเสียแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งว่าโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น

ความสามารถของบุคคล

การจัดการนิติบุคคล

- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 70 นิติบุคคลต้องมีผู้แทนคนหนึ่งหรือหลายคนทั้งนี้ตามที่กฎหมายข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งจะได้กำหนดไว้ ความประสงค์ของนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยผู้แทนของนิติบุคคล
- อำนาจของผู้แทนนิติบุคคล ย่อมมีกำหนดไว้ในกฎหมาย หากมีผู้จัดการหลายคนต้องเป็นไปตามเสียงข้างมาก ตาม ป.พ.พ. มาตรา 71
- ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล ตาม ป.พ.พ. มาตรา 76

ความสามารถของบุคคล

ภูมิลำเนาของนิติบุคคล

- ตาม ป.พ.พ. มาตรา 68, 69 ได้แก่ ถิ่นอันเป็นที่ตั้งของสำนักงานใหญ่หรือที่ตั้งที่ทำการตั้งอยู่ หรือถิ่นที่เลือกเอาเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการตามข้อตกลงหรือตราสาร หรือถิ่นของสำนักงานสาขาในส่วนที่กิจการนั้นได้ทำขึ้น โดยการใดก็ตามที่สามารถกระทำได้โดยอิสระมีความสมบูรณ์ได้ในสาขาของนิติบุคคลนั้นๆ ย่อมต้องถือเอาแหล่งที่มีการทำกิจการนั้นเป็นภูมิลำเนา

การสิ้นสุดสภาพของนิติบุคคล

- ระยะเวลาตามที่ระบุไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง
- สมาชิกตกลงเลิก
- เลิกโดยผลของกฎหมาย เช่น ล้มละลาย
- โดยคำสั่งศาลให้เลิก

สรุป

- เนื้อหาในบทนี้นำเข้าสู่ความรู้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งมีทั้งหมด 6 บรรพ ได้แก่ หลักทั่วไป หนี้ เอกเทศสัญญา ทรัพย์สิน ครอบครัว มรดก โดยเริ่มจากการอธิบายเรื่องบุคคล ซึ่งการมีสภาพบุคคลนั้นถือเป็นผู้ทรงสิทธิด้วย ทั้งนี้บุคคลตามกฎหมายมีสองประเภทคือ บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล โดยบุคคลธรรมดากฎหมายถือว่าหากคลอดและอยู่รอดเป็นทารก ก็มีสภาพบุคคลแล้ว รวมถึงการมีสิ่งประกอบสภาพบุคคล เช่น ชื่อ สัญชาติ ภูมิลำเนา ความสามารถของบุคคล เช่นการเป็นผู้เยาว์ ผู้เสมือนไร้ความสามารถ ผู้ไร้ความสามารถ อันจำเป็นต้องมีผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์และผู้อนุบาลในการทำการแทนในเรื่องต่างๆ สถานะของบุคคลและการสิ้นสภาพบุคคล เช่น การตาย การเป็นผู้ไม่อยู่ หรือ ผู้สาบสูญตามกฎหมายที่ได้มีการบัญญัติไว้

แบบฝึกหัด

1. บุคคลตามกฎหมายมีกี่ประเภท จงอธิบาย
2. ในกรณีบุคคลธรรมดา สภาพบุคคลเกิดขึ้นเมื่อใด และมีสิ่งประกอบอะไรบ้าง
3. การสิ้นสภาพของบุคคลเกิดจากอะไรได้บ้าง จงอธิบาย
4. การทำนิติกรรมของผู้เยาว์ ผู้เสมือนไร้ความสามารถ ผู้ไร้ความสามารถ จะสมบูรณ์ได้ด้วยเงื่อนไขใด จงอธิบาย

เอกสารอ้างอิง

- ดิเรก ควรสมาคม. (2564). **ความรู้ทั่วไปและหลักการพื้นฐานทางกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2559). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- มานิตย์ จุมปา. (2564). **ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รวินท์ ลีละพัฒนนะ. (2556). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม. (2561). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา
- วิณัฏฐา แสงสุขและฐิติพร ลิ้มแหลมทอง. (2555). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเกียรติ วรปัญญาอนันต์. (2562). **ความรู้กฎหมายทั่วไป กฎหมายในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

บทที่ 7 นั้น

อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี

วิชาเฉพาะด้านบังคับ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Disclaimer: หากพบว่ามี การคัดลอกผลงานจากที่ใดๆ โดยไม่มีการอ้างอิง ในสื่อการสอนนี้ ข้าพเจ้า
อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี ขอเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

หนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย บรรพที่ 2 ว่าด้วยหนี้

- หนี้ ไม่ได้มีการให้ความหมายไว้แต่สามารถอธิบายได้ว่า เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่าย คือฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ลูกหนี้” อีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “เจ้าหนี้” ที่มีบทบาทหน้าที่ต่อกันในการกระทำ งดเว้นการกระทำ หรือ การโอนกรรมสิทธิ์ส่งมอบทรัพย์สินระหว่างกัน บางครั้งอาจเรียกหนี้ในอีกคำหนึ่งว่า “สิทธิเรียกร้อง” หรือ “บุคคลสิทธิ”
- หนี้ หรือ สิทธิเรียกร้อง หรือบุคคลสิทธิ ถือเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ และเมื่อบุคคลใดตาย ทรัพย์สินก็จะตกทอดเป็นกองมรดก

หนี้

ตามป.พ.พ.มาตรา 194 วางหลักไว้ว่า ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อนึ่งการชำระหนี้ด้วยงดเว้นการอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีได้

- หนี้ตามความหมายดังกล่าวจึงมีขอบเขตที่กว้างกว่า เพราะมิได้หมายถึงการกู้หนี้ยืมสินกันเท่านั้น
- หนี้ดังกล่าวต้องเป็นการผูกพันทางกฎหมายระหว่างบุคคลต่อบุคคล ในกรณีนี้อาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้
- ดังนี้ หนี้จึงมีลักษณะที่สำคัญสามประการคือ
 - ต้องมีเจ้าหนี้และลูกหนี้
 - ต้องมีความผูกพันในกฎหมายอันก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ในเรื่องหนี้
 - ต้องมีวัตถุแห่งหนี้

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ มีอยู่ด้วยกันสามประเภท ไม่ว่าจะมาจากมูลเหตุที่เป็นสัญญาหรือมูลเหตุตามกฎหมาย คือ

1. การกระทำ
2. การงดเว้นการกระทำ
3. โอนกรรมสิทธิ์ส่งมอบทรัพย์สิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 หมวด 1 จึงวางหลักของการกำหนดวัตถุประสงค์ให้แน่นอนชัดเจน เพื่อให้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้มีความชัดเจนในการใช้อำนาจตามกฎหมาย ในการเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้

วัตถุแห่งหนี้

วัตถุแห่งหนี้ สามารถจำแนกเป็นกรณีดังต่อไปนี้

1. กรณีทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งหนี้เป็นทรัพย์สินที่ไม่แน่นอนหรือทรัพย์สินทั่วไป
 - ลักษณะของทรัพย์สินที่ยังไม่แน่นอน คือ ทรัพย์สินที่ระบุเป็นเพียงประเภท
 - ผลตามกฎหมายของทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ให้เป็นทรัพย์สินที่แน่นอน
2. กรณีหนี้เงิน
 - หนี้เงินที่ถูกกำหนดไว้เป็นเงินตราต่างประเทศ
 - หนี้เงินเป็นเงินตราที่ไม่ใช้แล้ว
3. กรณีการอันพึงชำระหนี้มีหลายอย่าง

วัตถุแห่งหนี้

วัตถุแห่งหนี้ สามารถจำแนกเป็นกรณีดังต่อไปนี้

1. กรณีทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งหนี้เป็นทรัพย์สินที่ไม่แน่นอนหรือทรัพย์สินทั่วไป
 - ลักษณะของทรัพย์สินที่ยังไม่แน่นอน คือ ทรัพย์สินที่ระบุเป็นเพียงประเภท เช่น นาย ก.ตกลงขายข้าวสารให้นาย ข.จำนวนหนึ่งกระสอบตามราคาที่ตกลงกัน ระบุเพียงประเภทแต่ไม่ได้กำหนดชนิด ซึ่งถ้าตามสภาพของนิติกรรมหรือตามเจตนาไม่อาจกำหนดได้ว่า ทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งหนี้ต้องเป็นชนิดใดแล้วมาตรา 195 กำหนดให้ลูกหนี้มีหน้าที่ส่งมอบทรัพย์สินประเภทชนิดปานกลาง
 - ผลตามกฎหมายของทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ให้เป็นทรัพย์สินที่แน่นอน ในกรณีการสูญหายหรือเสียหายต่อตัวทรัพย์สิน หากเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งแล้ว ผลตามกฎหมายคือไม่มีทรัพย์สินใด ๆ มาแทนที่ได้อีก ดังนั้นถือเป็นการพ้นวิสัยในการชำระหนี้ แต่หากยังเป็นทรัพย์สินที่ไม่แน่นอน ยังสามารถหาทรัพย์สินทดแทนอื่นมาชำระหนี้ได้ ไม่พ้นวิสัย

วัตถุประสงค์

2. กรณีหนี้เงิน เงินตราที่ใช้ชำระหนี้ถือเป็นทรัพย์สินทั่วไป ไม่มีปัญหาของคุณภาพหรือชนิด
 - หนี้เงินที่ถูกกำหนดไว้เป็นเงินตราต่างประเทศ ตามมาตรา 196 วางหลักไว้ว่า ถ้าหนี้เงินได้แสดงไว้เป็นเงินต่างประเทศ ท่านว่าจะส่งใช้เป็นเงินไทยก็ได้ การคิดอัตราการแลกเปลี่ยน ให้คิดตามอัตราการแลกเปลี่ยน ณ สถานที่และในเวลาที่ใช้เงิน
 - หนี้เงินเป็นเงินตราที่ไม่ใช้แล้ว ตามมาตรา 197 วางหลักไว้ว่า ถ้าหนี้เงินจะพึงใช้อันเป็นชนิดที่ยกเลิกไม่ใช้แล้ว ให้ชำระหนี้ด้วยสกุลเงินที่ใช้บังคับได้ในเวลาที่ชำระหนี้

วัตถุประสงค์

3. กรณีการอ้างพิงชำระหนี้มีหลายอย่าง เช่น กรณีเจ้าหนี้ยอมให้ลูกหนี้ชำระหนี้เงินด้วย
ข้าวสารหนึ่งกระสอบ หรือทำงานชดใช้ให้หนึ่งเดือนแทนหนี้เงิน ตามมาตรา 198 วางหลัก
ไว้ว่า สิทธิที่จะเลือกทำการอย่างใดนั้นตกอยู่แก่ฝ่ายลูกหนี้ เว้นแต่จะตกลงกันกำหนดไว้
เป็นอย่างอื่น

หลักความรับผิดชอบของลูกหนี้

1. หลักเกณฑ์ใช้สิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ 2 ประการคือ หนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว และลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้
 - 1.1 หนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้ว ตามมาตรา 203 วางหลักไว้ว่า ถ้าเวลาอันพึงชำระหนี้มีได้กำหนดไว้ หรืออนุมานจากพฤติการณ์ทั้งปวงก็ไม่ได้ไซ้ร้ ท่านว่าเจ้าหนี้อย่อมจะเรียกให้ชำระหนี้ได้โดยพลัน และลูกหนี้ก็ย่อมจะชำระหนี้ของตนได้โดยพลันดุษกัน
ถ้าได้กำหนดเวลาไว้ เจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้ก่อนเวลานั้นหาได้ไม่ แต่ฝ่ายลูกหนี้จะชำระหนี้ก่อนกำหนดนั้นก็ได้

หลักความรับผิดชอบของลูกหนี้

1.2 ข้อพิจารณาเกี่ยวกับกำหนดเวลาชำระหนี้

- หลักการของกำหนดเวลาชำระหนี้ ในกรณีสัญญา อาจมีเงื่อนไขเวลาในการชำระหนี้เพื่อให้ลูกหนี้ได้เตรียมตัวก่อนวันครบกำหนดชำระ ดังนั้นเจ้าหนี้จะทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนเวลาไม่ได้ แต่หากครบกำหนดแล้วลูกหนี้ไม่ชำระ ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในการชำระหนี้ล่าช้าและอาจตกเป็นลูกหนี้ผิดนัดได้
- ผลของกำหนดเวลาชำระหนี้มีหลายประการ คือ
 - เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้ชำระหนี้ได้ต่อเมื่อหนี้ครบกำหนดชำระ
 - กรณีสัญญาต่างตอบแทน การไม่ชำระหนี้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระ อาจทำให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งใช้สิทธิปฏิเสธ ไม่ยอมใช้หนี้ต่างตอบแทนได้

หลักความรับผิดชอบของลูกหนี้

- ผลของกำหนดเวลาชำระหนี้มีหลายประการ คือ
 - การพิจารณาผิดนัดของลูกหนี้ กรณีหนี้เงิน ผลต่อเนื่องของการไม่ชำระคือการคิดดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัด ตามมาตรา 224
 - กำหนดระยะเวลาหรืออายุความของสิทธิเรียกร้อง กฎหมายกำหนดแตกต่างกันตามประเภทของสิทธิเรียกร้อง ระยะเวลาของอายุความที่ป.พ.พ.กำหนดไว้นานที่สุดคือ 10 ปีตามมาตรา 193/30 หากเจ้าหนี้ไม่ใช้สิทธิเรียกร้องหรือฟ้องร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้จะขาดอายุความ อันมีผลทำให้ลูกหนี้ใช้ สิทธิปฏิเสธไม่ชำระหนี้ได้ตามมาตรา 193/10

หลักความรับผิดชอบของลูกหนี้

- ผลของกำหนดเวลาชำระหนี้มีหลายประการ คือ
 - สภาพสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความหรือหนี้ที่ขาดอายุความ ยังคงสภาพเป็นหนี้ตามกฎหมาย ไม่ได้ทำให้หนี้ระงับไป การชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องซึ่งขาดอายุความแล้วไม่ว่ามากน้อยเพียงใดไม่สามารถเรียกคืนได้ตามมาตรา 193/28 และไม่มีสิทธิเรียกให้คืนทรัพย์สินตามหลักลาภมิควรได้ ตามมาตรา 408 (3) แม้ว่าผู้ชำระหนี้จะไม่ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้วก็ตาม
- การผ่อนเวลาชำระหนี้
 - ผลของการเปลี่ยนเวลาการชำระหนี้ที่มีการเปลี่ยนก่อนเวลาชำระหนี้ คือ กำหนดเวลาชำระหนี้มีการขยายเวลาออกไป เป็นการเพิ่มเวลาในการชำระหนี้ ซึ่งมีผลสองประการ หนึ่งสิทธิในการเรียกร้องการชำระหนี้เลื่อนออกไป ความรับผิดชอบของลูกหนี้ยังไม่เกิดขึ้นตามกำหนดเวลาเดิม สอง สำหรับกรณีมีการค้าประกัน เจ้าหนี้นยอมผ่อนเวลาการชำระหนี้ทำให้ผู้ค้าประกันหลุดพ้นจากความรับผิด ตามมาตรา 700

หลักความรับผิดชอบของลูกหนี้

- การผ่อนชำระหนี้

- ผลของการเปลี่ยนเวลาการชำระหนี้ที่มีการเปลี่ยนภายหลังการผิติดนัดชำระหนี้แล้ว เสมือนว่าเจ้าหนี้ได้ต่อสัญญาใหม่อีกฉบับหนึ่ง โดยหนี้เดิมยังมีอยู่ ถ้ามีการให้ลูกหนี้รับสภาพหนี้ไว้ อายุความของหนี้นั้นก็สะดุดหยุดลง เริ่มนับอายุความใหม่ หากมีการประนีประนอมยอมความ หนี้ระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ก็เป็นไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความ

การเปลี่ยนวันชำระหนี้หลังผิติดนัดไม่ใช่กรณีของการผ่อนเวลาชำระหนี้ จึงไม่เข้าหลักตามมาตรา 700 ถ้ามีผู้ค้ำประกัน ความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกันเกิดขึ้นแล้ว ผู้ค้ำประกันไม่หลุดพ้นจากความรับผิดชอบ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ได้ทันที ตามมาตรา 686

หลักความรับผิดชอบของลูกหนี้

1.3 ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ การที่ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ ตามกฎหมายถือว่าลูกหนี้ทำไม่สำเร็จในการชำระหนี้ ซึ่งมีได้หลายกรณี เช่น

- กรณีเมื่อถึงกำหนดเวลาการชำระหนี้ ลูกหนี้ชำระไม่ถูกต้องตามความประสงค์ของมูลหนี้ เช่น ความรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขาย ตามมาตรา 472 ผู้ขายต้องรับผิดชอบทั้งที่รู้หรือไม่รู้ว่าคุณภาพชำรุดบกพร่องนั้นมีอยู่
- กรณีเมื่อถึงกำหนดเวลาการชำระหนี้ ลูกหนี้ยังไม่ชำระ แต่ลูกหนี้ยังไม่ผิดนัด เช่น หนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระแต่ไม่แน่นอนชัดเจน อาจมีข้อโต้แย้งระหว่างคู่กรณีได้ว่าถึงกำหนดเวลาแล้วเมื่อใด
- กรณีเมื่อถึงกำหนดเวลาการชำระหนี้ ลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้จนได้ชื่อว่าเป็นลูกหนี้ผิดนัด

หลักความรับผิดชอบของลูกหนี้

2. หลักการผิดนัดของลูกหนี้

2.1 หลักการเป็นลูกหนี้ผิดนัด ลูกหนี้จะตกเป็นลูกหนี้ผิดนัดในสามกรณี

กรณีที่1 ลูกหนี้ผิดนัดโดยคำเตือนของเจ้าหนี้ ตามมาตรา 204 วรรคหนึ่ง

กรณีที่2 ลูกหนี้ผิดนัดโดยไม่ต้องเตือน เพราะมีการกำหนดวันชำระหนี้ตามวันปฏิทิน ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามวันดังกล่าว ก็ได้ชื่อว่าเป็นลูกหนี้ผิดนัดทันที

กรณีที่3 ลูกหนี้ผิดนัดในมูลหนี้ละเมิด ตามมาตรา 206 วางหลักไว้ว่า ในกรณีนี้อันเกิดแต่มูลละเมิด ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดมาแต่เวลาที่ทำละเมิด

หลักความรับผิดชอบของลูกหนี้

2. หลักการผิดนัดของลูกหนี้

2.2 ข้อยกเว้นที่ทำให้ลูกหนี้ยังไม่ตกเป็นลูกหนี้ผิดนัด

- ข้ออ้างตามมาตรา 205 วางหลักไว้ว่า ตราบใดการชำระหนี้หนี้ยังมิได้กระทำลง เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ตราบนั้นลูกหนี้ยังหาว่าได้มีการผิดนัดไม่ เช่น ลูกหนี้รับจ้างทำของแต่เกิดเจ็บป่วยไม่สามารถทำของให้สำเร็จตามเวลาได้
- เจ้าหนี้ผิดนัด มี 2 กรณีคือ
 - เจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ ตามมาตรา 207
 - เจ้าหนี้ไม่เสนอชำระหนี้ตอบแทน ตามมาตรา 210

หลักความรับผิดของลูกหนี้

3. หลักความรับผิดของลูกหนี้ที่ไม่ชำระหนี้

3.1 หลักความรับผิดทั่วไป ตามมาตรา 215 วางหลักไว้ว่า เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไซ้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นก็ได้ เช่น การส่งมอบทรัพย์สินที่ชำระครบพร้อม การชำระหนี้ผิดสถานที่

3.2 หลักความรับผิดเฉพาะ ตามมาตรา 216 เจ้าหนี้มีสิทธิบอกปิดไม่รับชำระหนี้และเรียกค่าสินไหมทดแทน มาตรา 217 ลูกหนี้ผิดนัดแล้วและเกิดความเสียหายในระหว่างผิดนัดเนื่องจากลูกหนี้ประมาทเลินเล่อ ทำให้การชำระหนี้เป็นอันพ้นวิสัย มาตรา 224 กำหนดให้คิดดอกเบี้ยสำหรับหนี้เงินในกรณีผิดนัด และมาตรา 225 เป็นหนี้เงิน ที่เป็นหนี้ค่าเสียหายที่เกิดจากกรณีส่งมอบทรัพย์สิน

หลักความรับผิดชอบของลูกหนี้

4. หลักการบังคับชำระหนี้

4.1 การบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง ซึ่งต้องอาศัยสิทธิทางศาลในการบังคับหนี้ ตามมาตรา 213 เพื่อกระทำการ งดเว้นกระทำการ หรือการส่งมอบทรัพย์สิน

4.2 การบังคับชำระหนี้โดยการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เช่น มาตรา 213 วรรคสี่ มาตรา 215 ถึง มาตรา 218 นอกจากนี้กฎหมายยังได้วางหลักขอบเขตหรือประเภทของความเสียหายที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบไว้ในมาตรา 222 และมาตรา 223

การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย

การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย หมายถึง เหตุการณ์เกิดขึ้นซึ่งทำให้ปฏิบัติการชำระหนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และกรณีที่เป็นเหตุสุดวิสัยที่จะทำการชำระหนี้ได้ ผลตามกฎหมายจะแบ่งเป็น

1. การชำระหนี้เป็นพันวิสัยก่อนหรือขณะทำนิติกรรม

- นิติกรรมที่สร้างขึ้นเป็นโมฆะ ตามหลักในมาตรา 150 ไม่มีผลตามกฎหมายใดๆเกิดขึ้นเลย
- เมื่อนิติกรรมเป็นโมฆะ ถ้ามีการชำระหนี้ไปแล้ว สามารถเรียกทรัพย์สินคืนได้ ตามหลักกฎหมายของลาภมิควรได้ มาตรา 406 – 419

2. การชำระหนี้เป็นพันวิสัยหลังทำนิติกรรม จะขึ้นอยู่กับว่าใครต้องรับผิดชอบ

- หากกรณีเกิดจากลูกหนี้ ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้น ตามมาตรา 218 แต่หากเป็นพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ตามมาตรา 219

หลักการคุ้มครองป้องกันสิทธิของเจ้าหนี้

1. หลักที่กำหนดให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิของลูกหนี้ที่จะเรียกร้องมาซึ่งทรัพย์สิน ตามมาตรา 233 -236
2. หลักที่กำหนดให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิของตนเพิกถอนนิติกรรมที่ลูกหนี้ได้ทำลงเพื่อทำให้กองทรัพย์สินของลูกหนี้ลดลง ซึ่งทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบที่จะไม่ได้รับชำระหนี้ ซึ่งเรียกว่า การเพิกถอนกลฉ้อฉลตามมาตรา 237 – 240
3. สิทธิยึดหน่วง ตามมาตรา 241 – 250 เพื่อให้เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินที่ลูกหนี้ส่งมอบไว้จนกว่าลูกหนี้จะชำระหนี้ให้เสร็จสิ้นเชิง

หลักการคุ้มครองป้องกันสิทธิของเจ้าหนี้

1. การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ ตามมาตรา 233 คือสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ที่ครบกำหนดชำระแล้ว ลูกหนี้ไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้อง ทำให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์ และการนี้ต้องไม่เป็นการส่วนตัวของลูกหนี้โดยแท้
- เจ้าหนี้ต้องใช้สิทธิทางศาล ฟ้องจำเลยในนามของตนเองแทนลูกหนี้ ให้ศาลเรียกลูกหนี้เข้ามาในคดี ตามมาตรา 234 และเจ้าหนี้สามารถเรียกได้เต็มจำนวนหนี้ ตามมาตรา 235
 - ทรัพย์สินใดๆที่ได้มาจากการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ ให้ตกอยู่แก่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิได้รับชำระหนี้โดยตรงจากจำเลย ยกเว้น หนี้ระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว หนี้ระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้เป็นหนี้เงิน และหนี้ระหว่างลูกหนี้กับจำเลยต้องเป็นหนี้เงินเช่นกัน

หลักการคุ้มครองป้องกันสิทธิของเจ้าหนี้

2. การเพิกถอนกลฉ้อฉล ตามมาตรา 237 – 240 คือการที่ลูกหนี้กระทำนิติกรรมอันมีวัตถุประสงค์เป็นสิทธิในทรัพย์สิน ซึ่งทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ อีกทั้งลูกหนี้และผู้ที่ได้ลาภงอกรู้ว่าเป็นทางทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ
 - เจ้าหนี้ต้องฟ้องผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ ลูกหนี้ ผู้ได้ลาภงอก และบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอให้ศาลเพิกถอนนิติกรรมที่เป็นการฉ้อฉล การฟ้องร้องนี้ต้องกระทำภายในอายุความ 1 ปีนับแต่เวลาที่เจ้าหนี้ได้รู้ต้นเหตุอันเป็นมูลให้เพิกถอน และภายใน 10 ปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นกลฉ้อฉล ตามมาตรา 240
 - ผลที่ได้คือ ทรัพย์สินกลับสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ดั้งเดิมเพื่อบังคับชำระหนี้ต่อไป แต่การเพิกถอนนี้จะไม่กระทบต่อบุคคลภายนอกที่ได้รับสิทธิมาโดยสุจริตก่อนการฟ้องคดีขอเพิกถอนและเสียค่าตอบแทน

หลักการคุ้มครองป้องกันสิทธิของเจ้าหนี้

3. สิทธิยึดหน่วง ตามมาตรา 241 – 250 เพื่อให้เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินที่ลูกหนี้ส่งมอบไว้จนกว่าลูกหนี้จะชำระหนี้ให้เสร็จสิ้นเชิง
 - หลักเกณฑ์ในการมีสิทธิยึดหน่วงได้คือ เจ้าหนี้มีการครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นที่ลูกหนี้ส่งมอบให้ และมีหนี้อันเป็นคุณประโยชน์แก่เจ้าหนี้เกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งครองนั้น ทั้งนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว
 - ผลของสิทธิยึดหน่วง เพื่อการชำระหนี้โดยสิ้นเชิง ตามมาตรา 244 หากทรัพย์สินนั้นมีดอกผลสามารถเก็บดอกผลใช้หนี้ก่อนเจ้าหนี้อื่น ตามมาตรา 245
 - หน้าที่ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยว คือ ต้องไม่เอาทรัพย์สินออกใช้ในกรณีที่ไม่จำเป็น ตามมาตรา 246 วรรคสอง และต้องจัดการดูแลรักษาทรัพย์สินที่ยึดหน่วงตามสมควร

หลักการคุ้มครองป้องกันสิทธิของเจ้าหนี้

3. สิทธิยึดหน่วง ตามมาตรา 241 – 250 เพื่อให้เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินที่ลูกหนี้ส่งมอบไว้จนกว่าลูกหนี้จะชำระหนี้ให้เสร็จสิ้นเชิง
- ความระงับแห่งสิทธิยึดหน่วง เป็นได้หลายกรณีคือ
 - ลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้เสร็จสิ้นเชิง
 - ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงฝ่าฝืนหน้าที่
 - ลูกหนี้ได้หาประกันตามสมควร ตามมาตรา 249
 - การครอบครองทรัพย์สินสูญสิ้นไป ตามมาตรา 250
 - การระงับโดยเหตุอื่น เช่น ทรัพย์สินที่ยึดหน่วงสูญหายหรือถูกทำลาย

การรับช่วงสิทธิ

การรับช่วงสิทธิเป็นการเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ด้วยอำนาจของกฎหมาย เมื่อมีบุคคลที่มีส่วนได้เสียตามกฎหมายมาใช้หนี้แทนลูกหนี้ มีผลให้ได้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้มาเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้
กรณีที่มีการรับช่วงสิทธิ

1. ลูกหนี้ชำระค่าสินไหมทดแทนแก่เจ้าหนี้เต็มตามราคาทรัพย์สินหรือสิทธิซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้แล้ว ลูกหนี้ย่อมเข้าสู่ฐานะผู้รับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ ตามมาตรา 227
2. เจ้าหนี้ผู้มีสิทธิได้รับการชำระหนี้ที่หลังเข้าใช้หนี้เจ้าหนี้ผู้ได้สิทธิรับชำระหนี้ก่อน เพราะมีบุริมสิทธิหรือสิทธิจำนำ จำนอง ตามมาตรา 229 (1)
3. ผู้ได้ไปซึ่งอสังหาริมทรัพย์ที่ติดจำนองใช้หนี้แก่ผู้รับจำนอง ตามมาตรา 229 (2)
4. ผู้มีความผูกพันร่วมกับผู้อื่นหรือเพื่อผู้อื่นเข้าใช้หนี้จึงได้รับช่วงสิทธิ ตามมาตรา 229 (3)

การรับช่วงสิทธิ

กรณีที่มีการรับช่วงสิทธิ

5. ถ้าเจ้านี้นำบังคับยึดทรัพย์ของลูกหนี้ บุคคลผู้ใดเสี่ยงภัยเสียสิทธิในทรัพย์นั้นเพราะการบังคับยึดทรัพย์ บุคคลนั้นมีสิทธิเข้าใช้หนี้และรับช่วงสิทธิ ตามมาตรา 230 วรรค 1
- ผลการรับช่วงสิทธิคือ ผู้รับช่วงสิทธิเข้าสวมสิทธิทั้งหลายในบรรดาที่เจ้านี้เดิมมีอยู่

การรับช่วงทรัพย์

การรับช่วงทรัพย์ คือการเอาทรัพย์สินอันหนึ่งเข้าแทนที่ทรัพย์สินอีกอันหนึ่งในฐานะนิตินัยอย่างเดียวกันกับทรัพย์อันก่อน ตามมาตรา 226 วรรค 2

- เหตุการรับช่วงทรัพย์ อาจเกิดจากการชำระหนี้กลายเป็นอันพัณวิสัย เป็นผลให้ลูกหนี้ได้มาซึ่งของแทนหรือสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือ ทรัพย์สินที่จำนำ จำนองหรืออยู่ในบุริมสิทธิอย่างอื่นได้สูญหาย ถูกทำลาย เป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยทรัพย์สินนั้นมีหน้าที่ชดใช้เงินเพื่อความเสียหาย ตามมาตรา 231
- ผลของการช่วงทรัพย์ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกของแทนหรือค่าสินไหมทดแทน

หนี้แบ่งชำระได้

กรณีหนี้แบ่งชำระได้

1. ลูกหนี้หลายคน

- กรณีมีสัญญา ให้ลูกหนี้แต่ละคนรับผิดชอบไปตามส่วนที่กำหนดไว้ในสัญญา
- กรณีไม่มีสัญญา ให้ลูกหนี้แต่ละคนรับผิดชอบเพียงส่วนเท่าๆกัน

2. เจ้าหนี้หลายคน

- กรณีมีสัญญา ให้เจ้าหนี้แต่ละคนมีสิทธิได้รับการชำระหนี้ตามส่วนที่กำหนดไว้ในสัญญา
- กรณีไม่มีสัญญา ให้เจ้าหนี้แต่ละคนมีสิทธิได้รับการชำระหนี้ตามส่วนเท่าๆกัน

ลูกหนี้ร่วม

ลูกหนี้ร่วม คือการที่มีลูกหนี้หลายราย อาจเกิดจากนิติกรรมสัญญาหรือกฎหมายอื่น ความรับผิดชอบของลูกหนี้ร่วมต่อเจ้าหนี้ มีดังนี้

- สิทธิของเจ้าหนี้ในการเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้คนใดคนหนึ่งโดยสิ้นเชิง ตามมาตรา 291
- ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งปฏิบัติกรทำให้หนี้ระงับ เป็นผลให้ลูกหนี้คนอื่นได้รับประโยชน์ด้วย ตามมาตรา 292
- เจ้าหนี้ปลดหนี้ให้ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง เป็นผลให้ลูกหนี้คนอื่นได้รับประโยชน์เพียงเท่าส่วนของลูกหนี้ที่ได้ปลดหนี้ ตามมาตรา 293
- เจ้าหนี้ผิดนัดต่อลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ย่อมเป็นคุณประโยชน์ต่อลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย ตามมาตรา 294
- เหตุส่วนตัวเป็นไปเพื่อคุณและโทษเฉพาะลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ตามมาตรา 295

เจ้าหนี้ร่วม

เจ้าหนี้ร่วม คือการที่มีเจ้าหนี้หลายราย อาจเกิดจากนิติกรรมสัญญาหรือกฎหมายเช่น เจ้าของร่วม ถูกละเมิดต่อทรัพย์สินที่มีกรรมสิทธิ์ร่วมกัน ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหนี้ร่วมกับลูกหนี้ มีดังนี้

- เจ้าหนี้แต่ละคนมีสิทธิเรียกลูกหนี้ชำระหนี้สิ้นเชิงโดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าหนี้ร่วมคนอื่น ตามมาตรา 298
- ลูกหนี้มีสิทธิเลือกชำระหนี้แก่เจ้าหนี้คนใดก็ได้ แม้ทั้งที่เจ้าหนี้คนหนึ่งได้ยื่นฟ้องเรียกชำระหนี้ไว้แล้ว
- เหตุในลักษณะคดี ตามมาตรา 299 วรรค 1 และวรรค 2
- เหตุส่วนตัว ตามมาตรา 299 วรรค 3

หนี้แบ่งชำระไม่ได้

- กรณีลูกหนี้หลายคน ลูกหนี้เหล่านี้ต้องรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วม ตามมาตรา 301
- กรณีเจ้าหนี้หลายคน ลูกหนี้ต้องปฏิบัติตามการชำระหนี้ให้ได้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้เหล่านี้ทั้งหมด
- เจ้าหนี้แต่ละคนจะเรียกชำระหนี้ได้ก็แต่เพื่อได้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้ด้วยกันหมดทุกคน
- เจ้าหนี้แต่ละคนจะเรียกให้ลูกหนี้วางทรัพย์ได้ก็แต่เพื่อได้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้ด้วยกันหมดทุกคน

ความระงับแห่งหนี้

ความระงับแห่งหนี้ ประกอบไปด้วย

1. การชำระหนี้ สามารถทำได้โดยลูกหนี้หรือบุคคลภายนอก เว้นแต่สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บุคคลภายนอกชำระหนี้แทน เช่น จิตรกรที่รับวาดภาพ เมื่อจิตรกรที่รับงานไม่สามารถวาดได้ตามหลักไม่สามารถหาบุคคลอื่นมาวาดแทนได้ ส่วนในกรณีเจ้าหนี้ เป็นผู้มีสิทธิในการรับชำระหนี้ แต่เจ้าหนี้ก็สามารถมอบหมายให้ผู้อื่นเป็นตัวแทนในการรับชำระหนี้ได้
 2. การปลดหนี้ เป็นนิติกรรมระงับสิทธิที่เจ้าหนี้แสดงเจตนาสละสิทธิเรียกร้องในหนี้ต่อลูกหนี้โดยไม่มีสิ่งตอบแทนหรือโดยเสน่หา
- โดยการที่เจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ อาจเป็นรูปแบบการทำเป็นหนังสือ การเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้หรือการขีดฆ่าเอกสาร

ความระงับแห่งหนี้

ความระงับแห่งหนี้ ประกอบไปด้วย

3. การหักกลบลบหนี้ เป็นกรณีที่ลูกหนี้และเจ้าหนี้ต่างเป็นหนี้ซึ่งกันและกัน โดยเอาหนี้ของตนหักจากอีกฝ่ายหนึ่ง โดยที่สภาพแห่งหนี้เปิดช่องให้ทำได้ สิ่งที่ใช้ในการชำระหนี้เป็นอย่างเดียวกัน และหนี้ทั้งสองฝ่ายถึงกำหนดชำระแล้ว
 - โดยคู่กรณีฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่งก็มีผลสมบูรณ์แล้ว และกรณีนี้ ไม่มี “แบบ” ของการแสดงเจตนาหักกลบลบหนี้
4. การแปลงหนี้ใหม่ คือการเปลี่ยนสาระแห่งหนี้ โดยอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงตัวเจ้าหนี้ ลูกหนี้ วัตถุแห่งหนี้ โดยทำเป็นสัญญาระหว่างคู่กรณีที่เกี่ยวข้อง เช่น นาย ก. กู้เงินจากนาย ข. เป็นจำนวน 300,000 บาท ต่อมา นาย ก.และนาย ข.ตกลงทำสัญญากันใหม่ โดยนาย ก.จะขอชำระหนี้นาย ข. เป็นรถยนต์แทน

ความระงับแห่งหนี้

ความระงับแห่งหนี้ ประกอบไปด้วย

5. หนี้เคลื่อนกลิ้งกัน เป็นกรณีที่บุคคลคนเดียวกันเป็นทั้งลูกหนี้และเจ้าหนี้รายเดียวกัน กฎหมายจึงให้หนี้นั้นเคลื่อนกลิ้งกันไป หมายความว่าไม่ต้องมีการชำระหนี้ตนเอง ตามมาตรา 353

สรุป

- เนื้อหาในบทนี้กล่าวถึงเรื่อง “หนี้” อันเป็นความผูกพันในกฎหมายระหว่างบุคคลสองฝ่ายคือ เจ้าหนี้และลูกหนี้ โดยเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามการชำระหนี้ด้วยการกระทำ งดเว้นการกระทำหรือการส่งมอบทรัพย์สิน ประเภทของหนี้ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของลูกหนี้และเจ้าหนี้ วิธีการชำระหนี้ การบังคับการชำระหนี้ การคุ้มครองป้องกันสิทธิของเจ้าหนี้ ลูกหนี้ผิดนัด ลูกหนี้หลายราย เจ้าหนี้หลายราย การรับช่วงสิทธิ การรับช่วงทรัพย์สิน และการระงับแห่งหนี้ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการตามกฎหมายที่เริ่มตั้งแต่การก่อหนี้ บทบาทหน้าที่ที่มีร่วมกัน รวมถึงกระบวนการเพื่อให้หนี้สิ้นสุดหรือระงับไป

แบบฝึกหัด

1. ตามป.พ.พ.มาตรา 194 วางหลักไว้ว่า ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อนึ่งการชำระหนี้ด้วยงดเว้นการอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีได้ ตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้น นักศึกษาเข้าใจอย่างไร จงอธิบาย
2. วัตถุแห่งหนี้สามารถจำแนกเป็นกี่กรณี อะไรบ้าง จงอธิบาย
3. การผ่อนเวลาการชำระหนี้กับการที่หนี้ครบกำหนดชำระแล้ว และเจ้าหนี้กำหนดวันชำระหนี้ใหม่ เหมือนหรือแตกต่างกันในทางกฎหมายอย่างไร จงอธิบาย
4. จงอธิบายถึงกระบวนการที่ทำให้หนี้ระงับสิ้นไป

เอกสารอ้างอิง

- ดาราพร ธีระวัฒน์ (2563). กฎหมายหนี้: หลักทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษา
กฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2559). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ปราโมทย์ จารุณิล. (2556). กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พรรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์. (2559). หนี้: บทเบ็ดเสร็จทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- รวินท์ ลีละพัฒนะ. (2556). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน

เอกสารอ้างอิง

- ศนันท์กรณ์ โสติพิพันธุ์. (2565). คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- เสนีย์ ปราโมช. (2561). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค1-2)กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน

2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

บทที่ 8 ทฤษฎีและทฤษฎีสิน

อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี

วิชาเฉพาะด้านบังคับ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Disclaimer: หากพบว่ามี การคัดลอกผลงานจากที่ใด ๆ โดยไม่มีการอ้างอิง ในสื่อการสอนนี้
ข้าพเจ้า อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี ขอเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

- ตามป.พ.พ. มาตรา 137 ทรัพย์สินหมายความว่าวัตถุมีรูปร่าง
- ตามป.พ.พ. มาตรา 138 ทรัพย์สินหมายความว่ารวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้

ประเด็นสำคัญคือที่ อาจมีราคาและถือเอาได้ ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ถือว่าเป็นทรัพย์สิน เช่น ตัวเราที่เป็นมนุษย์ แม้จะมีรูปร่างแต่ไม่อาจมีราคาซื้อขายกันได้ ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ใช่ทรัพย์สิน หรือทรัพย์สิน แต่หากมีการแยกอวัยวะออกมาเป็นส่วนๆจากร่างกาย เช่น เส้นผมหากได้ตัดขายย่อมมีราคาและอาจถือเอาได้

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

ประเภทของทรัพย์สิน

1. อสังหาริมทรัพย์
2. สงหากริมทรัพย์
3. ทรัพย์แบ่งได้
4. ทรัพย์แบ่งไม่ได้
5. ทรัพย์นอกพาณิชย์

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

1. อสังหาริมทรัพย์ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 139 บัญญัติว่า อสังหาริมทรัพย์หมายความว่า ที่ดินและทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดินมีลักษณะเป็นการถาวรหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น และหมายความรวมถึงทรัพย์สินอันเกี่ยวกับที่ดิน หรือทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดินหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้นด้วย ซึ่งเราสามารถแยกเป็นรายละเอียดดังนี้
 - ที่ดิน คือพื้นดินทั่วไปที่มีอาณาเขต พึงกำหนดได้เป็นส่วนกว้าง ยาว แต่ไม่หมายรวมถึงดินที่ขุดขึ้นมา
 - ทรัพย์อันติดกับที่ดิน มีลักษณะเป็นการถาวร ได้แก่
 - ทรัพย์อันติดกับที่ดินโดยธรรมชาติ เช่น ไม้ยืนต้นที่ปลูกลงในที่ดิน
 - ทรัพย์ที่ติดกับที่ดินโดยมีผู้นำมาติดไว้ เช่น ตึก สะพาน หอนาฬิกา

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

- ทรัพย์ซึ่งประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน คือทรัพย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของที่ดินบนพื้นโลกตามสภาพธรรมชาติ เช่น กรวด ทราย แร่โลหะต่างๆ
- ทรัพย์สิทธิอันเกี่ยวกับที่ดิน หรือทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดินหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน ทรัพย์สิทธินี้คือทรัพย์สิทธิที่กฎหมายก่อตั้งไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 เช่น กรรมสิทธิในที่ดิน สิทธิตำน้ำในโรงเรียน

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สินและทรัพย์สิน

2. สंहามิทรัพย์สิน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 140 สंहามิทรัพย์สินหมายความว่า ทรัพย์สินอื่นนอกจากอสังหามิทรัพย์สินและหมายความรวมถึงสิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นด้วย ประเภทของสंहามิทรัพย์สิน อาจแบ่งได้เป็นสองประเภทคือ

- สंहามิทรัพย์สินทั่วไป คือทรัพย์สินที่มีลักษณะเคลื่อนที่ได้ด้วยแรงกำลังธรรมชาติ หรือโดยแรงกำลังกายภาพแห่งทรัพย์สินนั้น เช่น รถยนต์ ตู้เย็น พัดลม
- สंहามิทรัพย์สินพิเศษ เช่น เรือกำป๋นมีระวางตั้งแต่หกตันขึ้นไป เรือกลไฟ หรือเรือยนต์ที่มีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป แพ และสัตว์พาหนะ คือช้าง ม้า วัว ควาย ลา ล่อ ซึ่งการทำนิติกรรมกับสंहามิทรัพย์สินชนิดพิเศษ ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

ลักษณะและผลของกฎหมายที่แตกต่างของสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์

อสังหาริมทรัพย์	สังหาริมทรัพย์
โดยเฉพาะที่ดิน ต้องมีเจ้าของเสมอ	ไม่จำเป็นต้องมีเจ้าของเสมอไป
ทรัพย์สิทธิบางอย่างเกิดได้ เช่น ภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเก็บกิน สิทธิเหนือพื้นดิน	-
แย่งการครอบครองหรือการครอบครองปรปักษ์นั้น ระยะเวลาที่จะได้กรรมสิทธิ์ของอสังหาริมทรัพย์นั้นยาวนานกว่า	-
การได้กรรมสิทธิ์ต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด	โดยทั่วไปไม่ต้องทำตามแบบ
เรื่องแดนกรรมสิทธิ์ เฉพาะแค่อสังหาริมทรัพย์เท่านั้นที่มีทั้งเหนือพื้นดินและใต้พื้นดิน	ไม่มีแดนกรรมสิทธิ์
ไม่ให้คนต่างด้าวได้กรรมสิทธิ์	ไม่มีกฎหมายควบคุม

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

3. ทรัพย์แบ่งได้ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 141 ทรัพย์แบ่งได้ หมายความว่า ทรัพย์อันอาจแยกออกจากกันเป็นส่วนๆ ได้จริงถนัดชัดแจ้ง แต่ละส่วนได้รูปบริบูรณ์ลำพังตัว ตัวอย่างเช่น ผ้าเป็นพับๆ สามารถตัดแบ่งเป็นเมตรได้
4. ทรัพย์แบ่งไม่ได้ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 142 ทรัพย์แบ่งไม่ได้ หมายความว่า ทรัพย์อันจะแยกออกจากกันไม่ได้ นอกจากเปลี่ยนแปลงภาวะของทรัพย์และหมายความรวมถึงทรัพย์ที่มีกฎหมายบัญญัติว่าแบ่งไม่ได้ด้วย ซึ่งมีสองลักษณะคือ
- ทรัพย์ที่แบ่งไม่ได้โดยสภาพ คือถ้าแบ่งแล้วจะเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพย์นั้นไป เช่น ตึก อาคาร แบ่งแล้วก็เป็นอิฐ ไม้ ไม่ได้รูปบริบูรณ์
 - ทรัพย์ที่แบ่งไม่ได้โดยอำนาจของกฎหมาย หมายความว่า ทรัพย์หรือทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติว่าแบ่งไม่ได้ เช่น หุ่นในบริษัทมหาชน

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

5. ทรัพย์นอกพาณิชย์ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 143 ทรัพย์นอกพาณิชย์ หมายความว่า ทรัพย์ที่ไม่สามารถถือเอาได้ และทรัพย์ที่โอนแก่กันมิได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งตามมาตรานี้ได้แก่ ดวงจันทร์ ดวงดาว สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ที่ธรณีสงฆ์

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

ส่วนอันประกอบของทรัพย์ มีสามลักษณะคือ ส่วนควบ อุปกรณ์ ดอกผล

1. ส่วนควบ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 144 ส่วนควบของทรัพย์ หมายความว่า ส่วนซึ่งโดยสภาพหรือโดยจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นเป็นสาระสำคัญในความเป็นอยู่ของทรัพย์นั้น และไม่อาจแยกจากกันได้ นอกจากจะทำลาย ทำให้บุบสลายหรือทำให้ทรัพย์นั้นเปลี่ยนแปลงรูปทรงหรือสภาพไป เจ้าของทรัพย์ย่อมมีกรรมสิทธิ์ในส่วนควบของทรัพย์นั้น

- ส่วนควบต้องเป็นสาระสำคัญของทรัพย์นั้น เช่น ใบพัดและหางเสือของเรือยนต์ เล่นส์แว่นตา ย่อมเป็นสาระของแว่น
- ส่วนควบต้องมีสภาพไม่อาจแยกออกจากกันได้ เช่น บ้าน ต้องประกอบด้วย เสา คาน กำแพง ประตู หน้าต่าง

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

ข้อยกเว้นที่ไม่เป็นส่วนควบ

- ไม้ล้มลุก คือต้นไม้ที่มีอายุไม่เกินสามปี และธัญชาติคือข้าวต่างๆ อันจะเก็บเกี่ยวรวงผลได้คราวหนึ่งหรือหลายคราวต่อปี
- ทรัพย์ซึ่งติดกับที่ดินหรือติดกับโรงเรือนเพียงชั่วคราวไม่ถือว่าเป็นส่วนควบ เช่นร้านค้าที่ตั้งขึ้นในงานมหกรรมต่างๆชั่วคราว
- โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นอันผู้มีสิทธิในที่ดินของผู้อื่น ใช้สิทธิปลูกสร้างทำลงไว้ในที่ดินนั้น เช่น ทำสัญญาเช่าที่ดินเพื่อสร้างบ้านบนที่ดินนั้น ผู้เช่าย่อมมีสิทธิสร้างบ้านบนที่ดินนั้น บ้านย่อมไม่ตกเป็นส่วนควบของที่ดิน

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

2. อุปกรณ์ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 147 อุปกรณ์ หมายความว่า สิ่งหาริมทรัพย์ซึ่งโดยปกตินิยม เฉพาะถิ่นหรือโดยเจตนาจัดแจงของเจ้าของทรัพย์ที่เป็นประธาน เป็นของใช้ประจำอยู่กับทรัพย์ ที่เป็นประธานเป็นอาจณ เพื่อประโยชน์แก่การจัดดูแล ใช้สอยหรือรักษาทรัพย์ ที่เป็นประธาน และเจ้าของทรัพย์ได้นำมาสู่ทรัพย์ที่เป็นประธานโดยการนำมาติดต่อหรือปรับเข้าไว้ หรือทำโดย ประการอื่นใดในฐานะเป็นของใช้ประกอบกับทรัพย์ที่เป็นประธานนั้น
- อุปกรณ์ที่แยกออกจากทรัพย์ที่เป็นประธานเป็นการชั่วคราว ก็ยังไม่ขาดจากการเป็นอุปกรณ์ ของทรัพย์ที่เป็นประธานนั้น
 - อุปกรณ์ย่อมตกติดไปกับทรัพย์ที่เป็นประธาน เว้นแต่จะมีการกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

องค์ประกอบที่จะเป็นอุปกรณ์

- อุปกรณ์ต้องมีทรัพย์สินที่เป็นประธานเสียก่อน ทรัพย์สินประธานจะเป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ก็ได้
- อุปกรณ์ต้องเป็นสังหาริมทรัพย์เพียงอย่างเดียว
- ต้องไม่ใช่ทรัพย์สินที่รวมสภาพกับทรัพย์สินที่เป็นประธานจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะจะกลายเป็นส่วนควบไป
- อุปกรณ์ต้องไม่ใช่ทรัพย์สินที่เป็นประธานร่วมกัน เช่น ตะเกียบ ช้อนส้อม
- อุปกรณ์ต้องเป็นทรัพย์สินของเจ้าของเดียวกัน

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

องค์ประกอบที่จะเป็นอุปกรณ์

- อุปกรณ์ต้องเป็นทรัพย์สินที่ใช้เป็นประจำอยู่กับทรัพย์สินที่เป็นประธานนั้นเป็นอาจิน
- อุปกรณ์ซึ่งนำมาใช้ประจำเป็นอาจินอยู่กับทรัพย์สินที่เป็นประธานนั้นต้องนำมาอยู่เป็นประจำเพื่อประโยชน์ในการจัดดูแลใช้สอยหรือรักษาทรัพย์สินที่เป็นประธาน เช่น วิทยุติดรถยนต์ ไม่ใช่ อุปกรณ์
- อุปกรณ์ต้องเป็นทรัพย์สินที่เจ้าของทรัพย์สินเป็นประธานนำมาสู่ตัวทรัพย์สินเป็นประธานในฐานะเครื่องใช้เพื่อประโยชน์ในการดูแลใช้สอยหรือรักษาทรัพย์สินนั้น เช่น มีแว่นตา จึงไปซื้อปลอกแว่นตาสำหรับใช้ใส่แว่นตา ปลอกแว่นตาจึงเป็นอุปกรณ์

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

3. ดอกผล ตามป.พ.พ.มาตรา 148 ดอกผลของทรัพย์สิน ได้แก่ ดอกผลธรรมดาและดอกผลนิตินัย

- ดอกผลธรรมดาหมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์สินซึ่งได้มาจากตัวทรัพย์สิน โดยการมีหรือใช้ทรัพย์สินนั้นตามปกตินิยม และสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์สินนั้น
- ดอกผลนิตินัย หมายความว่าทรัพย์สิน หมายความว่าทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้มาเป็นครั้งคราวแก่เจ้าของทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อการที่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้น และสามารถคำนวณและถือเอาได้เป็นรายวันหรือตามระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้

ดอกผลธรรมดา เช่น ผลไม้ที่ติดอยู่กับต้น ดอกผลนิตินัย เช่น ดอกเบี้ย ค่าเช่า

ป.พ.พ.มาตรา 1336 เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิได้ดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

บุคคลสิทธิกับทรัพย์สิน

- บุคคลสิทธิคือสิทธิที่อยู่เหนือบุคคล เป็นสิทธิบังคับเอาแก่ตัวบุคคลเป็นหลักเพื่อให้บุคคลนั้นกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือส่งมอบทรัพย์สิน ซึ่งในกฎหมายลักษณะนี้เรียกว่าสิทธิเรียกร้อง
- ทรัพย์สิน คือสิทธิที่มีวัตถุแห่งสิทธิเป็นทรัพย์สิน หรือสิทธิที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินโดยตรง เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิจำนอง สิทธิในเครื่องหมายการค้า

การได้มาซึ่งทรัพย์สินมีสองทางคือทางนิตินัยกับทางอื่น ตามป.พ.พ.มาตรา 1299 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

ประเภทของทรัพย์สิน

1. กรรมสิทธิ์ หมายความว่าทรัพย์สินชนิดหนึ่งซึ่งแสดงถึงสิทธิแห่งความเป็นเจ้าของในทรัพย์สินสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

1) กรรมสิทธิ์หรือสิทธิแห่งความเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1336 มีสิทธิ์ดังนี้

- สิทธิใช้สอยทรัพย์สิน
- สิทธิจำหน่ายทรัพย์สิน รวมถึงการซื้อ ขาย แลกเปลี่ยน ทำลาย
- สิทธิได้ดอกผลแห่งทรัพย์สิน
- สิทธิติดตามเอาทรัพย์สินนั้นคืนจากผู้ไม่มีสิทธิที่จะยึดถือ
- สิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้ามาเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

2) การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ เป็นการได้มาโดยนิติกรรมและโดยทางอื่น

- การได้มาโดยนิติกรรม เช่น การซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้
- การได้มาโดยผลของกฎหมาย ได้แก่

- การได้กรรมสิทธิ์โดยหลักส่วนควบ ตามป.พ.พ.มาตรา 1308-1317

○ ส่วนควบโดยธรรมชาติ กรณีที่ดินงอกริมตลิ่ง ตาม มาตรา 1308 ที่ดินแปลงใดเกิดที่งอกริมตลิ่ง ที่งอกย่อมเป็นทรัพย์สินของเจ้าของที่ดินแปลงนั้น

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

○ ส่วนควบโดยการปลูกสร้าง ได้แก่กรณีดังต่อไปนี้

- การสร้างโรงเรือนในที่ดินของผู้อื่นโดยสุจริต ตามมาตรา 1310 วรรคแรก บุคคลใดสร้างโรงเรือนในที่ดินของผู้อื่นโดยสุจริตไซ้ ท่านว่าเจ้าของที่ดินเป็นเจ้าของโรงเรือนนั้นๆแต่ต้องใช้ค่าแห่งที่ดินเพียงที่เพิ่มขึ้นเพราะสร้างโรงเรือนนั้นให้แก่ผู้สร้าง
- การสร้างโรงเรือนในที่ดินของผู้อื่นโดยไม่สุจริต ตามมาตรา 1311 บุคคลใดสร้างโรงเรือนในที่ดินของผู้อื่นโดยไม่สุจริตไซ้ ท่านว่าบุคคลนั้นต้องทำที่ดินนั้นให้เป็นตามเดิมแล้วส่งคืนเจ้าของ เว้นแต่เจ้าของจะให้ส่งคืนตามที่เป็นอยู่ ในกรณีเช่นนี้เจ้าของที่ดินต้องใช้ราคาโรงเรือนหรือใช้ค่าแห่งที่ดินเพียงที่เพิ่มขึ้นเพราะสร้างโรงเรือนนั้นแล้วแต่จะเลือก

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

- การสร้างโรงเรือนรुकล้ำเข้าไปในที่ดินของผู้อื่นโดยสุจริต ตามมาตรา 1312 วรรคแรก บุคคลใดสร้างโรงเรือนรुकล้ำเข้าไปในที่ดินของผู้อื่นโดยสุจริตไซ้ ท่านว่าบุคคลนั้นเป็นเจ้าของโรงเรือนที่สร้างขึ้น แต่ต้องเสียเงินให้แก่เจ้าของที่ดินเป็นค่าใช้จายนั้น และจดทะเบียนสิทธิเป็นภาระจำยอม ต่อมาภายหลังถ้าโรงเรือนนั้นสลายไปทั้งหมด เจ้าของที่ดินจะเรียกให้เพิกถอนการจดทะเบียนเสียก็ได้
- สิทธิของผู้ปลูกโรงเรือนรुकล้ำ กล่าวคือได้เป็นเจ้าของโรงเรือนที่สร้างขึ้น หมายถึงส่วนที่รुकล้ำนั้นและได้สิทธิในการจดทะเบียนภาระจำยอมโดยกฎหมายบังคับให้เจ้าของที่ดินที่ถูกรุกล้ำต้องยินยอมไปจดทะเบียนภาระจำยอมให้ ส่วนสิทธิของเจ้าของที่ดินที่ถูกรุกล้ำ คือเจ้าของที่ดินที่ถูกรุกล้ำมีสิทธิที่จะเรียกให้เจ้าของโรงเรือนชดใช้เงินค่าใช้ที่ดินให้แก่ตนได้

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

- หน้าที่ของเจ้าของโรงเรือน ต้องชดใช้เงินค่าใช้ที่ดินโดยจะชดใช้เป็นครั้งเดียวหรือเป็นคราวๆ เช่น เป็นปี เป็นเดือน หรือเหมาจ่ายก็ได้ ส่วนหน้าที่ของเจ้าของที่ดินคือยอมจดทะเบียนการะจำยอมในที่ดินส่วนที่ถูก รุกล้ำให้แก่เจ้าของโรงเรือน
- ตามมาตรา 1312 วรรคสอง ถ้าบุคคลผู้สร้างโรงเรือนนั้น กระทำการโดยไม่สุจริต ท่านว่าเจ้าของที่ดินจะ เรียกให้ผู้สร้างรื้อถอนไป และทำที่ดินให้เป็นตามเดิม โดยผู้สร้างเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายก็ได้
- การสร้างสิ่งอื่นในที่ดินของผู้อื่น ตามมาตรา 1314 ท่านให้ใช้บทบัญญัติมาตรา 1310, 1311, 1313 บังคับ ตลอดถึงการก่อสร้างใดๆซึ่งติดที่ดินและการเพาะปลูกต้นไม้ หรือธัญชาติด้วยโดยอนุโลม แต่ข้าวหรือธัญ ชาติอย่างอื่นอันจะเก็บเกี่ยวผลไม้มัคราวหนึ่งหรือหลายคราวต่อปี เจ้าของที่ดินต้องยอมให้บุคคลผู้กระทำ การโดยสุจริตหรือผู้เป็นเจ้าของที่ดินโดยมีเงื่อนไขซึ่งได้เพาะปลูกลงไว้นั้น ครอบครองที่ดินจนกว่าจะเสร็จ การเก็บเกี่ยวโดยใช้เงินคำนวณตามเกณฑ์ค่าเช่าที่ดินนั้นหรือเจ้าของที่ดินจะเข้าครอบครองโดยทันทีโดยใช้ ค่าทดแทนให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งก็ได้

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

- การสร้างสิ่งปลูกสร้าง ตันไม้หรือธัญชาติในที่ดินของตนเองด้วยสัมภาระของผู้อื่น มาตรา 1315
บุคคลใดสร้างโรงเรือนหรือทำการก่อสร้างอย่างอื่นซึ่งติดที่ดิน หรือเพาะปลูกต้นไม้หรือธัญชาติในที่ดินของตนโดยสัมภาระของผู้อื่น ท่านว่าบุคคลนั้นเป็นเจ้าของสัมภาระ แต่ต้องใช้ค่าสัมภาระ
- การเอาสิ่งหาทรัพย์สินของผู้อื่นมารวมเป็นส่วนควบ ตามมาตรา 1316 ถ้าเอาสิ่งหาทรัพย์สินของบุคคลหลายคนมารวมเข้ากันจนเป็นส่วนควบหรือแบ่งแยกไม่ได้ไซ้ ท่านว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นเจ้าของรวมแห่งทรัพย์สินที่รวมเข้ากัน แต่ละคนมีส่วนตามค่าแห่งทรัพย์สินของตนในเวลาที่รวมเข้ากับทรัพย์สินอื่น
- ถ้าทรัพย์สินอันหนึ่งอาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินประธานไซ้ ท่านว่าเจ้าของทรัพย์สินนั้นเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่รวมเข้ากันแต่ผู้เดียว แต่ต้องใช้ค่าแห่งทรัพย์สินอื่นๆ ให้แก่เจ้าของทรัพย์สินนั้น

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

- การได้มาโดยเข้าถือเอาซึ่งสังหาริมทรัพย์ไม่มีเจ้าของ ตามป.พ.พ.มาตรา 1318-1322
- การได้มาซึ่งของตกหาย ทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดและสังหาริมทรัพย์มีค่าซึ่งซ่อนหรือฝังไว้ ตามป.พ.พ.มาตรา 1323-1328 การได้มาซึ่งของตกหาย ต้องส่งมอบทรัพย์สินนั้นแก่ผู้ทำของหาย หรือเจ้าของ หรือผู้มีสิทธิจะรับทรัพย์สินนั้นโดยมิชักช้า หรือ แจ้งแก่บุคคลดังกล่าวโดยไม่ชักช้า หรือ ส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นภายในสามวัน และแจ้งพฤติการณ์ที่ทราบอันอาจเป็นเครื่องช่วยในการสืบหาตัวบุคคลผู้มีสิทธิจะรับทรัพย์สินนั้น

สิทธิเรียกร้องเอารางวัลของผู้เก็บของได้เป็นจำนวนร้อยละ 10 แห่งค่าทรัพย์สินภายในราคาพันบาทและถ้าราคาสูงกว่านั้นขึ้นไปให้คิดให้อีกร้อยละ 5 ในจำนวนที่เพิ่มขึ้น

ถ้าผู้เก็บได้ส่งมอบทรัพย์สินแก่ตำรวจหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ เจ้าของทรัพย์สินยังต้องเสียค่าธรรมเนียมร้อยละ 2.5 แก่กรมตำรวจ แต่ค่าธรรมเนียมนี้ท่านจำกัดไว้ไม่ให้เกินหนึ่งพันบาทตาม มาตรา 1324

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

- ตามมาตรา 1325 ถ้าผู้เก็บได้ซึ่งทรัพย์สินหายได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติมาตรา 1323 แล้วและผู้มีสิทธิจะรับทรัพย์สินนั้นมิได้เรียกเอาภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่เก็บได้ไซ้ร้ ท่านว่ากรรมสิทธิ์ตกแก่ผู้เก็บได้

แต่ถ้าทรัพย์สินที่ไม่มีผู้เรียกเอานั้นเป็นโบราณวัตถุไซ้ร้ กรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินนั้นตกแก่แผ่นดิน แต่ผู้เก็บได้มีสิทธิจะได้รับรางวัลร้อยละสิบแห่งค่าทรัพย์สินนั้น

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

- ตามมาตรา 1327 ภายในบังคับแห่งกฎหมายอาญากรรมสิทธิ์แห่งสิ่งใดๆซึ่งได้ใช้ในการกระทำผิดหรือได้มาโดยการกระทำผิดหรือเกี่ยวกับการกระทำผิดโดยประการอื่น และได้ส่งไว้ในความรักษาของกรมในรัฐบาลนั้นท่านว่าตกเป็นของแผ่นดินถ้าเจ้าของมิได้เรียกเอาภายในหนึ่งปีนับแต่วันส่งหรือถ้าได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้วนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่ถ้าไม่ทราบตัวเจ้าของท่านให้ผ่อนเวลาออกไปเป็นห้าปี

ถ้าทรัพย์สินเป็นของเสียง่าย หรือถ้าหน่วงช้าไว้จะเป็นการเสี่ยงความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายจะเกินส่วนกับค่าของทรัพย์สินนั้นไซ้ ท่านว่ากรมในรัฐบาลจะจัดให้เอาออกขายทอดตลาดก่อนถึงกำหนดก็ได้ แต่ก่อนที่จะขายให้จัดการตามควรเพื่อบันทึกรายการอันเป็นเครื่องให้บุคคลผู้มีสิทธิจะรับทรัพย์สินนั้นอาจทราบว่าเป็นทรัพย์สินของตนและพิสูจน์สิทธิได้ เมื่อขายแล้วได้เงินเป็นจำนวนสุทธิเท่าใดให้ถือไว้แทนตัวทรัพย์สิน

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

- ตามมาตรา 1328 สิ่งหามทรัพย์มีค่าซึ่งซ่อนหรือฝังไว้นั้น ถ้ามีผู้เก็บได้โดยพฤติการณ์ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถอ้างว่าเป็นเจ้าของได้ ให้กรรมสิทธิ์ตกเป็นของแผ่นดิน ผู้เก็บได้ต้องส่งมอบทรัพย์นั้นแก่เจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานเจ้าหน้าที่อื่นแล้วมีสิทธิจะได้รับรางวัลหนึ่งในสามแห่งค่าทรัพย์นั้น
- การได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยสุจริตในพฤติการณ์พิเศษ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1329-1332
 - ได้มาเพราะนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ ตามมาตรา 1329 สิทธิของบุคคลผู้ได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยมีค่าตอบแทนและโดยสุจริตนั้น ท่านว่ามีเสียไปถึงแม้ว่าผู้โอนทรัพย์สินให้จะได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยนิติกรรมเป็นโมฆียะ และนิติกรรมนั้นได้ถูกบอกกล่าวภายหลัง
 - ได้มาเพราะซื้อทรัพย์สินโดยสุจริต ตามมาตรา 1330 สิทธิของบุคคลผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตในการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาล หรือคำสั่งเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ในคดีล้มละลายนั้น ท่านว่ามีเสียไปถึงแม้ภายหลังจะพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นมีใช้ของจำเลยหรือลูกหนี้โดยคำพิพากษาหรือผู้ล้มละลาย

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

- ได้เงินตรามาโดยสุจริต ตามมาตรา 1331 สิทธิของบุคคลผู้ได้เงินตรามาโดยสุจริตนั้น ท่านว่ามีเสียไปถึงแม้ภายหลังจะพิสูจน์ได้ว่าเงินนั้นมีใช้ของบุคคลซึ่งได้โอนให้มา
- ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตจากการขายทอดตลาดหรือในท้องตลาดหรือจากพ่อค้าซึ่งขายของชนิดนั้น ตามมาตรา 1332 บุคคลผู้ซื้อทรัพย์สินมาโดยสุจริตในการขายทอดตลาด หรือในท้องตลาด หรือจากพ่อค้าที่ขายของชนิดนั้น ไม่จำต้องคืนให้แก่เจ้าของแท้จริงเว้นแต่เจ้าของจะขอใช้ราคาที่ซื้อมา
- การได้มาโดยอายุความ ตามมาตรา 1333 เป็นการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่มีผู้ครอบครองกรรมสิทธิ์อยู่แล้ว เป็นกรณีตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 1382-1386 คือการครอบครองปรปักษ์
- มาตรา 1382 บุคคลใดครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นไว้โดยความสงบและโดยเปิดเผยด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาสิบปี ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาห้าปีไซ้รู้ ท่านว่าบุคคลนั้นได้กรรมสิทธิ์

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

- การได้มาซึ่งที่ดินที่รกร้างว่างเปล่า ที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดิน โดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน ตามป.พ.พ.มาตรา 1334 เป็นกรณีที่ที่ดินนั้นเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามมาตรา 1334 (1) โดยหลักแล้วจะได้กรรมสิทธิ์โดยนิติกรรมหรืออายุความมิได้ นอกจากจะเข้ากรณีตามที่กฎหมายที่ดินได้บัญญัติไว้ ตาม พ.ร.บ.ออกโฉนดที่ดิน ตั้งแต่พ.ศ. 2497 ซึ่งประมวลกฎหมายที่ดินอาจให้ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยการจัดสรรของรัฐ ตามมาตรา 27,29-33

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

ประเภทของทรัพย์สิน

2. สิทธิครอบครอง เป็นสิทธิที่บุคคลมีอยู่ในทรัพย์สินในอันที่จะยึดถือทรัพย์สินนั้นเพื่อตน โดยจะยึดถือไว้เองหรือหรือจะให้ผู้อื่นถือทรัพย์สินนั้นไว้ก็ได้

- ผู้มีสิทธิครอบครองมีสิทธิในการปลดเปลื้องการครอบครองโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ผู้มีสิทธิครอบครองย่อมกระทำได้ทันทีโดยมิต้องฟ้องร้องต่อศาล แต่ถ้าผู้รบกวนยังขัดขวางหรือโต้แย้งสิทธิอยู่ผู้มีสิทธิครอบครองต้องใช้สิทธิทางศาลในการฟ้องคดี
- ผู้มีสิทธิครอบครองมีสิทธิเรียกเอาการครอบครองคืนจากผู้ที่ยกการครอบครองโดยมิชอบ
- ผู้มีสิทธิครอบครองมีสิทธิได้ดอกเบี้ย
- ผู้มีสิทธิครอบครองมีสิทธิโอนสิทธิครอบครองได้โดยการส่งมอบทรัพย์สินที่ครอบครอง

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

ประเภทของทรัพย์สิน

3. ภาระจำยอม จำกัดตัดทอนอำนาจกรรมสิทธิ์แห่งเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ให้ลดน้อยลงไป ซึ่งมีอยู่สองประการ

- ได้มาโดยนิติกรรม โดยต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียน เช่น เจ้าของที่ดินแปลงหนึ่งตกลงยินยอมให้เจ้าของที่ดินอีกแปลงหนึ่งใช้เป็นทางผ่าน
- ได้มาโดยอายุความ เช่น เจ้าของที่ดินแปลงหนึ่งเดินผ่านที่ดินอีกแปลงหนึ่งเป็นเวลา 10 ปีขึ้นไป

4. สิทธิอาศัย บุคคลใดได้สิทธิอาศัยในโรงเรือนของบุคคลอื่น บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิอยู่ในโรงเรือนนั้นโดยไม่ต้องเสียค่าเช่า สิทธิอาศัยเป็นนิติกรรมอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์ จึงต้องทำเป็นหนังสือจดทะเบียน โดยมีกำหนดเวลาหรือตลอดชีพของผู้อยู่อาศัยก็ได้

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์และทรัพย์สิน

ประเภทของทรัพย์สิน

5. สิทธิเหนือพื้นดิน เจ้าของที่ดินอาจให้เป็นคุณแก่บุคคลอื่นในการเป็นเจ้าของโรงเรือนและสิ่งปลูกสร้าง โดยต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียน
6. สิทธิเก็บกิน ผู้ทรงสิทธิมีแต่เพียงสิทธิครอบครองใช้และถือเอาประโยชน์จากอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่น เช่น บิดามารดายกที่ดินให้บุตรแต่ขอสิทธิในการเก็บค่าเช่า ถ้าผู้ทรงสิทธิถึงแก่ความตาย สิทธินั้นก็สิ้นไป
7. ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ คือเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ยังครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ แต่มีหน้าที่ต้องแบ่งปันผลประโยชน์ในทรัพย์สินนั้นไปให้อีกบุคคลหนึ่ง เช่น ลูกหนี้เจ้าของห้องแถวทำหนังสือและจดทะเบียนยอมให้เจ้าหนี้มีสิทธิในค่าเช่าห้องของตน เป็นต้น

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน

ข้อแตกต่างระหว่างทรัพย์สินกับบุคคลสิทธิ

- ทรัพย์สินมีวัตถุแห่งสิทธิเป็นทรัพย์สิน หรือเป็นสิทธิที่มีอยู่เหนือตัวทรัพย์สินบังคับเอา กับทรัพย์สินนั้นโดยตรง ส่วนบุคคลสิทธินั้น วัตถุแห่งสิทธิเป็นการกระทำหรืองดเว้นกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งโดยตรง หรือส่งมอบทรัพย์สินแห่งสิทธิเหนือตัวบุคคลหรือผู้สืบสิทธิหรือทายาท
- ทรัพย์สินก่อตั้งขึ้นด้วยอำนาจกฎหมายโดยตรง คือกฎหมายต้องบัญญัติรับรู้ไว้ ส่วนบุคคลสิทธิก่อตั้งขึ้นด้วยสัญญาหรือนิติเหตุ คือละเมิด จัดการงานนอกสั่งหรือลาภมิควรได้
- ทรัพย์สินก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลทั่วไป คือบุคคลทั่วไปต้องยอมรับ ไม่รบกวนสิทธิของเจ้าของในอันที่จะครอบครองทรัพย์สินนั้นโดยปกติสุข ส่วนบุคคลสิทธิเป็นหน้าที่ของลูกหนี้ที่จะกระทำหรืองดเว้นการกระทำตามความผูกพันที่ตนได้ก่อให้เกิดหนี้ขึ้น
- ทรัพย์สินไม่อาจสิ้นสุดไปด้วยการไม่ใช้

สรุป

- เนื้อหาในบทนี้อธิบายถึงทรัพย์และทรัพย์สิน ความหมายของทรัพย์และทรัพย์สิน ประเภทของทรัพย์สิน อันได้แก่อสังหาริมทรัพย์ สงหาริมทรัพย์ ทรัพย์แบ่งได้ ทรัพย์แบ่งไม่ได้และทรัพย์นอกพาณิชย์ นอกเหนือจากตัวทรัพย์และทรัพย์สินแล้วยังมีส่วนอันประกอบกับทรัพย์สินซึ่งได้แก่ ส่วนควบ อุปกรณ์และดอกผล ซึ่งส่วนควบคือสิ่งที่ประกอบกับทรัพย์สิน ไม่สามารถแยกจากตัวทรัพย์สินได้และเป็นสาระสำคัญของทรัพย์สินนั้น ส่วนอุปกรณ์เป็นของใช้ประจำอยู่กับทรัพย์ที่เป็นประธานเป็นอาจินแต่สามารถแยกออกจากทรัพย์ประธานได้ ดอกผลได้แก่ ดอกผลธรรมดาและดอกผลนิตินัย นอกจากนี้ยังอธิบายถึงบุคคลสิทธิและทรัพย์สินสิทธิ ประเภทของทรัพย์สินสิทธิ

แบบฝึกหัด

1. ทรัพย์แบ่งได้กับทรัพย์แบ่งไม่ได้คืออะไร จงอธิบายถึงความแตกต่าง
2. จงอธิบายความแตกต่างระหว่างส่วนควบและอุปกรณ์
3. เมื่อได้มาซึ่งของตกหาย จะต้องดำเนินการอย่างไร และหากผู้ที่เป็นเจ้าของไม่มาแสดงตนว่าเป็นเจ้าของ ทรัพย์สินนั้นจะถูกดำเนินการอย่างไร จงอธิบาย
4. จงอธิบายถึงประเภทของทรัพย์สิน

เอกสารอ้างอิง

- อธิพล ศรีประทักษ์. (2566). **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับกายวิภาค**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา
- ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2559). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พินิจ ทิพย์มณี. (2558). **หลักกฎหมายธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- รวินท์ ลีละพัฒนนะ. (2556). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม. (2561). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา
- วิเชียร วิทยอุดม. (2559). **กฎหมายธุรกิจ**. นนทบุรี: ธนัชการพิมพ์

เอกสารอ้างอิง

- วิณัฏฐา แสงสุขและฐิติพร ลิ้มแหลมทอง. (2555). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมคิด บางโม. (2556). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: เอส เค บุ๊คส์
- สราวุธ ปติยาศักดิ์. (2555). **คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม

2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

บทที่ 9 ครอบครัวและมรดก

อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี

วิชาเฉพาะด้านบังคับ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Disclaimer: หากพบว่ามี การคัดลอกผลงานจากที่ใด ๆ โดยไม่มีการอ้างอิง ในสื่อการสอนนี้

ข้าพเจ้า อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี ขอเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

การหมั้น

- ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1435 การหมั้นจะทำ ได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์
- ตามป.พ.พ. มาตรา 1436 ผู้เยาว์จะทำการหมั้นได้ต้องได้รับความยินยอมของบุคคลดังต่อไปนี้

(1) บิดาและมารดา ในกรณีที่มิทั้งบิดามารดา

(2) บิดาหรือมารดา ในกรณีที่มารดาหรือบิดาตายหรือถูกถอนอำนาจปกครองหรือไม่อยู่ในสภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอมหรือโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมจากมารดาหรือบิดาได้

(3) ผู้รับบุตรบุญธรรมในกรณีที่ผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม

(4) ผู้ปกครองในกรณีที่ไม่มีบุคคลซึ่งอาจให้ความยินยอมตาม (1) (2) (3) หรือมี แต่บุคคลดังกล่าวถูกถอนอำนาจปกครอง การหมั้นที่ผู้เยาว์ทำ โดยปราศจากความยินยอมดังกล่าวเป็น โหม้ชียะ

กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ของหมั้น

- ตามป.พ.พ.มาตรา 1437 การหมั้นจะสมบูรณ์เมื่อฝ่ายชายได้ ส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินอันเป็นของหมั้นให้แก่หญิงเพื่อเป็นหลักฐานว่าจะสมรสกับหญิงนั้น เมื่อหมั้นแล้วให้ของหมั้นตกเป็นสิทธิแก่หญิง

การสมรส

- สิ้นสุด ตามป.พ.พ.มาตรา 1437 วรรคสาม "สิ้นสุด เป็นทรัพย์สินที่ฝ่ายชายให้แก่บิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรมหรือผู้ปกครองฝ่ายหญิง แล้วแต่กรณี เพื่อตอบแทนการที่หญิงยอมสมรส ถ้าไม่มีการสมรสโดยมีเหตุสำคัญอันเกิดแต่หญิง หรือโดยมีพฤติการณ์ซึ่งฝ่ายหญิงต้องรับผิดชอบ ทำให้ชายไม่สมควรหรือไม่อาจสมรสกับหญิงนั้น ฝ่ายชายเรียกสินสอดคืนได้"

กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

เงื่อนไขในการสมรส

1. เงื่อนไขการสมรสซึ่งหากมีการฝ่าฝืนอาจถูกศาลพิพากษาว่าเป็นโมฆะมี 4 ประการ

- สมรสกับบุคคลวิกลจริต หรือบุคคลไร้ความสามารถ ตามคำสั่งศาล
- สมรสกับญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา หรือกับพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดา
- สมรสโดยปราศจากการยินยอมของชายหญิงคู่สมรส
- สมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายอยู่แล้ว

กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

เงื่อนไขในการสมรส

2. เงื่อนไขสมรสซึ่งหากมีการฝ่าฝืนอาจถูกศาลเพิกถอนด้วยเหตุโมฆียะ

- ชายและหญิงต้องมีอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ แต่ในกรณีที่มีเหตุอันควรศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้
- ผู้เยาว์ที่ทำการสมรสโดยมิได้รับความยินยอมจากบิดา มารดาหรือผู้ปกครอง โดยกฎหมายจำกัดไว้เฉพาะบุคคลที่อาจให้ความยินยอมไว้เช่นเดียวกับการหมั้น
- การสมรสโดยสำคัญผิดตัวคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง

กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

เงื่อนไขในการสมรส

2. เงื่อนไขสมรสซึ่งหากมีการฝ่าฝืนอาจถูกศาลเพิกถอนด้วยเหตุโมฆียะ

- สมรสโดยถูกกลั่นแกล้งถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้ถูกกลั่นแกล้งนั้นก็มิได้สมรส
- สมรสโดยถูกข่มขู่อันถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีการข่มขู่ นั้น จะไม่ทำการสมรส นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามอื่นๆได้แก่ 1) ผู้รับบุตรบุญธรรมจะสมรสกับบุตรบุญธรรมของตนไม่ได้ 2) หญิงที่สามีตายหรือที่การสมรสสิ้นสุดลงด้วยประการอื่น จะทำการสมรสใหม่ได้จนกว่าระยะเวลา 310 วันได้ผ่านพ้นไปนับตั้งแต่วันสิ้นสุดแห่งการสมรส เว้นแต่คลอดบุตรแล้วในเวลานั้น หรือ สมรสกับคู่สมรสเดิม หรือ มีใบรับรองแพทย์ว่ามีได้ตั้งครรภ์ หรือ มีคำสั่งศาลให้สมรสได้

กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างสามีภรรยา

- ต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยา ต้องกินอยู่หลับนอนในเรือนเดียวกัน และมีความสัมพันธ์ทางประเวณีกัน หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบกพร่อง อีกฝ่ายฟ้องหย่าได้
- สามีภรรยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะแห่งตน
- หน้าที่การเป็นผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งในกรณีที่ฝ่ายหนึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ

กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สิน

- สินส่วนตัว ได้แก่ทรัพย์สิน 1) ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอยู่ก่อนสมรส 2) ที่เป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัว เครื่องแต่งกายหรือเครื่องประดับกายตามควรแก่ฐานะ 3) ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรสโดยการรับมรดกหรือโดยการให้โดยเสน่หา 4) ที่เป็นของหมั้นย่อมตกเป็นสิทธิแก่หญิง
- สินสมรส ได้แก่ 1) ทรัพย์สินที่คู่สมรสได้มาระหว่างสมรส 2) ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรสโดยพินัยกรรม โดยระบุว่าเป็นสินสมรส 3) ดอกผลของสินส่วนตัว

กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

นิติกรรมบางประเภทเกี่ยวกับสินสมรสที่สามีภริยาต้องจัดการร่วมกันหรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1476

- ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนอง หรือโอนสิทธิจำนองซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือ สังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้
- ก่อตั้งหรือกระทำให้สิ้นสุดลงทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่งภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกินหรือภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกินสามปี

กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

- ให้อยู่
- ให้โดยเสน่หาเว้นแต่การให้ที่พอควรแก่ฐานะานุรูปของครอบครัวเพื่อการกุศล เพื่อการสังคม หรือตามหน้าที่ศีลธรรมจรรยา
- ประนีประนอมยอมความ
- มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย
- นำทรัพย์สินไปเป็นประกันหรือหลักประกันต่อเจ้าหนี้ที่พนักงานหรือศาล

กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

- หนี้สินของสามีภริยา 1.หนี้สินระหว่างสามีภริยา 2. หนี้ส่วนตัว 3. หนี้ร่วมระหว่างสามีภริยา
- สัญญาก่อนสมรสและสัญญาระหว่างสมรส สามีภริยาสามารถทำสัญญาต่อกัน เช่นสัญญาเกี่ยวกับทรัพย์สิน
- การสิ้นสุดการสมรส เกิดขึ้นได้โดยความตาย ศาลพิพากษาเพิกถอนและการหย่า โดยการหย่ามีสองวิธีคือ 1) หย่าโดยความยินยอม 2) การหย่าโดยคำพิพากษาของศาล ซึ่งปกติเป็นการฟ้องหย่าตาม ป.พ.พ.มาตรา 1516

กฎหมายกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

- สิทธิหน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดามารดา
 - สิทธิในการใช้ชื่อสกุล
 - สิทธิในการได้รับการเลี้ยงดู ให้การศึกษา
 - ห้ามฟ้องบุพการี
 - บุตรมีสิทธิรับมรดกของบิดามารดา
- สิทธิหน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตร
 - มีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษา
 - สิทธิรับมรดกของบุตรโดยเป็นทายาทโดยธรรม
 - มีอำนาจปกครองบุตร

กฎหมายว่าด้วยมรดก

- ตามป.พ.พ. มาตรา 1600 ภายใต้บังคับของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ กองมรดกของผู้ตายได้แก่ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตายตลอดทั้งสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่างๆ เว้นแต่ตามกฎหมายหรือว่าโดยสภาพแล้ว เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้
- จากมาตรา 1600 ข้างต้นสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้
 1. ทรัพย์สิน คือวัตถุที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง ซึ่งมีราคาและอาจถือเอาได้ เช่น ที่ดิน บ้านเรือน รถยนต์ สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ ลิขสิทธิ์ในเครื่องหมายการค้า
 2. สิทธิที่จะเป็นมรดกและตกทอดไปยังทายาทได้
 3. หน้าที่และความรับผิดชอบต่างๆ เช่น หน้าที่ในการชำระหนี้เงินกู้ แต่ทายาทก็ไม่ต้องรับผิดชอบเกินกว่าทรัพย์สินมรดกที่ตกทอดแก่ตน

กฎหมายว่าด้วยมรดก

4. สิทธิหน้าที่หรือความรับผิดชอบของผู้ตายที่จะตกทอดไปยังทายาทดังกล่าวนั้น ตามกฎหมายหรือโดยสภาพแล้วต้องมิใช่เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตาย
- ที่ว่าเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายคือ สิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดชอบ ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติว่าไม่ตกทอดไปยังทายาท เช่น สิทธิอาศัย สิทธิเก็บกิน
 - ส่วนที่เป็นการเฉพาะตัวโดยสภาพ หมายถึงสิทธิหน้าที่ หรือความรับผิดชอบซึ่งผู้ตายต้องกระทำ หรือต้องรับผิดชอบด้วยตนเองโดยสภาพ ไม่อาจโอนไปให้ผู้อื่นกระทำหรือรับผิดชอบแทน เช่น สิทธิตามสัญญาเช่า

กฎหมายว่าด้วยมรดก

การตกทอดของมรดก

- เจ้ามรดกตาย หมายถึงการตายโดยธรรมชาติคือหัวใจหยุดเต้น สมองไม่ทำงาน ส่วนสาเหตุการตายอาจเกิดจากสาเหตุใดก็ได้เช่น แก่ตาย ป่วยตาย ประสบอุบัติเหตุตาย หรือถูกทำร้ายตาย
- เจ้ามรดกถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ โดยมีเหตุ
 - เหตุปกติ เมื่อบุคคลไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาห้าปี
 - เหตุพิเศษ

กฎหมายว่าด้วยมรดก

- เหตุพิเศษ

- เมื่อบุคคลใดได้ไปในการรบหรือสงครามและไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาสองปีนับแต่วันที่การรบหรือสงครามสิ้นสุดลง
- เมื่อบุคคลใดได้เดินทางไปโดยยานพาหนะแล้วยานพาหนะนั้นอัปปาง ถูกทำลายหรือสูญหายไป และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาสองปี นับแต่วันที่ยานพาหนะที่บุคคลนั้นเดินทางอัปปาง หรือถูกทำลายหรือสูญหายไป
- เมื่อบุคคลใดตกอยู่ในอันตรายแห่งชีวิตนอกจากที่ระบุไว้ข้างต้น และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาสองปี นับแต่วันที่อันตรายแก่ชีวิตดังกล่าวได้ผ่านพ้นไป

กฎหมายว่าด้วยมรดก

ผู้มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกตามกฎหมายแบ่งได้สามประเภท คือทายาท ว่าง แ่่นดิน

- ทายาท ได้แก่

1. ทายาทโดยธรรม คือผู้มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกโดยผลของกฎหมาย อันได้แก่ ญาติของผู้ตายและคู่สมรสของผู้ตาย

- ทายาทโดยธรรมที่เป็นญาติ ตามกฎหมายมี 6 ลำดับ แต่ละลำดับมีสิทธิรับมรดกก่อนหลัง เรียงลำดับดังนี้ 1.ผู้สืบสันดาน 2.บิดามารดา 3.พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 4. พี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกัน 5.ปู่ย่าตายาย 6.ลุงป้าน้าอา

กฎหมายว่าด้วยมรดก

- ผู้สืบสันดาน หมายถึงผู้สืบเชื้อสายโดยตรงลงมาทุกชั้นของเจ้ามรดก ซึ่งได้แก่ บุตร หลาน เหลน ลื้อ ของเจ้ามรดก แต่กรณีผู้สืบสันดานต่างชั้นกัน ตามกฎหมายบุตรของเจ้ามรดกเป็นผู้สืบสันดานชั้นสนิทที่สุดจึงตัดผู้สืบสันดานในชั้นถัดไป แต่ผู้สืบสันดานในชั้นถัดไปนั้นยังอาจมีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกได้ก็แต่โดยอาศัยสิทธิในการรับมรดกแทนที่หรือการสืบมรดกเท่านั้น
- สำหรับบุตร หมายถึงบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย ถ้าเจ้ามรดกเป็นบิดาบุตรนั้นต้องเกิดจากบิดามารดา ซึ่งได้จดทะเบียนสมรสกัน แต่ถ้ามารดาเป็นเจ้าของมรดก แม้มารดากับบิดาจะมีได้จดทะเบียนสมรสกัน บุตรนั้นก็บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของมารดา
- บุตรยังรวมถึงบุตรบุญธรรมของเจ้ามรดกด้วย ซึ่งบุตรบุญธรรมดังกล่าวต้องได้รับการจดทะเบียนตามกฎหมายแล้วด้วย และรวมถึงบุตรนอกกฎหมายในกรณีที่บิดามารดามีได้จดทะเบียนสมรสกันแต่บิดามีพฤติการณ์รับรอง เช่นให้ใช้นามสกุล ดังนั้นบุตรนั้นย่อมเป็นบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองจึงมีสิทธิรับมรดก

กฎหมายว่าด้วยมรดก

- บิดามารดา ไม่รวมถึงผู้รับบุตรบุญธรรม ซึ่งกฎหมายไม่ถือเป็นทายาทโดยธรรมในลำดับที่ 2 ของบุตรบุญธรรม และไม่มีสิทธิรับมรดกของเจ้าของมรดกซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของตน
- ทายาทโดยธรรมลำดับก่อนตัดทายาทในลำดับหลัง หมายความว่า หากทายาทโดยธรรมลำดับก่อนยังมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่แล้ว ทายาทโดยธรรมในลำดับถัดไปจะไม่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดก ยกเว้นแต่ผู้สืบสันดานและบิดามารดาของเจ้ามรดกจะไม่ตัดกัน

กฎหมายว่าด้วยมรดก

2. ทายาทโดยพินัยกรรม หมายถึงผู้มีสิทธิในการรับมรดกตามพินัยกรรม

- พินัยกรรมคือการแสดงเจตนาของเจ้ามรดกในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก และกิจการของตน ก่อนตาย เพื่อให้การแสดงเจตนา กำหนดการเผื่อตายนั้นมีผลต่อเมื่อตนถึงแก่ความตายแล้ว ซึ่งการแสดงเจตนาดังกล่าวต้องได้ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1646
- การทำพินัยกรรม กฎหมายกำหนดว่าจะทำได้ก็แต่ตามแบบใดแบบหนึ่งต่อไปนี้ คือ พินัยกรรมแบบธรรมดา พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง พินัยกรรมแบบเอกสารลับ พินัยกรรมแบบทำด้วยวาจา ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1655-1663

กฎหมายว่าด้วยมรดก

- ผู้ทำพินัยกรรมที่เป็นผู้เยาว์ จะทำได้เมื่อมีอายุ 15 ปีบริบูรณ์ หากฝ่าฝืนพินัยกรรมนั้นเป็นโมฆะ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1703
- คนวิกลจริต พินัยกรรมที่บุคคลผู้ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นคนวิกลจริตแต่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้น จะเสียเปล่าตกเป็นโมฆะก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำวิกลจริตอยู่ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1704 วรรคสอง
- พินัยกรรมที่บุคคลไร้ความสามารถทำขึ้นนั้นเป็นโมฆะ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1704 วรรคหนึ่ง
- พินัยกรรมที่คนเสมือนไร้ความสามารถทำขึ้น มีผลสมบูรณ์

กฎหมายว่าด้วยมรดก

- วัด มีสิทธิรับมรดกของภิกษุที่มรณภาพได้ แม้พระภิกษุมิได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกของตนให้แก่วัดก็ตาม แต่ต้องประกอบด้วยเงื่อนไขสามประการคือ
 1. มรดกดังกล่าวต้องเป็นทรัพย์สินที่พระภิกษุได้มาระหว่างที่บวชเป็นพระภิกษุอยู่ ถ้าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาก่อนบวชก็ไม่เป็นมรดกแก่วัด
 2. มรดกดังกล่าวพระภิกษุต้องมิได้ทำพินัยกรรมยกให้แก่ผู้ใดและมีให้จำหน่ายไประหว่างที่พระภิกษุมิชีวิตอยู่
 3. พระภิกษุดังกล่าวต้องมีภูมิลำเนาอยู่ที่วัดนั้น

กฎหมายว่าด้วยมรดก

- วัด มีสิทธิรับมรดกของภิกษุที่มรณภาพได้ แม้พระภิกษุมิได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกของตนให้แก่วัดก็ตาม แต่ต้องประกอบด้วยเงื่อนไขสามประการคือ
 1. มรดกดังกล่าวต้องเป็นทรัพย์สินที่พระภิกษุได้มาระหว่างที่บวชเป็นพระภิกษุอยู่ ถ้าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาก่อนบวชก็ไม่ใช่เป็นมรดกแก่วัด
 2. มรดกดังกล่าวพระภิกษุต้องมีได้ทำพินัยกรรมยกให้แก่ผู้ใดและมีให้จำหน่ายไประหว่างที่พระภิกษุมีชีวิตอยู่
 3. พระภิกษุดังกล่าวต้องมีภูมิลำเนาอยู่ที่วัดนั้น
- แผ่นดิน ในกรณีที่ดินบุคคลใดถึงแก่ความตายลงโดยที่บุคคลนั้นไม่มีทายาทโดยธรรมและมีได้ทำพินัยกรรมยกมรดกของตนให้แก่ผู้ใด หรือมิได้ทำพินัยกรรมให้จัดตั้งมูลนิธิโดยใช้มรดกของตนเป็นทรัพย์สินในการดำเนินการของมูลนิธิแล้ว มรดกของบุคคลนั้นย่อมตกทอดแก่แผ่นดิน

กฎหมายว่าด้วยมรดก

การเสียสิทธิรับมรดก

- การถูกจำกัดมิให้รับมรดก เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ทายาทโดยธรรมหรือโดยพินัยกรรมหมดความเป็นทายาทซึ่งมีสิทธิในการรับมรดก ทั้งนี้เพราะทายาทดังกล่าวได้ยกย้ายปิดบังทรัพย์สินมรดกหรือเป็นผู้ประพฤติน่าไม่สมควร ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1605, 1606
- การตัดมิให้รับมรดก เป็นกรณีที่เจ้ามรดกมีความประสงค์จะไม่ให้ทายาทของตนได้รับมรดก โดยการแสดงเจตนาชัดแจ้งในพินัยกรรมหรือโดยทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ เช่น นายอำเภอ ซึ่งทายาทที่จะถูกตัดมิให้รับมรดกนี้จะมีได้เฉพาะทายาทโดยธรรมเท่านั้น ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1608

กฎหมายว่าด้วยมรดก

การเสียสิทธิรับมรดก

- การสละมรดก คือการที่ทายาทโดยธรรมหรือทายาทตามพินัยกรรม ได้แสดงเจตนาที่จะไม่รับทรัพย์สินมรดกส่วนที่ตกได้แก่ตน โดยการสละมรดกนั้นจะกระทำได้เมื่อเจ้ามรดกตายแล้ว และการสละมรดกนั้นต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็นหนังสือมอบให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1612, 1613, 1619
- อายุความมรดก เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดอายุความในการฟ้องขอแบ่งมรดก ไม่ว่าในฐานะทายาทโดยธรรม หรือทายาทผู้รับพินัยกรรม รวมถึงเจ้าหนี้ของเจ้ามรดก ซึ่งต้องฟ้องภายในอายุความ 1 ปี นับแต่วันที่รู้ว่าเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย แต่ไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันที่เจ้ามรดกตาย
- การจัดการและการแบ่งปันทรัพย์สินมรดก ต้องร้องขอต่อศาลให้มีผู้จัดการมรดก จึงสามารถจะทำได้ หากเจ้ามรดกมิได้ทำพินัยกรรมไว้

สรุป

- เนื้อหาในบทนี้อธิบายถึงครอบครัว ซึ่งเริ่มจากการหมั้นและการสมรส การหมั้นจะทำให้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ ของหมั้นจะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของฝ่ายหญิง ส่วนสินสอดเป็นทรัพย์สินที่ฝ่ายชายให้แก่บิดามารดาของฝ่ายหญิงเพื่อเป็นการตอบแทนที่หญิงยอมสมรสด้วย หากฝ่ายชายไม่สามารถสมรสกับหญิงนั้นด้วยสาเหตุที่เกิดจากหญิง ฝ่ายชายสามารถเรียกสินสอดคืนได้ เมื่อสมรสแล้วต่างฝ่ายต่างมีบทบาทหน้าที่ในฐานะสามี ภรรยา มีหน้าที่ในการดูแลซึ่งกันและกันตามฐานานุกรม จัดการทรัพย์สิน ซึ่งแยกเป็นทรัพย์สินส่วนตัว หรือสินสมรส และหนี้สิน สิทธิที่ต้องดูแลเกี่ยวกับบุตร รวมถึงการจัดการเรื่องพินัยกรรม มรดก

แบบฝึกหัด

1. ของหมั้นและสินสอดมีความหมายว่าอย่างไร จงอธิบายถึงความแตกต่าง
2. การสมรสที่เป็นโมฆะเกิดจากเงื่อนไขใดได้บ้าง จงอธิบาย
3. ทายาทโดยธรรมทางกฎหมายมีใครบ้าง จงอธิบาย
4. ผู้มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกตามกฎหมายแบ่งได้กี่ประเภท อะไรบ้าง จงอธิบาย

เอกสารอ้างอิง

- ประทีป ทับอรรถานนท์. (2563). **คู่มือการจัดการมรดกด้วยตนเอง**. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพฯ ปับลิชชิ่ง
- ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2559). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พัจณา เพชรรัตน์. (2560). **กฎหมายมรดก ทายาทและส่วนแบ่งมรดก**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
- เปรียบ หุตารังกูร. (2566). **คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก**. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ไพโรจน์ กัมพูสิริ. (2562). **หลักกฎหมายมรดก**. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

- รวินท์ ลีละพัฒนะ. (2556). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- วิณัฏฐา แสงสุขและจิตติพร ลิ้มแหลมทอง. (2555). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่. (2557). **มรดก: ภาควทฤษฎี ปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม

2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

บทที่ 10 เอกเทศสัญญา

อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี

วิชาเฉพาะด้านบังคับ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Disclaimer: หากพบว่ามี การคัดลอกผลงานจากที่ใดๆ โดยไม่มีการอ้างอิง ในสื่อการสอนนี้

ข้าพเจ้า อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี ขอเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

เอกเทศสัญญา

เอกเทศสัญญา คือสัญญาที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 กำหนดรายละเอียดไว้เป็นการเฉพาะ เพราะเป็นสัญญาที่ใช้กันทั่วไป ได้แก่

- ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้
- เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ
- จ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน
- ยืม ฝากทรัพย์สิน
- ค้ำประกัน จำนอง จำนำ
- เกือบของในคลังสินค้า นายหน้า
- ประนีประนอมยอมความ การพนันและขั้นต่อ
- บัญชีเดินสะพัด ประกันภัย
- ตัวเงิน
- หุ้นส่วนบริษัท

ประเภทของสัญญา

สัญญา สามารถแบ่งโดยอาศัยหลักการแห่ง “หนี้” และ “ค่าตอบแทนระหว่างคู่สัญญา” ดังนี้

- สัญญาต่างตอบแทน – สัญญาไม่ต่างตอบแทน
- สัญญามีค่าตอบแทน - สัญญาไม่มีค่าตอบแทน

ประเภทของสัญญา

สัญญาต่างตอบแทน – สัญญาไม่ต่างตอบแทน

- สัญญาต่างตอบแทน คือสัญญาที่ทั้งสองฝ่ายเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน เช่น สัญญาซื้อขาย ผู้ขายยินยอมที่จะขาย พร้อมโอนกรรมสิทธิ์และส่งมอบทรัพย์สิน ส่วนผู้ซื้อตกลงซื้อและชำระราคา หรือ สัญญาเช่าทรัพย์สิน ผู้เช่ามีหนี้ที่จะต้องชำระให้แก่ผู้ให้เช่า ผู้ให้เช่าต้องให้ผู้เช่าได้ใช้หรือได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่า
- สัญญาไม่ต่างตอบแทน คือ สัญญาที่คู่กรณีแต่เพียงฝ่ายเดียวต้องปฏิบัติ เช่น สัญญากู้ยืม ผู้กู้ต้องชำระเงินต้นและดอกเบี้ยให้กับผู้ให้กู้ตามสัญญา

ประเภทของสัญญา

สัญญามีค่าตอบแทน – สัญญาไม่มีค่าตอบแทน

- สัญญามีค่าตอบแทน คือสัญญาที่คู่กรณีได้รับผลประโยชน์จากสัญญานั้น เช่น สัญญาซื้อขาย ผู้ขายได้รับประโยชน์จากราคาทรัพย์สินที่ขาย ผู้ซื้อได้ทรัพย์สินที่ซื้อ
- สัญญาไม่ต่างตอบแทน คือ สัญญาที่คู่กรณีแต่เพียงฝ่ายเดียวได้รับประโยชน์ เช่น สัญญาให้โดยเสน่หา

ซื้อขาย

การซื้อขายเป็นนิติกรรมสองฝ่ายคือ “ผู้ซื้อ” และ “ผู้ขาย” ทั้งนี้คู่สัญญาต้องมีทั้งสิทธิและหน้าที่เหนือคู่สัญญาของตน โดยผู้ขายมีหน้าที่ในการส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขาย ผู้ซื้อมีหน้าที่ในการชำระราคา ในที่นี้จะกล่าวถึงสัญญาซื้อขายสองประเภท คือ สัญญาจะซื้อจะขายและสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด

- สัญญาจะซื้อจะขาย คือการที่คู่กรณีตกลงกันในขั้นแรกว่าจะทำสัญญากันเท่านั้น ส่วนกรรมสิทธิ์จะโอนเมื่อคู่สัญญาได้ทำสัญญาซื้อขายตามแบบในภายหลังอีกครั้ง
- สัญญาจะซื้อจะขาย ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ หรือวางมัดจำ หรือมีการชำระหนี้บางส่วน เพื่อเป็นหลักฐานในการฟ้องร้องบังคับคดีตามสัญญา

ซื้อขาย

- สัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด คือการที่คู่กรณีตกลงกันเสร็จสมบูรณ์และมีการระบุทรัพย์สินที่ขายแน่นอน เรียกว่ามี “ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง” เกิดขึ้น และทำการโอนกรรมสิทธิ์
 - ส่วนการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษ อันได้แก่ เรือมีระวาง 5 ตัน แพ และสัตว์พาหนะ ต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด คือต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อให้มีผลในการโอนกรรมสิทธิ์ หากไม่แล้ว สัญญาซื้อขายย่อมตกเป็นโมฆะ
- ตามป.พ.พ.มาตรา 518 วางหลักไว้ว่า สัญญาแลกเปลี่ยน เป็นสัญญาที่คู่กรณีต่างโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้กันและกัน
 - บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการซื้อขายให้นำมาปรับใช้กับการแลกเปลี่ยนด้วย

ให้

- ตามป.พ.พ.มาตรา 521 วางหลักไว้ว่า สัญญาให้เป็นสัญญาที่บุคคลหนึ่งเรียกว่า “ผู้ให้” โอนทรัพย์สินของตนให้โดยเสน่หาแก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่า “ผู้รับ” และผู้รับยอมรับทรัพย์สินนั้น
- การให้สมบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่ให้
- การให้ทรัพย์สินซึ่งถ้าซื้อขายต้องทำตามแบบคืออสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษ การให้ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

เช่าทรัพย์สิน

สัญญาเช่าทรัพย์สินตาม ป.พ.พ.มาตรา 537 วางหลักไว้ว่า เป็นสัญญาที่ “ผู้ให้เช่า” นำทรัพย์สินออกให้ “ผู้เช่า” เช่า โดยผู้เช่ามีสิทธิใช้หรือได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่า เมื่อครบกำหนดตามสัญญาต้องคืนทรัพย์สินที่เช่า และในระหว่างสัญญาผู้เช่าตกลงให้ค่าเช่าเพื่อตอบแทนการใช้ทรัพย์สินนั้น

- การเช่าอสังหาริมทรัพย์ (ไม่เกิน 3 ปี) ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบเป็นสำคัญ จะฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้
- การเช่าอสังหาริมทรัพย์ (เกินกว่า 3 ปี) ต้องทำเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบเป็นสำคัญ และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ แต่ถ้าทำเป็นหนังสือแต่ไม่ได้จดทะเบียนจะฟ้องร้องบังคับคดีกันได้เพียงสามปี

เช่าซื้อ

ตาม ป.พ.พ.มาตรา 572 วางหลักไว้ว่า สัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาที่ “ผู้ให้เช่าซื้อ” นำทรัพย์สินออกให้ “ผู้เช่าซื้อ” เช่า และให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินนั้น หรือให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของ “ผู้เช่าซื้อ” เมื่อผู้เช่าซื้อได้ชำระเงินตามจำนวนครั้งและครบตามสัญญา

- การเช่าซื้อทุกประเภทต้องทำเป็นหนังสือและมีการลงลายมือชื่อทั้งผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อ มิเช่นนั้น สัญญาเช่าซื้อจะตกเป็นโมฆะ
- ผู้เช่าซื้อสามารถบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อในเวลาใดก็ได้โดยการส่งมอบทรัพย์สินคืน
- ผู้ให้เช่าซื้อสามารถบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้เมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติดต่อกัน แต่ถ้าเป็นรถยนต์ รถจักรยานยนต์ ต้องผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อสามงวดติดต่อกันหลังจากได้รับหนังสือและไม่ปฏิบัติตามภายใน 30 วัน ผู้ให้เช่าจึงสามารถบอกเลิกสัญญาได้

จ้างแรงงาน

ตาม ป.พ.พ.มาตรา 575 วางหลักไว้ว่า สัญญาจ้างแรงงานเป็นสัญญาที่บุคคลคนหนึ่งเรียกว่า “ลูกจ้าง” ตกลงทำงานให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า “นายจ้าง” และนายจ้างตกลงจะให้สินจ้างตลอดเวลาที่ทำงานให้

- นายจ้างมีอำนาจบังคับเหนือลูกจ้าง
- สินจ้าง ถ้ามิได้กำหนดโดยสัญญา ท่านว่าพึงจ่ายเมื่องานได้ทำแล้วเสร็จ
- เมื่อการจ้างแรงงานสิ้นสุดลงแล้ว ลูกจ้างชอบที่จะได้รับใบสำคัญแสดงว่าลูกจ้างทำงานมานานเท่าใด และงานที่ทำเป็นอย่างไร
- นายจ้างต้องร่วมกันรับผิดชอบกับลูกจ้างในผลแห่งละเมิด ซึ่งลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้าง

จ้างทำของ

ตาม ป.พ.พ.มาตรา 587 วางหลักไว้ว่า สัญญาจ้างทำของเป็นสัญญาที่บุคคลคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้รับจ้าง” ตกลงทำงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนสำเร็จให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้ว่าจ้าง” และผู้ว่าจ้างตกลงจะให้สินจ้างเพื่อผลสำเร็จแห่งการที่ทำนั้น

- ผู้รับจ้างมิได้อยู่ใต้อำนาจบังคับบัญชาของผู้ว่าจ้าง
- สินจ้าง ถ้ามิได้กำหนดโดยสัญญา ท่านว่าพึงจ่ายเมื่องานได้ทำแล้วเสร็จ
- เมื่อการจ้างแรงงานสิ้นสุดลงแล้ว ลูกจ้างชอบที่จะได้รับใบสำคัญแสดงว่าลูกจ้างทำงานมานานเท่าใด และงานที่ทำเป็นอย่างไร
- ผู้ว่าจ้างทำของไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันผู้รับจ้างได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่บุคคลภายนอก

ยืม

ประเภทของสัญญาเช่าสามารถแบ่งแยกเป็น 2 ประเภท คือ สัญญาเช่าใช้คงรูปและสัญญาเช่าใช้สิ้นเปลือง

สัญญาเช่าใช้คงรูป ตาม ป.พ.พ.มาตรา 640 มาตรา 641 วางหลักไว้ว่า

- ยืมใช้คงรูปนั้นคือสัญญา
- ซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้ให้ยืม
- ให้บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่าผู้ยืม
- ใช้สอยทรัพย์สินสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เปล่า
- และผู้ยืมตกลงว่าจะคืนทรัพย์สินนั้น เมื่อได้ใช้สอยเสร็จแล้ว
- การให้ยืมใช้คงรูป ย่อมบริบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สินซึ่งให้ยืม

ยืม

สัญญายืมใช้สิ่งเปลือง ตาม ป.พ.พ.มาตรา 650 วางหลักไว้ว่า

- ยืมใช้สิ่งเปลืองนั้นคือสัญญา
- ซึ่งผู้ให้ยืมโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ชนิดใช้ไปสิ้นไปนั้น เป็นปริมาณมีกำหนดให้ไปแก่ผู้ยืม
- และผู้ยืมตกลงจะคืนทรัพย์สินเป็นประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกันให้แทนทรัพย์สินซึ่งให้ยืมนั้น
- การให้ยืมใช้สิ่งเปลือง ย่อมบริบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่ยืม

การกู้ยืมเงินเป็นการยืมใช้สิ่งเปลืองแบบหนึ่ง เพียงแต่มีบทบัญญัติพิเศษ ตามป.พ.พ. มาตรา 653 วางหลักไว้ว่า การกู้ยืมเงินกว่า 2000 บาท ถ้าไม่มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้กู้ จะฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้

ฝากทรัพย์

สัญญาฝากทรัพย์ ตาม ป.พ.พ.มาตรา 657 วางหลักไว้ว่า เป็นสัญญาที่บุคคลหนึ่งเรียกว่า “ผู้ฝาก” ส่งมอบทรัพย์สินให้บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้รับฝาก” และผู้รับฝากตกลงว่าจะเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาแห่งตน แล้วจะคืนให้

- แม้ว่าได้มีการกำหนดเวลาว่าจะคืนทรัพย์เมื่อใด หากผู้ฝากจะเรียกคืนในเวลาใด ผู้รับฝากก็ต้องคืนให้
- ถ้าคู่สัญญาไม่ได้กำหนดเวลาคืนทรัพย์สิน ผู้รับฝากอาจคืนทรัพย์สินได้ทุกเมื่อ
- การฝากเงิน ผู้รับฝากไม่ต้องส่งคืนเป็นเงินตราอันเดียวกับที่ฝาก แต่ต้องคืนเงินให้ครบจำนวน

ค้ำประกัน จำนอง จำนำ

สัญญาค้ำประกัน จำนอง จำนำ เป็นเอกเทศสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ในการประกันการชำระหนี้ ซึ่งการค้ำประกันเป็นการประกันการชำระหนี้โดยบุคคล ส่วนการ จำนอง จำนำ เป็นการประกันการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน

- ตามป.พ.พ.มาตรา 680 วางหลักไว้ว่า สัญญาค้ำประกันเป็นสัญญาที่บุคคลภายนอกที่เรียกว่า “ผู้ค้ำประกัน” ผู้พันตนต่อเจ้าหนี้เพื่อชำระหนี้ ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้นั้น
- เจ้าหนี้สามารถบังคับให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้แทน โดยไม่บังคับเอาจากลูกหนี้ก่อนก็ได้
- การฟ้องผู้ค้ำประกันต้องฟ้องต่อศาล เมื่อมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกัน
- เมื่อผู้ค้ำประกันชำระหนี้แทนลูกหนี้ไปแล้วยอมมีสิทธิจะไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้ ทั้งต้นเงินและดอกเบี้ยที่ตนได้ชำระไปแก่เจ้าหนี้

จำนอง

- ตามป.พ.พ.มาตรา 702 วางหลักไว้ว่า สัญญาจำนองเป็นสัญญาที่บุคคลหนึ่งเรียกว่า “ผู้จำนอง” นำเอาทรัพย์สินตราไว้กับบุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่า “ผู้รับจำนอง” เป็นประกันการชำระหนี้ โดยมีได้ส่งมอบทรัพย์สินนั้นแก่ผู้รับจำนอง
- สัญญาจำนองต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด คือ ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ มิเช่นนั้นจะตกเป็นโมฆะ
- ทรัพย์สินที่นำมาจำนองได้แก่ อสังหาริมทรัพย์ สงหากริมทรัพย์ชนิดพิเศษ ได้แก่ เรือมีระวางห้าตันขึ้นไป แพ สัตว์พาหนะ และสังหาริมทรัพย์อื่นๆ เช่น เครื่องยนต์ รถยนต์
- เมื่อลูกหนี้หรือผู้จำนองไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้หรือผู้รับจำนองมีสิทธิฟ้องบังคับจำนองโดยนำทรัพย์สินที่จำนองออกขายทอดตลาด หากราคายังขาดอยู่ ผู้รับจำนองไม่สามารถเรียกร้องจากผู้จำนองได้

จำนำ

- ตามป.พ.พ.มาตรา 747 วางหลักไว้ว่า สัญญาจำนำเป็นสัญญาที่บุคคลหนึ่งเรียกว่า “ผู้จำนำ” ส่งมอบสิ่งหาปริมาตรพื้ไว้กับบุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่า “ผู้รับจำนำ” เป็นประกันการชำระหนี้
- สัญญาจำนำจะสมบูรณ์เมื่อผู้จำนำส่งมอบทรัพย์สินที่จำนำให้กับผู้รับจำนำ
- เมื่อลูกหนี้หรือผู้จำนำไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้หรือผู้รับจำนำมีสิทธิบังคับจำนำโดยการนำทรัพย์สินที่จำนำออกขายทอดตลาด โดยไม่ต้องอาศัยคำสั่งศาล
- หากบังคับจำนำแล้ว ราคายังขาดอยู่ ผู้รับจำนำสามารถเรียกร้องเอาเงินส่วนที่ขาดจากผู้จำนำได้

ตัวแทน

- ตามป.พ.พ.มาตรา 797 วางหลักไว้ว่า สัญญาตัวแทนเป็นสัญญาที่ให้บุคคลคนหนึ่งเรียกว่า “ตัวแทน” มีอำนาจทำการแทนบุคคลอีกคนหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ตัวการ” และตกลงจะทำการนั้น
- ตัวการต้องผูกพันในกิจการที่ตัวแทนได้ทำไปในขอบอำนาจ
- หากตัวแทนได้เสียค่าใช้จ่ายตามที่ได้ทำไปในกิจการที่ได้รับมอบหมาย ตัวแทนมีสิทธิให้ตัวการชดเชยเงินค่าใช้จ่ายที่ตนได้ออกไป
- หากตัวแทนทำเกินขอบอำนาจ ตัวการก็ไม่ผูกพันในการนั้น

นายหน้า เป็นคนกลางช่วยชี้ช่องหรือจัดการให้มีการเข้าทำสัญญากัน หรือชักนำให้เข้าทำสัญญากัน โดยมีสิทธิได้รับค่าบำเหน็จ เมื่อสองฝ่ายเข้าทำสัญญากันแล้วเสร็จ (ตามป.พ.พ. มาตรา 845)

ประนีประนอมยอมความ

- ตามป.พ.พ.มาตรา 850 วางหลักไว้ว่า สัญญาประนีประนอมยอมความเป็นสัญญาที่ระงับข้อพิพาท คือ ข้อโต้แย้งหรือโต้เถียงเกี่ยวกับสิทธิ หรือหน้าที่บุคคลให้เสร็จสิ้นไปด้วยต่างฝ่ายต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน
- สัญญาประนีประนอมยอมความต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือตัวแทนฝ่ายนั้น จึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้

ประกันภัย

- ตามป.พ.พ.มาตรา 861 วางหลักไว้ว่า สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่บุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ หากเกิดกรณีวินาศภัยหรือเหตุอย่างอื่นในอนาคตตามที่ระบุในสัญญา และบุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย
- ประกันภัยเป็นสัญญาที่มีบุคคลสามฝ่ายคือ
 - ผู้รับประกันภัย คือคู่สัญญาฝ่ายที่ตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้กรณีเกิดวินาศภัยหรือเหตุอย่างอื่นในอนาคตตามที่ระบุในสัญญา
 - ผู้เอาประกันภัย คือบุคคลฝ่ายที่ตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัย
 - ผู้รับประกันภัย คือบุคคลผู้พึงจะได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือรับจำนวนเงินใช้ให้
 - ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยจะเป็นบุคคลคนเดียวกันก็ได้
- สัญญาประกันภัยต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือเพื่อป้องกันข้อพิพาท

ตั๋วเงิน

- ตามป.พ.พ.มาตรา 898 วางหลักไว้ว่า ตั๋วเงินมีสามประเภทคือ ตั๋วแลกเงิน ตั๋วสัญญาใช้เงิน และ เช็ค
- ตั๋วเงินเป็น “ตราสารเปลี่ยนมือ” คือ ตราสารที่มีเนื้อความที่กฎหมายกำหนด มีวัตถุประสงค์แห่งหนึ่งเป็นเงินตรา เป็นตราสารเปลี่ยนมือโดยการส่งมอบ หรือสลักหลังและส่งมอบตราสารที่เรียกว่า “ตั๋วเงิน” เพื่อเป็นเครื่องมือในการชำระหนี้
- บุคคลผู้ลงลายมือชื่อของตนในตั๋วเงิน ย่อมต้องรับผิดชอบตามเนื้อความในตั๋วเงินนั้น
- ผู้ทรง หมายถึง บุคคลผู้มีตั๋วเงินไว้ในครอบครองโดยฐานเป็นผู้รับเงิน หรือเป็นผู้รับสลักหลัง
- ตั๋วเงินส่งจ่ายให้กับผู้ถือก็นับว่าเป็นผู้ทรงเหมือนกัน

ตัวแลกเงิน

- ตามป.พ.พ.มาตรา 908 วางหลักไว้ว่า ตัวแลกเงินคือหนังสือตราสารที่บุคคลคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้สั่งจ่าย” สั่งบุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้จ่าย” ให้ใช้เงินจำนวนหนึ่งแก่บุคคลคนหนึ่ง หรือให้ใช้ตามคำสั่งของบุคคลคนหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ผู้รับเงิน”
- ตัวแลกเงินต้องมีรายการดังนี้ คำบอกชื่อว่าเป็นตัวแลกเงิน คำสั่งให้ใช้เงินเป็นจำนวนแน่นอน ชื่อหรือยี่ห้อผู้จ่าย วันถึงกำหนดใช้เงิน สถานที่ใช้เงิน ชื่อหรือยี่ห้อผู้รับเงิน หรือคำจดแจ้งว่าให้ใช้เงินแก่ผู้ถือ วันและสถานที่ออกตัวเงิน ลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย หากมีรายการขาดตกบกพร่องย่อมไม่สมบูรณ์เป็นตัวแลกเงิน
- ตัวแลกเงินทุกฉบับ แม้ว่ามีได้สั่งจ่ายให้แก่บุคคลเพื่อเขาสั่งก็ตาม ท่านว่ายอมโอนให้กันได้ด้วยการสลักหลังและส่งมอบ

ตัวสัญญาใช้เงิน

- ตามป.พ.พ.มาตรา 982 วางหลักไว้ว่า ตัวสัญญาใช้เงินคือหนังสือตราสารที่บุคคลคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้ออกตัว” ให้คำมั่นสัญญาว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งแก่บุคคลอีกคนหนึ่ง หรือใช้ให้ตามคำสั่งของบุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้รับเงิน”
- ตัวสัญญาใช้เงินต้องมีรายการดังนี้ คำบอกชื่อว่าเป็นตัวสัญญาใช้เงิน คำมั่นว่าจะใช้เงินเป็นจำนวนแน่นอน วันถึงกำหนดใช้เงิน สถานที่ใช้เงิน ชื่อหรือยี่ห้อผู้รับเงิน วันและสถานที่ออกตัวสัญญาใช้เงิน ลายมือชื่อผู้ออกตัว หากมีรายการขาดตกบกพร่องย่อมไม่สมบูรณ์เป็นตัวสัญญาใช้เงิน
- ผู้ออกตัวสัญญาใช้เงิน ย่อมต้องผูกพันเป็นอย่างเดียวกับผู้รับรองตัวแลกเงิน

เช็ค

- ตามป.พ.พ.มาตรา 987 วางหลักไว้ว่า เช็คคือหนังสือตราสารที่บุคคลคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้สั่งจ่าย” สั่งธนาคารให้ใช้เงินจำนวนหนึ่งเมื่อทรงถามให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง หรือให้ใช้ตามคำสั่งของบุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้รับเงิน”
- เช็คต้องมีรายการดังนี้ คำบอกชื่อว่าเป็นเช็ค คำสั่งให้ใช้เงินเป็นจำนวนแน่นอน ชื่อหรือยี่ห้อและสำนักงานของธนาคาร ชื่อหรือยี่ห้อผู้รับเงิน หรือคำจดแจ้งว่าให้ใช้เงินแก่ผู้ถือ สถานที่ใช้เงิน วัน และสถานที่ออกเช็ค ลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย
- ผู้ทรงเช็คต้องยื่นเช็คแก่ธนาคารเพื่อให้ใช้เงิน
- ถ้าในเช็คมีเส้นขนานคู่ขีดขวางไว้ด้านหน้า เช็คนั้นมีชื่อว่าเป็นเช็คขีดคร่อมทั่วไป และจะใช้เงินตามเช็คได้แต่เฉพาะให้แก่ธนาคารเท่านั้น

หุ้นส่วนบริษัท

- ตามป.พ.พ.มาตรา 1012 วางหลักไว้ว่า หุ้นส่วนบริษัทเป็นสัญญาที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปตกลงเข้ากันเพื่อกระทำกิจการร่วมกัน ด้วยประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันจะพึงได้แก่กิจการที่ทำนั้น
- ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท แบ่งเป็นสามประเภทคือ ห้างหุ้นส่วนสามัญ ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด
- ห้างหุ้นส่วนสามัญ คือห้างหุ้นส่วนประเภทซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนหมดทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันเพื่อหนี้ทั้งปวงของหุ้นส่วนโดยไม่มีจำกัด
- ห้างหุ้นส่วนจำกัด มีหุ้นส่วน 2 จำพวกคือ หุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิด ไม่เกินที่ตนจะรับลงหุ้น กับ หุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิด คือต้องรับผิดชอบในหนี้ของห้างโดยไม่จำกัดจำนวน
- บริษัทจำกัด คือบริษัทประเภทซึ่งจัดตั้งโดยการแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่าๆกัน ผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ

สรุป

- เนื้อหาในบทนี้อธิบายถึงเอกเทศสัญญา โดยทั่วไปเอกเทศสัญญาจะมีการเรียนการสอนในเชิงลึกสำหรับนักศึกษานิติศาสตร์ แต่สำหรับนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ ให้เข้าใจว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 นี้กล่าวถึงอะไรบ้างและมีใจความสำคัญอย่างไร ซึ่งเอกเทศสัญญาคือสัญญาที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 กำหนดรายละเอียดไว้เป็นการเฉพาะ เพราะเป็นสัญญาที่ใช้กันทั่วไป ได้แก่ ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ จ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน ยืม ฝากทรัพย์สิน ค้ำประกัน จำนอง จำนำ เก็บของในคลังสินค้า นายหน้า ประนีประนอมยอมความ การพนันและขั้นตอน บัญชีเดินสะพัด ประกันภัย ตัวเงิน หุ้นส่วนบริษัท ทั้งนี้ในการทำนิติกรรมสัญญาต้องดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดในเรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะจึงจะถือว่ามียผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย

แบบฝึกหัด

1. จงอธิบายถึงความแตกต่างระหว่างสัญญาจะซื้อจะขายกับสัญญาซื้อขาย
2. การให้จะมีผลสมบูรณ์ในกรณีใด และการให้อสังหาริมทรัพย์ ต้องดำเนินการอย่างไรจึงมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย
3. จงอธิบายความแตกต่างระหว่างจำนองกับจำนำ
4. จงอธิบายบทบาทหน้าที่ของผู้รับประกัน กับผู้เอาประกัน
5. จงอธิบายความแตกต่างระหว่างห้างหุ้นส่วนสามัญกับห้างหุ้นส่วนจำกัด

เอกสารอ้างอิง

- กฤติญา สุขเพิ่ม. (2564). **หลักกฎหมายเช่าทรัพย์และเช่าซื้อ**. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม
- ธิติพล ศรีประทักษ์. (2566). **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับกายวิภาค**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา
- นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ. (2564). **กฎหมายเอกเทศสัญญา ลักษณะตัวแทน – ลักษณะนายหน้า**. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พินิจ ทิพย์มณี. (2558). **หลักกฎหมายธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- รวินท์ ลีละพัฒนนะ. (2556). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- รัฐสิทธิ์ ศุภสุวรรณ. (2558). **กฎหมายเกี่ยวกับเอกเทศสัญญา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- วิจิตรรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม. (2561). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา
- วิเชียร วิทย์อุดม. (2559). กฎหมายธุรกิจ. นนทบุรี: ธนัชชการพิมพ์
- สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่. (2556). เกร็ดกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ บัณฑิตอักษร
- สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่. (2556). เกร็ดกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เล่ม 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ บัณฑิตอักษร

2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

บทที่ 11 กฎหมายอาญา
และกระบวนการยุติธรรม

อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี

วิชาเฉพาะด้านบังคับ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Disclaimer: หากพบว่ามี การคัดลอกผลงานจากที่ใดๆ โดยไม่มีการอ้างอิง ในสื่อการสอนนี้

ข้าพเจ้า อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี ขอเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

กฎหมายอาญา

กฎหมายอาญา หมายถึง บรรดากฎหมายทั้งหลายที่ระบุถึงความผิดอาญา โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่น และเป็นกฎหมายที่กำหนดให้ความผิดอาญาเป็นเงื่อนไขของการใช้โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่นนั้น (คณิต ณ นคร, 2563)

กฎหมายอาญาในความหมายอย่างกว้าง หมายถึงกฎหมาย 3 ลักษณะ คือ

1. กฎหมายอาญาสารบัญญัติ หรือ กฎหมายอาญา
2. กฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติ หรือ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ
3. กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ

ซึ่งในประเทศไทยเรายังมุ่งเน้นการศึกษากฎหมายในข้อ 1 และ 2 จึงยังถือว่าเป็นการศึกษาไม่ครบวงจร

ภารกิจของกฎหมายอาญา

1. ภารกิจในการคุ้มครองสังคม เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคม ย่อมเกิดการกระทบกระทั่งและเกิดข้อขัดแย้ง กฎหมายอาญาจึงเป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง
2. ภารกิจในการปราบปรามและในการป้องกันการกระทำความผิด เมื่อมีการกระทำความผิดขึ้น ก็ต้องใช้กฎหมายอาญาในการปราบปรามการกระทำความผิด และการปราบปรามนั้นก็ยังเป็นการป้องกันการมิให้กระทำความผิดด้วย
3. ภารกิจในการคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายและในการคุ้มครองคุณภาพของการกระทำ การที่มนุษย์ได้รับการคุ้มครองไม่ว่าชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอื่นตามมาตรา 420 ถือเป็นคุณค่าของชีวิตมนุษย์ และกลายเป็นคุณธรรมทางกฎหมายของกฎหมายอาญา ส่วนคุณภาพของการกระทำ แม้ว่าการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติกับการก่อการร้ายหรือการจราจล อาจก่อให้เกิดความเสียหายไม่ต่างกัน แต่คุณภาพของการกระทำนั้นต่างกันทางกฎหมาย เพราะการก่อการร้ายหรือการจราจลเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ที่ไม่สมควรจะเกิดขึ้น

การตีความกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด เพื่อเป็นหลักประกันว่าประชาชนผู้อยู่ภายใต้กฎหมายที่บังคับใช้ได้รับความเป็นธรรม แยกพิจารณาได้ดังนี้

- การตีความตามตัวอักษร
- การตีความตามเจตนารมณ์
- กรณีเป็นที่สงสัย
- การเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง
- การตีความโดยขยายความ

การตีความกฎหมายอาญา

- การตีความตามตัวอักษร กฎหมายบัญญัติว่าการกระทำใดเป็นความผิดและต้องได้รับโทษทางอาญา ต้องถือว่าการกระทำนั้นเท่านั้นที่เป็นความผิดและผู้กระทำจะต้องถูกลงโทษ เพราะผู้บัญญัติกฎหมายตั้งใจให้ถ้อยคำนั้นๆมีความหมายตามที่สามัญชนเข้าใจกันอยู่ แต่หากเป็นภาษาเทคนิค จะมีการกำหนดบทวิเคราะห์ศัพท์หรือบทนิยามไว้ เช่น “โดยทุจริต” หมายความว่าเพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น
- การตีความตามเจตนารมณ์ ในบางกรณีการตีความตามตัวอักษรอย่างเดียวอาจไม่ทำให้เข้าใจความหมายที่แท้จริงของบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้จึงต้องพิจารณาเจตนารมณ์ของกฎหมายด้วย เช่น ฎีกาที่ 863/2502 (ประชุมใหญ่) การกระทำที่ถือว่าการกระทำโดยบันดาลโทสะ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 72 นั้นไม่จำเป็นต้องกระทำลงทันทีหรือกระทำ ณ ที่ซึ่งถูกข่มเหง หากได้กระทำต่อผู้ที่ข่มเหงในระยะเวลาต่อเนื่องกระชั้นชิดกันแล้วก็ถือว่าเป็นการกระทำโดยบันดาลโทสะได้

การตีความกฎหมายอาญา

- กรณีเป็นที่สงสัย คือการตีความได้หลายนัย ต้องตีความไปในทางที่เป็นประโยชน์หรือเป็นผลดีต่อผู้กระทำ
- การเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง อาจนำมาใช้เพื่อเป็นคุณหรือเป็นประโยชน์แก่ผู้กระทำได้ แต่จะนำมาใช้เพื่อเป็นโทษหรือเป็นผลร้ายมิได้
- การตีความโดยขยายความ ต้องขยายความตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์แห่งตัวบทกฎหมายนั้น หากเป็นการขยายความโดยขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย ก็ไม่อาจใช้บังคับได้
- ❖ ประเด็นสำคัญอีกประเด็นคือ กฎหมายอาญาจะย้อนหลังเพื่อการลงโทษมิได้ และจะย้อนหลังเพื่อการเพิ่มโทษหรือเพิ่มอายุความมิได้

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

1. ขั้นตอนในการกระทำความผิด

1.1 คิด บุคคลนั้นยังไม่มีความผิดเพราะเป็นเพียงความในใจ

1.2 ตกลงใจ เช่นเดียวกับการ คิด ยังไม่มีความผิดเพราะเป็นเพียงความในใจ

1.3 เตรียมการ โดยหลักการผู้กระทำไม่มีความผิดและไม่ต้องได้รับโทษ ยกเว้น ความผิดต่อไปนี้
แม้อยู่ในขั้นเตรียมการก็มีความผิด แต่ต้องได้รับโทษ ได้แก่

- เตรียมการลอบปลงพระชนม์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาทและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
- เตรียมการกบฏ
- เตรียมการกระทำความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายนอกราชอาณาจักร
- เตรียมการวางเพลิง

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

1.4 ลงมือ ผู้กระทำมีความผิดและจะต้องรับโทษ

- หากผู้กระทำสำเร็จตามความประสงค์ก็เป็นความผิดสำเร็จ
- หากไม่สำเร็จ ถือว่าเป็นการพยายามกระทำความผิด โดยแบ่งออกเป็น

❑ กรณีต้องระวางโทษ 2 ใน 3 ของความผิดสำเร็จ ได้แก่ การกระทำไปไม่ตลอด เช่น การยกปืนเล็ง แต่มีคนมาห้าม ก็เป็นการพยายามฆ่าแล้ว หรือ การกระทำไปตลอดแล้วแต่ไม่บรรลุผล เช่นยิงปืนออกไปแล้วแต่อีกฝ่ายหลบทัน

❑ กรณีต้องระวางโทษไม่เกินกึ่งหนึ่งของความผิดสำเร็จ เรียกว่า การพยายามกระทำความผิดซึ่ง เป็นไปไม่ได้อย่างแน่แท้เพราะเหตุปัจจัยซึ่งใช้ในการกระทำ เช่น ใช้ปืนไม่มีกระสุนยิงผู้อื่น หรือเหตุแห่งวัตถุที่มุ่งหมายกระทำต่อ เช่น ตั้งใจจะยิงคนแต่ยิงตอไม้ เพราะคิดว่าเป็นคน

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

2. รอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษ

เมื่อบุคคลกระทำความผิดและจะได้รับโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ผู้นั้นอาจได้รับความกรุณาจากศาลปล่อยตัวไปเพื่อให้โอกาสกลับตัว ทำให้ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษจำคุก แต่จะรอได้ไม่เกิน 5 ปี และในระหว่างรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษ ก็ให้ผู้นั้นมารายงานตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ คือพนักงานคุมประพฤติ เป็นครั้งคราว รวมทั้งให้ประกอบอาชีพเป็นกิจจะลักษณะ ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติอันอาจจะนำไปสู่การกระทำความผิดอีก ถ้าฝ่าฝืน ผู้นั้นอาจถูกนำตัวมาจำคุกตามโทษที่ศาลกำหนดได้ (มาตรา 56)

3. โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย

3.1 โทษทางอาญามี 5 สถานคือ ริบทรัพย์สิน ปรับ กักขัง จำคุกและประหารชีวิต (มาตรา 18)

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

- 3.1.1 ทรัพย์สิน คือการริบทรัพย์สินที่กฎหมายกำหนดว่าผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด เช่น ยาเสพติด ปืนที่ใช้ในการปล้น เงินที่ใช้จ้างคนไปฆ่าผู้อื่น
- 3.1.2 ปรับ เป็นโทษที่ลงกับทรัพย์สิน เมื่อศาลลงโทษปรับตามกฎหมายจะต้องชำระค่าปรับเป็นเงินภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลได้มีคำพิพากษา มิเช่นนั้น จะถูกยึดทรัพย์ หรือถูกกักขังแทนค่าปรับ หรือทำงานสาธารณะประโยชน์แทนค่าปรับในกรณีที่ศาลพิพากษาปรับไม่เกิน 80,000 บาท
- 3.1.3 กักขัง เป็นโทษทางอาญาที่เปลี่ยนมาจากโทษอื่น
- ศาลพิพากษาจำคุกไม่เกิน 3 เดือน โดยผู้นั้นไม่เคยถูกจำคุกมาก่อน หรือเคยแต่เพราะกระทำความผิดโดยประมาทหรือเป็นความผิดลหุโทษ
 - การกักขังแทนค่าปรับ โดยถืออัตรา 200 บาทต่อ 1 วัน ส่วนสถานที่ในการกักขังนั้นต้องไม่ใช่เรือนจำ สถานีตำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

3.1.3 กักขัง เป็นโทษทางอาญาที่เปลี่ยนมาจากโทษอื่น

- ถ้าผู้ใดศาลสั่งให้ส่งทรัพย์สินที่ริบไม่ส่งภายในเวลาที่ศาลกำหนด ศาลมีอำนาจกักขังผู้นั้นไว้จนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่งแต่ไม่เกิน 1 ปี

3.1.4 จำคุก เป็นโทษทางอาญาที่ลงกับเสรีภาพของผู้กระทำความผิด แต่หากจำเลยอายุต่ำกว่า 18 ปี ก็จะลงโทษจำคุกตลอดชีวิตไม่ได้

3.1.5 ประหารชีวิต ปัจจุบันใช้วิธีฉีดยาหรือสารพิษ แต่หากจำเลยอายุต่ำกว่า 18 ปี ก็จะลงโทษประหารชีวิตไม่ได้

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

3.2 วิธีการเพื่อความปลอดภัย

3.2.1 กักกัน ความแตกต่างของคำว่า กักกัน กับ กักขัง

- กักขังคือการนำตัวไปกักขังในสถานที่กำหนดไว้ อันมิใช่เรือนจำ สถานีตำรวจ หรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน เป็นการกักขังแทนค่าปรับหรือแทนการจำคุกระยะสั้น
- กักกันคือการควบคุมผู้กระทำความผิดติดนิสสัยไว้ในขอบเขตกำหนดเพื่อป้องกันการกระทำความผิดติดนิสสัยและเพื่อฝึกอาชีพ (มาตรา 40) ได้แก่ผู้กระทำความผิดซ้ำฐาน หรือกระทำความผิดขึ้นอีกในเวลาที่กำหนด

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

3.2.2 ห้ามเข้าเขตกำหนด ตามคำพิพากษาไม่เกิน 5 ปี (มาตรา 45)

3.2.3 เรียกประกันทัณฑ์บน คือการวางเงินของผู้ที่ศาลเห็นว่าอาจจะก่อเหตุร้ายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่เกิน 5,000 บาท

3.2.4 คุ่มตัวไว้ในสถานพยาบาล คือการควบคุมผู้มีจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน อันอาจเป็น การไม่ปลอดภัยแก่ประชาชน

3.2.5 ห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง เป็นระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี (มาตรา 50)

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

4. ประเภทความผิดทางอาญา

4.1 พิจารณาในแง่ของกฎหมาย ได้แก่

4.1.1 ความผิดในตัวเอง เป็นความผิดที่เด่นชัดทางศีลธรรม เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น

4.1.2 ความผิดเพราะกฎหมายห้าม เช่น ความผิดฐานจอดรถในที่ห้ามจอด

4.2 พิจารณาในแง่โทษและการดำเนินคดี ได้แก่

4.2.1 ความผิดอาญาแผ่นดิน เป็นความผิดที่กระทบต่อความสงบสุขของสังคม เป็นภัยต่อผู้อื่น เมื่อเกิดความผิดแล้วต้องดำเนินคดีไม่มีข้อยกเว้น

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

4.2.2 ความผิดอันยอมความได้ หรือ ที่เรียกว่า ความผิดต่อส่วนตัว เช่น การลักยอก ทำให้เสียทรัพย์ เปิดเผยความลับ กระทำชำเราหญิง(ถ้าไม่ได้เกิดต่อหน้าธารกำนัล ยอมความได้) หมิ่นประมาท ทำให้เสียเสรีภาพ ฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ ถ้าผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ภายใน 3 เดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดเป็นอันขาดอายุความ

4.2.3 ความผิดลหุโทษ เป็นความผิดที่มีโทษเบา จำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เช่น เปลือยกาย ทำลามก ส่งเสียงดัง

โครงสร้างความรับผิดทางอาญา

5. การวินิจฉัยความรับผิดทางอาญา มีขั้นตอนดังนี้

5.1 มีการกระทำที่ครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ

5.1.1 มีการกระทำ คือ

- การเคลื่อนไหวร่างกาย ภายใต้จิตใจบังคับ เช่น แดงเอาปืนยิงดำถึงแก่ความตาย
- การไม่เคลื่อนไหวร่างกาย ภายใต้จิตใจบังคับ แยกเป็น 2 กรณี
 - ละเว้น เช่น แดงเป็นนักกีฬาว่ายน้ำ เดินผ่านสระน้ำเห็นดำกำลังจมน้ำ แต่ไม่เข้าช่วยเหลือ แดงย่อมมีความผิดตามมาตรา 374
 - งดเว้น เช่น น้ำที่อันเกิดจากกฎหมาย เช่น มารดาตให้อาหารบุตรจนถึงแก่ความตาย ถือว่ามารดามีความผิดฐานฆ่าผู้อื่น และน้ำที่อันเกิดจากสัญญา เช่น บิดาจ้างพี่เลี้ยงมาเลี้ยงบุตรของตน พี่เลี้ยงปล่อยให้บุตรอดอาหารจนถึงแก่ความตาย พี่เลี้ยงมีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยการงดเว้น

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

5.1.2 มีการกระทำครบองค์ประกอบภายนอกของความผิด มีด้วยกัน 3 ส่วน คือ

- มีผู้กระทำ แบ่งออกเป็นผู้กระทำความผิดโดยตรง (ผู้กระทำความผิดเอง) ผู้กระทำความผิดโดยอ้อม เช่น ด่านำยาให้แดงกินแต่ไม่ทราบว่ายานั้นเป็นยาพิษ ถือว่าด่านั้นเป็นผู้กระทำความผิดโดยอ้อม และผู้ร่วมกระทำความผิด คือผู้เกี่ยวข้องในการกระทำความผิด อันอาจเป็นตำรวจตามมาตรา 83 ผู้ใช้หรือโฆษณาตามมาตรา 84, 85 หรือผู้สนับสนุนตามมาตรา 86
- มีการกระทำ คือต้องอยู่ภายใต้การบังคับของจิตใจ เช่น การฆ่า การเอาไป
- มีวัตถุแห่งการกระทำ คือสิ่งที่ผู้กระทำมุ่งหมายที่จะกระทำต่อวัตถุแห่งการกระทำอาจเป็นบุคคลหรือทรัพย์

โครงสร้างความรับผิดทางอาญา

5.1.3 การกระทำครบองค์ประกอบภายในของความผิด คือ

- เจตนา คือการกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ
 - ประสงค์ต่อผล คือผู้กระทำต้องการให้การกระทำของตนเกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง หากไม่เกิดผลก็เป็นเพียงความพยายามเท่านั้น
 - ย่อมเล็งเห็นผล คือสามารถเล็งเห็นได้ว่าผลนั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน แต่ไม่ไยดีต่อผลนั้น
- ประมาท คือการกระทำความผิดที่ไม่มีเจตนา แต่ขาดความระมัดระวังในการกระทำ ตามมาตรา 59
- บางกรณีอาจต้องรับผิดในทางอาญาแม้ไม่เจตนาและไม่ประมาท เช่น มาตรา 389 หากผู้ใดแก่งทำให้ของโสโครกเป็นที่เดือดร้อนรำคาญ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

โครงสร้างความรับผิดทางอาญา

5.2 ไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด แต่อาจมีเหตุยกเว้น ได้แก่ การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย คือ การกระทำเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่นให้พ้นจากภัยอันตรายที่เกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย และเป็นภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง ผู้กระทำจึงได้ทำการป้องกันภัยนั้นโดยพอสมควรแก่เหตุ ตามมาตรา 68

5.3 ไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ แต่อาจมีเหตุยกเว้นโทษไว้ดังนี้

5.3.1 การกระทำโดยจำเป็น คือการกระทำเนื่องจากถูกบังคับให้ทำโดยไม่อาจขัดขึ้นได้ หรือจำเป็นต้องกระทำความผิดเพื่อให้หลุดพ้นจากภัยอันตราย ตามมาตรา 67 เช่น ดำชู่ขาวด้วยปืนให้เอาไม้ตีแดง หรือ ขาวเอาปืนไล่ยิงแดง แดงวิ่งหนีไปที่บ้านดำ แต่ดำขัดขวางไม่ให้เข้า แดงจึงต่อยหน้าดำบาดเจ็บ

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

5.3.2 การกระทำความผิดของคนวิกลจริต ตามมาตรา 65 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิด ในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน ผู้ นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น”

5.3.3 การกระทำความผิดของผู้มีเมมา จะนำมาอ้างเป็นข้อแก้ตัวไม่ให้อำนาจรับผิดทางอาญาไม่ได้ตาม มาตรา 66 บัญญัติว่า “ความมีเมมาเพราะเสพย์สุราหรือสิ่งเมาอย่างอื่นจะยกขึ้นเป็นข้อแก้ตัวตาม มาตรา 65 ไม่ได้ เว้นแต่ความมีเมมานั้นจะได้เกิดโดยผู้เสพย์ไม่รู้ว่าสิ่งนั้นจะทำให้มีเมมา หรือได้ เสรพย์โดยถูกขืนใจให้เสพย์ และได้กระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารบบังคับ ตนเองได้ ผู้กระทำความผิดจึงจะได้รับการยกเว้นโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ถ้าผู้นั้นยังสามารถรู้ผิด ชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับ ความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

5.3.4 การกระทำความผิดตามคำสั่งที่มีชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงาน ตามมาตรา 70 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน แม้คำสั่งนั้นจะมีชอบด้วยกฎหมาย ถ้าผู้กระทำความผิดมีหน้าที่หรือเชื่อโดยสุจริตว่ามีหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ เว้นแต่จะรู้ว่าคำสั่งนั้นเป็นคำสั่งซึ่งมีชอบด้วยกฎหมาย”

5.3.5 การกระทำของเด็กบางกรณี การกระทำของเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีไม่ต้องรับโทษ 10-15ปี ศาลอาจใช้วิธีสำหรับเด็ก ตามมาตรา 73 บัญญัติว่า “เด็กอายุยังไม่เกินสิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ”

มาตรา 74 วางหลักไว้ว่า เด็กอายุกว่าสิบปีแต่ยังไม่เกินสิบห้าปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ให้ศาลมีอำนาจดำเนินการโดยใช้วิธีสำหรับเด็ก

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

- 5.3.6 การกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ระหว่างสามีภรรยา ตามมาตรา 71 วรรคแรกบัญญัติว่า “ความผิดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 334 ถึงมาตรา 336 วรรคแรกและมาตรา 341 ถึงมาตรา 364 นั้น ถ้าเป็นการกระทำที่สามีกระทำต่อภริยาหรือภริยากระทำต่อสามี ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ”
- ทั้งนี้ป.พ.พ.ได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาไว้ทั้งในด้านจิตใจและทรัพย์สิน ดังนี้
- มาตรา 1461 บัญญัติว่า “สามีภรรยาต้องอยู่กินกันฉันสามีภรรยา สามีภรรยาต้องช่วยอุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน”
- มาตรา 1470 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา นอกจากที่ได้แยกไว้เป็นสินส่วนตัวย่อมเป็นสินสมรส”
- มาตรา 1476 บัญญัติว่า “นอกจากสัญญาก่อนสมรสจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น สามีและภริยาเป็นผู้จัดการสินสมรสรวมกัน”

โครงสร้างความรับผิดทางอาญา

5.4 เหตุลดโทษ

5.4.1 ความไม่รู้กฎหมาย ตามมาตรา 64 บัญญัติว่า “บุคคลจะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมาย เพื่อให้พ้นจากความรับผิดในทางอาญาไม่ได้ แต่ถ้าศาลเห็นว่าตามสภาพและพฤติการณ์ ผู้กระทำความผิดอาจจะไม่รู้ว่ากฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด ศาลอาจอนุญาตให้แสดงพยานหลักฐานต่อศาลและถ้าศาลเชื่อว่าผู้กระทำไม่รู้ว่ากฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้น ศาลจะลดโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

5.4.2 การกระทำความผิดขณะมีจิตบกพร่องแต่รับรู้บ้าง ตามมาตรา 65 วรรคสอง บัญญัติว่า “แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้นแต่ศาลจะลดโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

5.4.3 ความมีนเมา ตามมาตรา 66

5.4.4 บันดาลโทษะ ตามมาตรา 72 บัญญัติว่า “ผู้ใดบันดาลโทษะโดยถูกข่มเหงอย่างร้ายแรงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรม จึงกระทำความผิดต่อผู้ข่มเหงในขณะนั้น ศาลจะลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

5.4.5 การกระทำของเด็กในบางกรณี ตามมาตรา 75 บัญญัติว่า “ผู้ใดอายุกว่าสิบห้าปีแต่ต่ำกว่าสิบแปดปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ให้ศาลพิจารณาถึงความรู้ผิดชอบและสิ่งอื่นทั้งปวงเกี่ยวกับผู้นั้น ในอันที่จะควรวินิจฉัยว่าสมควรพิพากษาลงโทษผู้นั้นหรือไม่ ถ้าศาลเห็นว่าไม่สมควรพิพากษาลงโทษก็ให้จัดการตามมาตรา 74 หรือถ้าศาลเห็นว่าสมควรพิพากษาลงโทษก็ให้ลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดลงกึ่งหนึ่ง”

มาตรา 76 บัญญัติว่า “ผู้ใดอายุตั้งแต่สิบแปดปีแต่ยังไม่เกินยี่สิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นลงหนึ่งในสามหรือกึ่งหนึ่งก็ได้

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

5.4.6 การกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์บางกรณี ตามมาตรา 71 วรรคสอง

5.4.7 การป้องกันหรือการกระทำโดยจำเป็น แต่เกินสมควรแก่เหตุหรือเกินสมควรแก่กรณีตามมาตรา 69 บัญญัติว่า “ในกรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 67 และมาตรา 68 นั้น ถ้าผู้กระทำได้กระทำไปเกินสมควรแก่เหตุ หรือเกินกว่ากรณีแห่งความจำเป็น หรือเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ แต่ถ้าการกระทำนั้นเกิดขึ้นจากความตื่นเต้น ความตกใจ หรือความกลัวศาลจะไม่ลงโทษผู้กระทำก็ได้”

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

5.5 เหตุบรรเทาโทษ ตามมาตรา 78 บัญญัติว่า “เมื่อปรากฏว่ามีเหตุบรรเทาโทษ ไม่ว่าจะได้มีการเพิ่มหรือการลดโทษตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นแล้วหรือไม่ ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดโทษไม่เกินกึ่งหนึ่งของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นก็ได้

เหตุบรรเทาโทษนั้น ได้แก่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้เฝ้าขังเบาปัญญาตกอยู่ในความทุกข์อย่างสาหัส มีคุณความดีมาแต่ก่อน รู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายแห่งความผิดนั้น ลุแก่โทษต่อเจ้าพนักงานหรือให้ความรู้แก่ศาลอันเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาหรือเหตุอื่นที่ศาลเห็นว่า มีลักษณะทำนองเดียวกัน”

คำว่า “ลุแก่โทษต่อเจ้าพนักงาน” หมายถึง การบอกความผิดของตนเพื่อขอความกรุณา เช่น การเข้ามอบตัวแก้ตัวแต่หากเข้ามอบตัวต่อผู้คดีหลังจากที่ออกหมายจับแล้ว ศาลถือว่าไม่มีเหตุบรรเทาโทษ

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

การพยายามกระทำความผิด พอจะแยกการกระทำออกมาได้เป็น 4 หลัก ได้แก่

- หลักความใกล้เคียงต่อผล หลักนี้ถือว่า หากผู้กระทำได้กระทำการ “ขั้นสุดท้าย” ซึ่งจำต้องกระทำ เพื่อให้ความผิดสำเร็จ ถือว่าการกระทำนั้นใกล้เคียงต่อผล เป็นการลงมือกระทำความผิดแล้ว
- หลักความไม่คลุมเครือ หลักนี้ถือว่าการกระทำนั้นต้องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ไม่คลุมเครือว่า จะมุ่งหมายกระทำความผิดฐานใด จึงจะเรียกว่าเป็นการลงมืออันจะลงโทษฐานพยายามได้
- หลักความเป็นอันตรายของการกระทำนั้น หลักนี้ถือว่า หากการกระทำเป็นอันตรายหรือคุกคาม โดยตรงต่อผลประโยชน์ที่กฎหมายให้การคุ้มครอง การใกล้เคียงของอันตราย การก่อให้เกิดความเสียหายและระดับของความรู้สึกลัวหวาดกลัว
- หลักการกระทำขั้นตอนที่สำคัญ หลักนี้ถือว่าเมื่อผู้กระทำได้กระทำถึงขั้นตอนที่สำคัญเพื่อให้ เป็นไปตามเจตนาของตนแล้วถือว่ามีความพยายามในการกระทำความผิดแล้ว

โครงสร้างความรับผิดทางอาญา

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 80 บัญญัติว่า “ผู้ใดลงมือกระทำความผิด แต่กระทำไปไม่ตลอดหรือกระทำไปตลอดแล้วแต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผล ผู้นั้นพยายามกระทำความผิด

ผู้ใดพยายามกระทำความผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษสองในสามส่วนของโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น”

จากมาตรา 80 สามารถแยกหลักเกณฑ์การพยายามกระทำความผิดได้เป็น 3 ประการคือ

- ต้องเป็นการกระทำโดยเจตนา
- ผู้กระทำต้องได้ลงมือกระทำความผิดแล้ว
- กระทำไปไม่ตลอด หรือ กระทำไปตลอดแล้ว แต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผล

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

หลักเกณฑ์การยับยั้งหรือการกลับใจแก้ไข

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 82 บัญญัติว่า “ผู้ใดพยายามกระทำความผิด หากยับยั้งเสียเองไม่กระทำการให้ตลอดหรือกลับใจแก้ไขไม่ให้เกิดการกระทำนั้นบรรลุลผล ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับการพยายามกระทำความผิดนั้น แต่ถ้าวการที่ได้กระทำไปแล้วต้องตามบทกฎหมายที่บัญญัติเป็นความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้นๆ”

ดังนั้นยึดหลักเกณฑ์ดังนี้

- ผู้กระทำจะต้องลงมือกระทำความผิดแล้ว
- ความผิดที่กระทำจะต้องยังไม่สำเร็จผลตามที่ผู้กระทำเจตนา
- ผู้กระทำยับยั้งเสียเองไม่กระทำการให้ตลอดหรือกระทำไปตลอดแล้วแต่กลับใจแก้ไขไม่ให้เกิดการกระทำนั้นบรรลุลผล

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

ผลของการยับยั้งหรือการกลับใจแก้ไข

- ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษสำหรับการพยายามกระทำความผิดนั้น
- แต่ถ้าการที่ได้กระทำไปแล้วต้องตามบทกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น เช่น นายแดงเจตนาจะฆ่านายดำ จึงจ้องปืนเล็งไปที่นายดำ แต่เกิดสงสารเลยยับยั้งไม่ถึงนายดำ กรณีนี้นายแดงผิดฐานพยายามฆ่านายดำแล้ว แต่นายแดงไม่ต้องรับโทษฐานพยายามฆ่า คงต้องรับโทษในความผิดที่ได้กระทำไป เช่น หากปืนที่ใช้ไม่มีใบอนุญาต ก็ผิดฐานพกอาวุธปืนโดยไม่มีใบอนุญาต เป็นต้น

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

บุคคลผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด

- ตัวการ ตามมาตรา 83 บัญญัติว่า “ในกรณีความผิดใดเกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ผู้ที่ได้ร่วมกระทำความผิดด้วยกันนั้นเป็นตัวการ ต้องระวางโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น”
- ผู้ใช้ ตามมาตรา 84 บัญญัติว่า “ผู้ใดก่อให้เกิดผู้อื่นกระทำความผิดไม่ว่าด้วยการใช้ บังคับ ชูเชิญ จ้างวาน หรือยุยงส่งเสริม หรือด้วยวิธีการอื่นใด ผู้นั้นเป็นผู้ใช้ให้กระทำความผิด”
- ผู้สนับสนุน ตามมาตรา 86 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำด้วยประการใดๆอันเป็นการช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกในการที่ผู้อื่นกระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิด แม้ผู้กระทำความผิดจะมีได้รู้ถึงการช่วยเหลือหรือการให้ความสะดวกนั้นก็ตาม ผู้นั้นเป็นผู้สนับสนุนการกระทำความผิด ต้องระวางโทษสองในสามส่วนของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดที่สนับสนุนนั้น”

อายุความในคดีอาญา

กฎหมายอาญาของทุกประเทศกำหนดอายุความหลัก 2 ประเภทคือ “อายุความฟ้องร้อง” และ “อายุความล่วงเลยการลงโทษ” คือการไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องภายในกำหนดเวลา หรือการที่ไม่ได้ตัวผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดมารับโทษภายในกำหนดเวลา ทำให้รัฐหมดอำนาจในการดำเนินคดีหรือหมดอำนาจที่จะบังคับโทษแก่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุด

มาตรา 95 บัญญัติว่า ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ

- (1) ยี่สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกยี่สิบปี
- (2) สิบห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าเจ็ดปีแต่ยังไม่ถึงยี่สิบปี
- (3) สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งปีถึงเจ็ดปี
- (4) ห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งเดือนถึงหนึ่งปี
- (5) หนึ่งปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งเดือนลงมา หรือต้องระวางโทษอย่างอื่น

อายุความในคดีอาญา

การนับอายุความฟ้องร้อง กฎหมายให้นับแต่วันกระทำความผิด

วันกระทำความผิด หมายถึง วันที่การกระทำที่เป็นความผิดนั้นจบสิ้นลง การเริ่มนับอายุความจึงไม่ใช่เรื่องของความผิดสำเร็จ เช่น

- ความผิดฐานฉ้อโกง วันกระทำความผิดคือวันที่เกิดความเสียหายจากการโอนทรัพย์สิน
- ความผิดฐานทำให้เกิดเพลิงไหม้โดยประมาท วันกระทำความผิดคือวันที่เกิดเพลิงไหม้ขึ้น
- กรณีผู้สนับสนุน วันกระทำความผิดคือวันที่ความผิดที่สนับสนุนนั้นได้กระทำจนจบสิ้น

มาตรา 95 วรรคสอง บัญญัติว่า ถ้าได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลแล้ว ผู้กระทำความผิดหลบหนี หรือ วิกลจริต และศาลสั่งงดการพิจารณาไต่สวนเกินกำหนดดังกล่าวแล้วนับแต่วันที่หลบหนีหรือวันที่ศาลสั่งงดการพิจารณา ก็ให้ถือว่าเป็นอันขาดอายุความเช่นเดียวกัน

ดังนั้นการฟ้องหรือการได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลทำให้อายุความสะดุดหยุดลง การหลบหนีและการวิกลจริต จนต้องงดการพิจารณา เป็นเหตุให้ต้องมีการนับอายุความกันใหม่และเริ่มนับแต่วันที่หลบหนีหรือวันงดการพิจารณา

อายุความในคดีอาญา

อายุความล่วงเลยการลงโทษ คือกำหนดเวลาที่จะได้ตัวผู้กระทำความผิดมาเพื่อรับโทษ ตามคำพิพากษาอันถึงที่สุด

มาตรา 98 บัญญัติว่า เมื่อได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษผู้ใด ผู้นั้นยังมีได้รับโทษก็ดี ได้รับโทษแต่ยังไม่ครบถ้วนโดยหลบหนีก็ดี ถ้ายังมีได้ตัวผู้นั้นมาเพื่อรับโทษนับแต่วันที่มี คำพิพากษาถึงที่สุด หรือนับแต่วันที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีแล้วแต่กรณี เกินกำหนดเวลาดังต่อไปนี้ เป็นอันล่วงเลยการลงโทษ จะลงโทษผู้นั้นมิได้

- (1) ยี่สิบปี สำหรับโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกยี่สิบปี
- (2) สิบห้าปี สำหรับโทษจำคุกกว่าเจ็ดปีแต่ยังไม่ถึงยี่สิบปี
- (3) สิบปี สำหรับโทษจำคุกกว่าหนึ่งปีถึงเจ็ดปี
- (4) ห้าปี สำหรับโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีลงมา หรือโทษอย่างอื่น

อายุความในคดีอาญา

นอกจากอายุความที่กล่าวมาแล้ว ยังมีเรื่องอายุความร้องทุกข์

มาตรา 96 บัญญัติว่า ภายใต้บังคับมาตรา 95 ในกรณีความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ การร้องทุกข์โดยผู้เสียหายเป็น “เงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี” ในความผิดอันยอมความได้

กระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรม หมายความว่า วิธีที่รัฐให้ความยุติธรรมแก่พลเมืองผู้มีบรรทัดดีโดยผ่านองค์การหรือสถาบันต่างๆ ซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 ประการคือ

1. กระบวนการยุติธรรมทางอาญา
2. กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง

กระบวนการยุติธรรม

1. กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ถ้าอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีแล้ว ปกติศาลไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง เพราะได้ผ่านการสืบสวน สอบสวนมาแล้ว แต่ถ้าศาลเห็นสมควรสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนก็ได้ ส่วนกรณีที่เป็นผู้เสียหายไต่สวนมูลฟ้อง ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อน หากเห็นว่าคดีมีมูลจึงสั่งประทับรับฟ้อง หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้แก่

1.1 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ

- เจ้าพนักงานที่กฎหมายให้อำนาจหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ปลัดอำเภอและตำรวจ
- พศดี ในกรณีนักโทษกระทำความผิดในเรือนจำ
- เจ้าพนักงานกรมสรรพสามิต เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติฝิ่น พระราชบัญญัติสุรา พระราชบัญญัติกัญชา

กระบวนการยุติธรรม

- เจ้าหน้าที่กรมศุลกากร เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากร
- เจ้าพนักงานกรมเจ้าท่า เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติเดินเรือในน่านน้ำไทย
- พนักงานตรวจคนเข้าเมือง เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง
- เจ้าพนักงานอื่นๆ เช่น เจ้าพนักงานกรมป่าไม้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติให้พนักงานปกครองหรือตำรวจดังกล่าว มีอำนาจสืบสวนคดีอาญาและให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจตั้งแต่ยศร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไปมีอำนาจสอบสวนคดีความผิดอาญา ซึ่งได้เกิดหรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีที่อยู่หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน

กระบวนการยุติธรรม

การสืบสวน หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่เพื่อ

1. การรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน กรณีนี้เป็นการสืบสวนก่อนที่มีการกระทำความผิดขึ้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิด หรือเพื่อเป็นข้อมูลเก็บไว้ใช้เพื่อการสืบสวนเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว
2. ที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด กรณีนี้เป็นการสืบสวนหลังจากที่มีการกระทำความผิดขึ้น เพื่อจะทราบว่าใครเป็นผู้ที่กระทำความผิดอะไร และหากรู้ตัวผู้กระทำความผิดก็ต้องดำเนินการจับกุม และแสวงหาพยานหลักฐานต่างๆ

กระบวนการยุติธรรม

การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้กระทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ สาระสำคัญได้แก่

1. การรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นสิ่งที่พิสูจน์ว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ พยานหลักฐานมีสี่ชนิดคือ พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุและพยานที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ
2. การดำเนินการทั้งหลายที่พนักงานสอบสวนทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา การพิจารณาว่าการกระทำที่ผู้เสียหายร้องทุกข์นั้นมีความสำคัญอย่างไร ควรเป็นความผิดฐานใด และต้องมีการบันทึกปากคำผู้เสียหาย พยาน และผู้ต้องหา
3. เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด ในกรณีนี้เป็นความต้องการที่จะได้จากการกระทำในข้อ 1, 2
4. เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ เช่น ออกหมายเรียก ออกหมายจับ หรือผู้ต้องหาเข้ามามอบตัว

กระบวนการยุติธรรม

ผู้มีอำนาจสอบสวน จำแนกได้ดังนี้

1. จังหวัดกรุงเทพ ผู้มีอำนาจสอบสวนได้แก่ ข้าราชการตำรวจยศตั้งแต่ร้อยตำรวจตรีขึ้นไป
2. จังหวัดอื่น ผู้มีอำนาจสอบสวนได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

กระบวนการยุติธรรม

1.2 พนักงานอัยการ ตามพระราชบัญญัติอัยการ พ.ศ. 2496 มาตรา 4 พนักงานอัยการหมายความว่า ข้าราชการสังกัดกรมอัยการผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5) พนักงานอัยการหมายความว่า เจ้าพนักงานผู้ที่มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้

กระบวนการยุติธรรม

พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 11 บัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. ในคดีอาญา มีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมอัยการหรือพนักงานอัยการ
2. ในคดีแพ่ง มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาลในศาลทั้งปวง กับมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่นๆซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมอัยการหรือพนักงานอัยการ
3. ในคดีแพ่งหรือคดีอาญา ซึ่งเจ้าพนักงานถูกฟ้องในเรื่องที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ที่ดี หรือในคดีแพ่งหรืออาญาที่ราษฎรผู้หนึ่งในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงานซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมกับเจ้าพนักงานกระทำการในหน้าที่ราชการที่ดี เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับแก้ต่างก็ได้

กระบวนการยุติธรรม

4. ในคดีแพ่งที่เทศบาลหรือสุขาภิบาลเป็นโจทก์หรือจำเลย ซึ่งมีใช้เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควร จะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้
5. ในคดีแพ่งที่นิติบุคคลซึ่งได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นโจทก์หรือจำเลย และมีใช้เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควร จะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้
6. ในคดีที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องเองไม่ได้ โดยกฎหมายห้าม เมื่อเห็นสมควร พนักงานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ได้
7. ในคดีศาลชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลอุทธรณ์พิพากษาให้ปล่อยนั้น เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้
8. ในกรณีที่มีการผิดสัญญาประกันจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดี ในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้นและในการนี้มีให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

กระบวนการยุติธรรม

1.3 ศาล เป็นหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญที่สุด เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยสาขาหนึ่งคือ อำนาจตุลาการ ศาลประกอบไปด้วยศาลยุติธรรมและศาลทหาร แต่ในกระบวนการยุติธรรมทั่วไป ถือว่าศาลหมายถึงศาลยุติธรรม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (1) ศาล หมายถึงศาลยุติธรรม หรือผู้พิพากษาที่มีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา

ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศาลแบ่งออกเป็นสามชั้น คือศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา

กระบวนการยุติธรรม

ศาลชั้นต้น ได้แก่ ศาลแพ่งและศาลอาญา ศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแขวงธนบุรีซึ่งเป็นศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังมีศาลชั้นต้นในจังหวัดอื่นๆซึ่งประกอบด้วย ศาลจังหวัดและศาลแขวง ส่วนศาลเยาวชนและครอบครัว จัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวเท่านั้น

ศาลอุทธรณ์ มี 10 ศาล ได้แก่ ศาลอุทธรณ์ กรุงเทพมหานครและศาลอุทธรณ์ภาคอีก 9 ศาล โดยมีอำนาจ

1. พิจารณายืนตาม แก้ไขหรือกลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นที่พิพากษาลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต ในเรื่องคดีที่ได้ส่งขึ้นมายังศาลอุทธรณ์
2. วินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลอุทธรณ์มีอำนาจวินิจฉัยตามกฎหมายอื่น

ศาลอุทธรณ์ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสามคน จึงจะครบองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดี ผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้าของศาลอุทธรณ์ เรียกว่าประธานศาลอุทธรณ์และมีรองประธานศาลอุทธรณ์อีก 1-3 คนตามความจำเป็น

กระบวนการยุติธรรม

ศาลฎีกา เป็นศาลสูงสุดของประเทศ มีศาลเดียว มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ นอกจากนี้ยังมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีตามกฎหมายอื่นด้วย องค์คณะในศาลฎีกาประกอบด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อยสามคน

1.4 ราชทัณฑ์ คำว่า คุก กับ ตะรางมีความหมายแตกต่างกัน คุกหมายถึงที่คุมขังผู้ต้องขังซึ่งมีกำหนดโทษตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป ส่วนตะรางหมายถึงที่คุมขังผู้ต้องขังซึ่งมีกำหนดโทษตั้งแต่ 6 เดือนลงมา ในสมัยก่อน คุกมีเพียงคุกเดียวในแต่ละเมืองเรียกว่าคุกกลาง แต่ตะรางมีอยู่ทั่วไป เช่น ตามกระทรวง ทบวง กรม

การราชทัณฑ์เริ่มเป็นระเบียบเรียบร้อยในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการปรับปรุงคุก ตะรางและธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ เกี่ยวกับการราชทัณฑ์จนถึงกับมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ รศ.120 ขึ้น วัตถุประสงค์สำคัญของราชทัณฑ์มิใช่การลงโทษแต่เป็นการมุ่งแก้ไขผู้กระทำผิดเป็นสำคัญ

กระบวนการยุติธรรม

2. กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง

หลักการเริ่มต้นเมื่อคู่กรณีมีข้อพิพาท คู่ความฝ่ายหนึ่งจะเริ่มทำคำฟ้องหรือคำร้องยื่นต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งนั้น แล้วจะมีการจัดส่งคำฟ้องให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งต้องรีบทำคำให้การยื่นต่อศาล คู่ความต้องระวังกผลประโยชน์ของตนเองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล

เมื่อมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาจนศาลมีคำพิพากษาตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ แต่จะพิจารณาเกินคำขอในฟ้องไม่ได้ และเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องขอให้ศาลมีคำบังคับคดีชั้นหนึ่งก่อน จากนั้นจึงจะมีการบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ โดยการบังคับคดีนั้นต้องกระทำโดยรัฐ คู่ความจะบังคับคดีตามคำพิพากษาโดยตนเองไม่ได้ หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบได้แก่

กระบวนการยุติธรรม

- 2.1 ศาล นอกจากศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกาแล้ว ยังมีศาลเฉพาะเรื่องเช่น ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลปกครอง ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร
- 2.2 พนักงานอัยการ เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์หรือต่อสู้คดีให้กับรัฐในทางแพ่งด้วย
- 2.3 พนักงานบังคับคดี จะดำเนินการกับลูกหนี้ตามคำพิพากษา

สรุป

- เนื้อหาในบทนี้อธิบายถึงความหมายของกฎหมายอาญา คือบรรดากฎหมายทั้งหลายที่ระบุถึงความผิดอาญา โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่น และเป็นกฎหมายที่กำหนดให้ความผิดอาญาเป็นเงื่อนไขของการใช้โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่นนั้น โครงสร้างการรับผิดทางอาญา มีการกำหนดขั้นตอนในการกระทำความผิด และบทกำหนดโทษทางอาญาซึ่งมีอยู่ 5 สถานคือ ริบทรัพย์สิน ปรับ กักขัง จำคุกและประหารชีวิต รวมถึงกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่งและทางอาญาในกระบวนการสืบสวน สอบสวน การนำคดีขึ้นสู่ศาลโดยอัยการ การพิจารณาคดีของศาล (ศาลยุติธรรม อันประกอบไปด้วยศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา) และกระบวนการของราชทัณฑ์ เพื่อนำคำพิพากษาของศาลไปปฏิบัติ

แบบฝึกหัด

1. ขั้นตอนในการกระทำความผิดมีกี่ขั้นตอน และขั้นตอนไหนจึงสามารถเรียกได้ว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้น จงอธิบาย
2. โทษทางอาญามีกี่ประเภท จงอธิบาย
3. การสืบสวนและสอบสวนแตกต่างกันอย่างไร จงอธิบาย
4. จงอธิบายกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำมาให้เข้าใจพอสังเขป

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2559). เอกสารการสอนวิชากฎหมายอาญา 1: ภาคบทบัญญัติทั่วไป หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- คณิต ณ นคร. (2563). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- จิตรา เพียรเลิศล้ำ. (2559). เอกสารการสอนวิชากฎหมายอาญา 1: ภาคบทบัญญัติทั่วไป หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ดิเรก ควรสมาคม. (2564). ความรู้ทั่วไปและหลักการพื้นฐานทางกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- ยืนหยัด ใจสมุทร และประเสริฐ เสียงสุทธีวงศ์. (2559). เอกสารการสอนวิชากฎหมายอาญา 1: ภาคบทบัญญัติทั่วไป หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- รวินท์ ลีละพัฒนะ. (2556). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน

เอกสารอ้างอิง

- วิกรณ์ รักษ์ปวงชน. (2559). เอกสารการสอนวิชากฎหมายอาญา 1: ภาคบทบัญญัติทั่วไป หน่วยที่ 1-7.
นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- วิณัฏฐา แสงสุขและจิตติพร ลิ้มแหลมทอง. (2555). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเกียรติ วรปัญญาอนันต์. (2562). ความรู้กฎหมายทั่วไป กฎหมายในชีวิตประจำวัน.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2498). พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498. ค้นจาก
<http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%BE02/%BE02-20-9999-update.htm>

2551406 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

บทที่ 12 การใกล้เคียงและการระงับข้อพิพาท

อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี

วิชาเฉพาะด้านบังคับ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Disclaimer: หากพบว่ามี การคัดลอกผลงานจากที่ใดๆ โดยไม่มีการอ้างอิง ในสื่อการสอนนี้

ข้าพเจ้า อ.ดร.ชญาพัฒน์ เลิศอำนางกิจเสรี ขอเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

การระงับข้อพิพาทในหลักการมีสองทางเลือก

1. การระงับข้อพิพาทโดยวิธีไม่ใช่ศาล หรือกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution – ADR) เมื่อปัญหาได้รับการแก้ไข อาจมีทางออกโดยการถอนฟ้อง การทำสัญญาประนีประนอมยอมความ สำหรับวิธีเจรจาต่อรองหรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือการทำคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ
2. การระงับข้อพิพาทโดยวิธีใช้ศาล นำไปสู่การมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลและการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

การใกล้เกลี่ยและกระงับข้อพิพาท

ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมที่เน้นการดำเนินคดีในศาล

1. เป็นกระบวนการที่ล่าช้า ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ระบบยุติธรรมทางแพ่งที่มีประสิทธิภาพ จะต้องเข้าถึงได้ง่าย และเข้าใจง่าย สนับสนุนความเชื่อมั่นของสาธารณชน
2. เป็นกระบวนการที่ไม่มีประสิทธิภาพพอ มีปัญหาปริมาณคดีมาก ปัญหาความซับซ้อนทางกฎหมาย และโครงสร้างการบริหารงานยุติธรรม การพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ยืดเยื้อ
3. เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนยุ่งยากและวุ่นวาย ทำให้การบังคับคดีเป็นไปอย่างล่าช้า

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

การระงับข้อพิพาทโดยวิธีไม่ใช่ศาล หรือกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution – ADR) มีสามประเภทใหญ่ๆคือ การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และอนุญาโตตุลาการ

1. การเจรจาต่อรอง (Negotiation) คือการหารือระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับข้อพิพาทเพื่อหาหนทางยุติข้อพิพาทระหว่างกัน

ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 14 ถ้ามีการเจรจาเกี่ยวกับค่าเสียหายที่พึงจ่ายระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภค หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค ให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ไม่นับในระหว่างนั้นจนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้บอกเลิกการเจรจา

ตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 13 ถ้ามีการเจรจาเกี่ยวกับค่าเสียหายที่พึงจ่ายระหว่างผู้ประกอบการและผู้เสียหายหรือผู้มีสิทธิฟ้องคดีแทนตามมาตรา 10 ให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ไม่นับในระหว่างนั้นจนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้บอกเลิกการเจรจา

การเจรจาสำเร็จ ข้อพิพาทก็ระงับไปด้วยการถอนฟ้องหรือประนีประนอมยอมความ

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) คือกระบวนการยุติหรือระงับข้อพิพาทด้วยความตกลงยินยอมของคู่ความเอง โดยมีบุคคลที่สามมาเป็นคนกลางคอยช่วยเหลือแนะนำ หาทางออกในการยุติหรือระงับข้อพิพาท

ในบางกรณีอาจจำเป็นต้องใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เนื่องจากคู่พิพาทไม่สามารถเจรจาจนบรรลุข้อตกลงด้วยตนเองได้ ซึ่งอาจมีสาเหตุจากการขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน แต่ฝ่ายฝ่ายมีอารมณ์โกรธหรือทฐิ ความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน หรือการไม่รู้จักวิธีการแก้ปัญหา

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

3. กระบวนการอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) คือกระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยการให้คนกลางเข้ามาทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท ซึ่ง คำชี้ขาด (Award) จะมีผลผูกพันคู่พิพาทให้ต้องปฏิบัติตาม

ไม่ว่าการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการเจรจาต่อรองหรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คู่กรณีย่อมสามารถตกลงถอนฟ้องหรือประนีประนอมยอมความกันได้ตามกฎหมาย

ลักษณะของสัญญาประนีประนอมยอมความที่ดี คือ สาระครบถ้วน เข้าใจง่าย ไม่สร้างปัญหาในอนาคต ผู้ก่อกวนคู่สัญญา ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบเป็นสำคัญ จึงจะสามารถนำไปฟ้องบังคับคดีในภายหลังได้

การใกล้เคียงและการระงับข้อพิพาท

- หลักการระงับข้อพิพาทตามความสมัครใจของคู่กรณีสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานที่ว่า มนุษย์สามารถกำหนดชะตากรรมของตน มาจากหลักใหญ่ที่ว่าด้วยเสรีภาพ คือ เสรีภาพในการทำสัญญา (Liberty of Contract) หรือหลักอิสระทางแพ่ง (Private Autonomy) หลักการกำหนดตนเองของปัจเจกชน (Self – determination of the individual) และเป็นการบังคับตามนิติฐานะ (Legal positions) ของปัจเจกชนผู้นั้น หลักความประสงค์ของคู่ความ
- ประเทศไทยใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาตั้งแต่พ.ศ. 2477 โดยเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 แก้ไขปรับปรุงจนถึงปัจจุบัน มาตรา 19, 20 และมาตรา 20 ทวิให้อำนาจศาลในการให้คู่ความตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ต่อมาพ.ศ. 2530 ศาลยุติธรรมได้ริเริ่มสนับสนุนให้มีการนำกระบวนการระงับข้อพิพาทมาใช้อย่างจริงจัง โดยการจัดตั้งอนุญาโตตุลาการเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมการระงับข้อพิพาททางเลือก

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

ประเภทของระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาล อาจเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน หรือการไกล่เกลี่ยโดยหน่วยงานต่างๆของรัฐ
2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554 ข้อ 6 ในกรณีมีคดีขึ้นสู่ศาล หากผู้รับผิดชอบราชการศาลหรือองค์คณะผู้พิพากษา เห็นสมควร หรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอและคู่ความฝ่ายอื่นตกลงให้มีการไกล่เกลี่ย ให้ดำเนินการให้มีการไกล่เกลี่ยตามข้อกำหนดนี้

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาล

1.1 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ได้รับการรับรองไว้ ตาม พ.ร.บ.ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 27 ที่กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่อำนวยความสะดวก เป็นธรรม สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน กำนันในระดับตำบล และนายอำเภอในระดับอำเภอ

มาตรา 27 ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่และเป็นหัวหน้าราษฎรในหมู่บ้านของตน และมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ด้วย

(1) อำนวยความสะดวกและดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน

(2) สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน รวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

- (3) ประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการติดต่อหรือรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- (4) รับฟังปัญหาและนำความเดือดร้อน ทุกข์สุขและความต้องการที่จำเป็นของราษฎรในหมู่บ้านแจ้งต่อส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือ
- (5) ให้การสนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หรือการให้บริการของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- (6) ควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ โดยกระทำให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ
- (7) อบรมหรือชี้แจงให้ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจในข้อราชการ กฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ ในการนี้ สามารถเรียกราษฎรมาประชุมได้ตามสมควร

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

(8) แจ้งให้ราษฎรให้ความช่วยเหลือในกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อบำบัดปกป้องภัยอันตราย สาธารณะอันมีมาโดยฉุกเฉิน รวมตลอดทั้งการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัย

(9) จัดให้มีการประชุมราษฎรและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละหนึ่ง ครั้ง

(10) ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนันหรือทางราชการและรายงานเหตุการณ์ที่ไม่ปกติซึ่งเกิดขึ้นใน หมู่บ้านให้กำนันทราบ พร้อมทั้งรายงานต่อนายอำเภอด้วย

(11) ปฏิบัติภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการหรือ ตามที่กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานอื่นของรัฐ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอมอบหมาย

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

มาตรา 34 ทวิ นอกจากอำนาจหน้าที่ที่กล่าวโดยเฉพาะให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรรมการอำเภอ ให้กรรมการอำเภอมียอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านด้วย

มาตรา 83 กรรมการอำเภอ ต้องตรวจตราและจัดการปกครองตำบลและหมู่บ้านให้เป็นไปได้จริงตามพระราชบัญญัตินี้

นอกจากนี้อำนาจหน้าที่ที่กล่าวโดยเฉพาะให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรรมการอำเภอ ให้กรรมการอำเภอมียอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านด้วย

- การประนีประนอมข้อพิพาทในระดับชุมชนระดับหมู่บ้านนี้ คณะกรรมการหมู่บ้านอาจมีบทบาทเข้ามาช่วยการดำเนินการของผู้ใหญ่บ้านได้ตามมาตรา 28 ตร. และตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

- ในทางแพ่ง เมื่อคู่พิพาทตกลงกันได้และทำบันทึกเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความแล้ว ทำให้ข้อเรียกร้องเดิมของคู่พิพาทได้ระงับสิ้นไปและได้สิทธิตามที่แสดงไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความ หากคู่พิพาทฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามสัญญา คู่พิพาทอีกฝ่ายสามารถนำความไปร้องขอต่อพนักงานอัยการเพื่อให้ยื่นคำร้องต่อศาลให้ออกคำบังคับแก่ผู้พิพาทที่ผิดสัญญาได้เลยโดยไม่จำเป็นต้องนำไปฟ้องเป็นคดีใหม่
- ในทางอาญาอันยอมความกันได้ เมื่อผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาได้ยินยอมเป็นหนังสือตามที่ไกล่เกลี่ยแล้ว ทำให้คดีอาญาที่พิพาทเป็นอันระงับ ไม่อาจนำเรื่องที่พิพาทมาฟ้องร้องต่อศาลได้

การไถ่เกลียและการระงับข้อพิพาท

- ปัจจุบันมีการใช้ พระราชบัญญัติการไถ่เกลียข้อพิพาท พ.ศ. 2562 แต่มีข้อจำกัดบางอย่างตามมาตรา 20 การไถ่เกลียข้อพิพาททางแพ่งตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าเกี่ยวข้องกับสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัว หรือกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ ไม่สามารถกระทำได้

การไถ่เกลียข้อพิพาททางแพ่งให้กระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินที่มีใช้ข้อพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์
- (2) ข้อพิพาทระหว่างทายาทเกี่ยวกับทรัพย์มรดก
- (3) ข้อพิพาทอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา
- (4) ข้อพิพาทอื่นนอกจาก (1) (2) และ (3) ที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าล้านบาทหรือไม่เกินจำนวนตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

1.2 การไกล่เกลี่ยโดยหน่วยงานต่างๆของรัฐ ผู้ไกล่เกลี่ยได้แก่ นายอำเภอและพนักงานอัยการสำหรับเรื่องทั่วไป

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2550 กำหนดให้นายอำเภอมีบทบาทสำคัญในเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เมื่อคณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยได้รับข้อพิพาทไว้พิจารณา ให้อายุความในการฟ้องร้องคดีระงับยุติลง

มาตรา 61/1 ให้อำเภอมีอำนาจหน้าที่ในเขตอำเภอ ดังต่อไปนี้

(1) อำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดในมาตรา 52/1 (1) (2) (3) (4) (5) (6) โดยให้นำความในมาตรา 52/1 วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

(2) ส่งเสริม สนับสนุนและจัดให้มีการบริการร่วมกันของหน่วยงานของรัฐในลักษณะศูนย์บริการร่วม

(3) ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินการให้มีแผนชุมชน เพื่อรองรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดและกระทรวง ทบวง กรม

(4) ไกล่เกลี่ยหรือจัดให้มีการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมตาม มาตรา 61/2, 61/3

มาตรา 61/2 ในอำเภอหนึ่ง ให้มีคณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทของประชาชนที่ คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอ ในเรื่องข้อพิพาททางแพ่งเกี่ยวกับที่ดินมรดก และข้อพิพาททาง แพ่งอื่นที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินสองแสนบาทหรือมากกว่านั้น ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

ให้นายอำเภอโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการจังหวัดจัดทำบัญชีรายชื่อบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นคณะ บุคคลผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท โดยคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์เหมาะสมกับ การทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นและคู่พิพาทตกลงยินยอมให้ใช้วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้คู่พิพาทแต่ละฝ่ายเลือกบุคคลจากบัญชีรายชื่อตามวรรคสองฝ่ายละหนึ่งคน และให้นายอำเภอ พนักงานอัยการประจำจังหวัด หรือ ปลัดอำเภอที่ได้รับมอบหมายคนหนึ่งเป็นประธาน เพื่อทำหน้าที่เป็นคณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

ให้คณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทมีอำนาจหน้าที่รับฟังข้อพิพาทโดยตรงจากคู่พิพาท และดำเนินการไกล่เกลี่ยให้เกิดข้อตกลงยินยอมร่วมกันระหว่างคู่พิพาทโดยเร็ว ถ้าคู่พิพาททั้งสองตกลงกันได้ ให้คณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทจัดให้มีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความระหว่างคู่พิพาททั้งสองฝ่าย ในกรณีคู่พิพาทไม่อาจตกลงกันได้ ให้คณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทสั่งจำหน่ายข้อพิพาทนั้น

ข้อตกลงตามวรรคสี่ให้มีผลเช่นเดียวกับคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยอนุญาโตตุลาการ

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

หลักเกณฑ์และวิธีการจัดทำบัญชี การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการจัดทำสัญญา ประนีประนอมยอมความ ตลอดจนค่าตอบแทนของคณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ให้คู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งยื่นคำร้องต่อพนักงานอัยการ และให้พนักงานอัยการดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจเพื่อให้ ออกคำสั่งบังคับให้ตามสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวโดยให้นำกฎหมายว่าด้วยอนุญาโตตุลาการมา ใช้บังคับโดยอนุโลม

เมื่อคณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทได้รับข้อพิพาทไว้พิจารณา ให้อายุความ ในการฟ้องร้องคดีระงับข้อพิพาท นับแต่วันที่ยื่นข้อพิพาทจนถึงวันที่คณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและ ประนอมข้อพิพาทสั่งจำหน่ายข้อพิพาทหรือวันที่คู่พิพาททำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน แล้วแต่กรณี

ความในมาตรานี้ให้ใช้กับเขตของกรุงเทพมหานครด้วยโดยอนุโลม

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

มาตรา 61/3 บรรดาความผิดที่มีโทษทางอาญาที่เกิดขึ้นในเขตอำนาจใดหากเป็นความผิดอันยอมความได้ และมีใช้ความผิดเกี่ยวกับเพศ ถ้าผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหายินยอมหรือแสดงความจำนง ให้นายอำเภอของอำเภอนั้นหรือปลัดอำเภอที่นายอำเภอดังกล่าวมอบหมายเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามควรแก่กรณี และเมื่อผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหายินยอมเป็นหนังสือตามที่ไกล่เกลี่ยและปฏิบัติตามคำไกล่เกลี่ยดังกล่าวแล้ว ให้คดีอาญาเป็นอันเลิกกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในกรณีผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาไม่ยินยอมตามที่ไกล่เกลี่ย ให้จำหน่ายข้อพิพาทนั้น แต่เพื่อประโยชน์ในการที่ผู้เสียหายจะไปดำเนินคดีต่อไป อายุความการร้องทุกข์ตามประมวลกฎหมายอาญาให้เริ่มนับแต่วันที่จำหน่ายข้อพิพาท

หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

* กฎกระทรวงในที่นี้หมายถึง กฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาททางแพ่ง พ.ศ. 2553

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล แม้คู่กรณีเลือกใช้วิธีเสนอคดีต่อศาลแล้ว แต่คู่ความหรือศาลสามารถให้ไปใช้วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลได้ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2554

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล หมายถึงการที่ผู้ไกล่เกลี่ยทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลตั้งแต่ศาลรับฟ้องจนถึงก่อนมีการพิพากษาถึงที่สุดให้กับคู่ความ เป็นการช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน แต่ผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่ความแต่อย่างใด โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความให้จากความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ ดังนั้นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจขอยกเลิกการไกล่เกลี่ยเสียเมื่อไรก็ย่อมได้

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอม อาจกระทำโดยตัวเอง ในรูปขององค์คณะหรือผู้พิพากษาบาง คนในองค์คณะ หรือกระทำโดยบุคคลหรือคณะบุคคลที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการไกล่เกลี่ยและ แต่งตั้งให้เป็นผู้ประนีประนอมประจำศาล โดยบุคคลดังกล่าวเป็นผู้มีความสนใจมีความพร้อมและ สม্মครใจที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งมีความเป็นกลาง ไม่มีอคติ สามารถให้ความเป็นธรรมกับ คู่ความทุกฝ่ายได้ถูกต้องตรงตามความประสงค์ของคู่ความ ช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่คู่ความทุกฝ่ายและ เป็นผู้ช่วยให้ข้อพิพาททั้งหลายยุติลงอย่างฉันทมิตร ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมมีหน้าที่ในการ ช่วยให้ความทั้งสองฝ่ายตกลงประนีประนอมยอมความกัน ไม่มีหน้าที่ตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทหรือคดี ระหว่างคู่ความแต่อย่างใด

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

- ข้อกำหนดของศาลฎีกาดังกล่าว กำหนดให้มีศูนย์ไกล่เกลี่ยประจำศาล
- คู่ความประสงค์จะให้มีการไกล่เกลี่ย ให้คู่ความแจ้งความประสงค์ต่อศูนย์ไกล่เกลี่ยประจำศาลหรือแถลงต่อองค์คณะผู้พิพากษาในระหว่างพิจารณา เมื่อองค์คณะผู้พิพากษาเห็นสมควร องค์คณะผู้พิพากษาอาจดำเนินการไกล่เกลี่ยเองหรือมีคำสั่งให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยประจำศาลดำเนินการไกล่เกลี่ยต่อไป หรือองค์คณะผู้พิพากษาอาจแต่งตั้งผู้ประนีประนอมเพื่อช่วยเหลือศาลในการไกล่เกลี่ยก็ได้
- การไกล่เกลี่ย คู่ความที่เป็นบุคคลธรรมดาต้องเข้าร่วมด้วยตนเอง ส่วนนิติบุคคลอาจแต่งตั้งตัวแทนที่มีอำนาจในการตัดสินใจเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยได้
- กระบวนการไกล่เกลี่ยให้ดำเนินการเป็นการลับ

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

คดีหรือข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยได้

- คดีหรือข้อพิพาททางแพ่ง เช่น กู้ยืม ค้ำประกัน ซื้อขาย เช่าทรัพย์สิน ครอบครัว มรดก ฯลฯ
- คดีหรือข้อพิพาททางอาญาที่ยอมความได้ เช่น บุกรุก ยักยอก ทำให้เสียทรัพย์ หมิ่นประมาท ฯลฯ
- ข้อพิพาททางแพ่งที่เกี่ยวกับคดีอาญา สามารถไกล่เกลี่ยได้ในส่วนคดีแพ่ง เช่น กรณีขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ คดีสามารถตกลงประนีประนอมยอมความได้ในส่วนของค่าเสียหาย ส่วนความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา เจ้าพนักงานตำรวจสามารถดำเนินคดีต่อไปได้
- คดีหรือข้อพิพาทอื่นที่ยุติโดยวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย

- เตรียมความพร้อม
- การเปิดการไกล่เกลี่ย
- การรวบรวมข้อมูลและค้นหาความต้องการที่แท้จริง
- การรวบรวมทางออก
- การหาข้อตกลงและปิดการไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

การสิ้นสุดกระบวนการไกล่เกลี่ย

- คู่ความตกลงระงับข้อพิพาทด้วยการถอนฟ้อง หรือขอให้ศาลมีคำพิพากษาตามสัญญา ประนีประนอมยอมความ
- คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์ให้ทำการไกล่เกลี่ยอีกต่อไป
- คู่ความไม่สามารถระงับข้อพิพาทได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด
- ผู้ประนีประนอมเห็นว่าการดำเนินการไกล่เกลี่ยต่อไปจะไม่ใช่ประโยชน์แก่คดี
- ผู้รับผิดชอบบราซิลการศาลหรือองค์คณะผู้พิพากษาที่แต่งตั้งเห็นว่าการดำเนินการไกล่เกลี่ยต่อไปจะไม่ใช่ประโยชน์แก่คดี

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

ข้อดีของการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท

- สะดวก รวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย
- รักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่พิพาท
- สร้างความพึงพอใจให้แก่คู่ความ
- รักษาชื่อเสียงและรักษาความลับทางธุรกิจของคู่พิพาท
- สร้างความสงบสุขให้แก่ชุมชน
- แบ่งเบาภาระทางคดีของศาล
- สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับประเทศชาติ

การไกล่เกลี่ยและการระงับข้อพิพาท

ข้อดีของการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท

- สะดวก รวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย
- รักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่พิพาท
- สร้างความพึงพอใจให้แก่คู่ความ
- รักษาชื่อเสียงและรักษาความลับทางธุรกิจของคู่พิพาท
- สร้างความสงบสุขให้แก่ชุมชน
- แบ่งเบาภาระทางคดีของศาล
- สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับประเทศชาติ

สรุป

- เนื้อหาในบทนี้อธิบายถึงกระบวนการระงับข้อพิพาทและการไกล่เกลี่ย เพื่อให้เกิดประโยชน์ในหลายด้าน เช่น การประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายทางศาล กระบวนการลดขั้นตอนและความยุ่งยากในการนำคดีขึ้นสู่ศาล ลดปริมาณคดีในศาล รวมถึงประโยชน์ของคู่ความที่สามารถปิดคดีได้เร็ว ทั้งนี้การระงับข้อพิพาทสามารถดำเนินการโดยวิธีไม่ใช้ศาล ซึ่งมีสามประเภทใหญ่ๆคือ การเจรจาต่อรอง เป็นกระบวนการหาข้อยุติโดยคู่ความ ส่วนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการมีตัวกลางทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย และอนุญาโตตุลาการ คือการให้คนกลางเข้ามาทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท นอกจากนี้ยังมีวิธีการดำเนินคดีโดยใช้ศาล ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการดั้งเดิม ในกรณีที่คดีความไม่รุนแรง และสามารถใช่วิธีการไม่ใช้ศาลจะเป็นการดีแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย

แบบฝึกหัด

1. การระงับข้อพิพาทมีกี่ประเภท จงอธิบาย
2. การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและอนุญาโตตุลาการ มีความแตกต่างกันอย่างไร จงอธิบาย
3. จงอธิบายการสิ้นสุดการไกล่เกลี่ยเกิดขึ้นในกรณีใดได้บ้าง
4. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งให้กระทำได้ในกรณีใดบ้าง จงอธิบาย

เอกสารอ้างอิง

- ดิเรก ควรสมาคม. (2564). **ความรู้ทั่วไปและหลักการพื้นฐานทางกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- รวินท์ ลีละพัฒนะ. (2556). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน
- วิณัฏฐา แสงสุขและฐิติพร ลี้มแหลมทอง. (2555). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเกียรติ วรปัญญาอนันต์. (2562). **ความรู้กฎหมายทั่วไป กฎหมายในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สมคิด บางโม. (2563). **การจัดการแรงงานสัมพันธ์และกฎหมายแรงงาน**. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ด ยูเคชั่น
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2551). **พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551**.
ค้นจาก <https://www.krisdika.go.th/librarian/get?sysid=683582&ext=pdf>

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2551). พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ.2551. ค้นจาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%A4109/%A4109-20-2551-a0001.htm>
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2551). พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457. ค้นจาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%C503/%C503-20-9999-update.pdf>